

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kulttuuriaineis-
tojen tallettamisesta ja säilyttämisestä sekä eräksi siihen
liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kulttuurihistoriallis- ta arkistointia koskevien säännösten sisällyt- tämistä yhteen lakiin ja vanhentuneen vapaa- kappalelainsäädännön uudistamista vastaa- maan viestintäympäristön ja tietoyhteiskun- nan kehitystä.

Ehdotettava laki kulttuuriaineistojen tallet- tamisesta ja säilyttämisestä korvaisi nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain.

Esityksen mukaan lakisääteisen arkistoin- nin piiriin saatettaisiin painotuotteiden, ääni- ja kuvatallenteiden ja elokuvien lisäksi myös muut tallenteet, kotimaiset verkkoaineistot sekä Suomessa lähetettävät televisio- ja ra- dio-ohjelmat.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutetta- vaksi tekijänoikeuslakia ja yliopistolakia se- kä kumottavaksi Suomen elokuva-arkistosta annettu laki ja säädettäväksi laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta.

Kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyt- tämistä koskevan lain tavoitteena on kansal- lisen kulttuurin tuotteiden kattava säilyttämi- nen tutkimuksen ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

Painotuotteista tulisi niiden valmistajan luovuttaa Kansalliskirjastolle pääsääntöisesti kuusi kappaletta, jotka jaetaan säilytettäväksi vapaakappalekirjastoihin. Sanomalehdistä tu- lisi luovuttaa yksi kappale, pienpainatteista ja elokuvatallenteista kaksi kappaletta ja muista tallenteista yksi kappale.

Suomessa yleisön saataville tarkoitettut verkkoaineistot hakisi ja tallentaisi Kansal- liskirjasto. Verkkoaineiston julkaisijalla olisi- si velvollisuus mahdollistaa aineiston haku ja

tallentaminen tai luovuttaa aineisto Kansal- liskirjastolle, jos aineiston ohjelmallinen ha- ku ei olisi mahdollista.

Televisio- ja radio-ohjelmistot tallentaisi Suomen elokuva-arkistosta muodostettava Kansallinen audiovisuaalinen arkisto. Arkis- toon tulisi lisäksi tallettaa kappaleet kotimai- sen tuottajan valmistamista televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyistä ohjel- mista, jotka ovat näytelmäteoksia, dokumen- taarisia teoksia, audiovisuaalisia taideteoksia taikka perustuvat kirjalliseen teokseen, sävel- lysteokseen tai alkuperäiskäsikirjoitukseen. Elokuvien arkistoinnin osalta arkiston toi- minta säilyisi ennallaan.

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä sisältäisi myös säännökset luovutettavaa aineistoa koskevista teknisistä vaatimuksista, aineistoa koskevien tietojen luovuttamisvelvollisuudesta, aineiston sijoit- tamisesta, säilyttämisestä, käyttämisestä, poistamisesta kokoelmista, mahdollisuudesta poiketa laissa säädetystä velvollisuudesta se- kä konkurssipesän luovutus- ja tallettamis- velvollisuudesta.

Ehdotetun uuden lain soveltamisalaan kuu- luvan tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämiseen laissa tarkoitetuissa laitoksissa sovellettaisiin tekijänoikeuslain säännöksiä.

Esitys liittyy vuoden 2008 talousarvioon. Suomen elokuva-arkiston toiminnan laajen- taminen kattamaan myös radio- ja televisio- ohjelmien arkistointi esitetään rahoitettavaksi valtion talousarvioon otettavalla määrärahal- la.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voi- maan 1 päivänä tammikuuta 2008.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Joukkoviestintä Suomessa.....	5
Painotuotteet.....	5
Äänitteet.....	5
Sähköinen julkaisutoiminta.....	6
Radio.....	7
Televisio.....	7
Elokuva.....	8
Viestinnän tutkimus ja aineistojen käyttö.....	8
2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	9
Vapaakappalelaki.....	9
Laki elokuvien arkistoinnista.....	12
Radio- ja televisioaineiston sekä verkkojulkaisujen arkistointi.....	13
Muu esitykseen vaikuttava lainsäädäntö.....	14
Tekijänoikeuslaki.....	14
Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestimissä.....	15
Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.....	16
Arkistolaki.....	16
2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö.....	17
Ruotsi.....	17
Norja.....	17
Tanska.....	18
Islanti.....	19
Ranska.....	19
Iso-Britannia.....	19
Kansainväliset järjestöt.....	20
Euroopan Unioni.....	20
Euroopan neuvosto.....	21
Unesco.....	21
Muu kansainvälinen yhteistyö.....	22
2.4 Nykytilan arviointi.....	23
Joukkoviestinnän tekninen kehitys ja sen vaikutukset.....	23
Kehittämistarpeet.....	24
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	24
3.1 Esityksen tavoitteet.....	24
3.2 Esityksen keskeiset ehdotukset.....	25
Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä.....	25
Verkkoaineiston tallennus ja aineiston haun mahdollistaminen tai luovutus.....	26
Televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentaminen ja ohjelmien tallettamisvelvollisuus.....	27

	Aineiston käyttö laissa tarkoitetuissa laitoksissa.....	28
	Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta	29
	Yliopistolaki	29
	Tekijänoikeuslaki	29
4	ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	30
4.1	Taloudelliset vaikutukset	30
	Julkistaloudelliset vaikutukset.....	30
	Vaikutukset aineiston luovuttajille ja tallettajille	31
4.2	Organisaatio ja henkilöstövaikutukset	32
5	ASIAN VALMISTELU.....	33
6	MUITA ESITYKSEEN VAIKUTTAVIA SEIKKOJA.....	34
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	35
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	35
1.1	Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä	35
	1 luku Yleiset säännökset.....	35
	2 luku Painotuotteet ja tallenteet	40
	4 luku Televisio- ja radio-ohjelmat	46
	5 luku Elokuvat	49
	6 luku Aineistoja koskevat yhteiset säännökset	52
	7 luku Erinäiset säännökset.....	57
	8 luku Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.....	60
1.2	Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta	61
1.3	Laki yliopistolain 25 §:n muuttamisesta	62
1.4	Laki tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta	62
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	63
3	VOIMAANTULO.....	63
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	64
	LAKIEHDOTUKSET	67
	1. Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä	67
	2. Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta	76
	3. Laki yliopistolain 25 §:n muuttamisesta.....	77
	4. Laki tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta.....	77
	LIITE	79
	RINNAKKAISTEKSTIT	79
	3. Laki yliopistolain 25 §:n muuttamisesta.....	79
	4. Laki tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta.....	80

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Kansallisen henkisen kulttuuriperinnön säilyttäminen tapahtuu toisaalta vapaakappalejärjestelmän ja elokuvien arkistoinnin kautta, toisaalta asiakirjojen arkistoinnin kautta.

Vapaakappalelainsäädäntö sääntelee painotuotteiden sekä ääni- ja kuvatalenteiden luovuttamista ja säilyttämistä. Se koskee lähtökohtaisesti sellaista aineistoa, jota levitetään suurina kappalemäärinä yleisön saataville. Vapaakappaleet sijoitetaan Kansalliskirjaston ohella eräisiin yliopistokirjastoihin ja eduskunnan kirjastoon, joissa ne ovat ensisijaisesti tutkijoiden mutta myös muiden tiedon tarvisijoiden käytettävissä.

Elokuvien arkistointi perustuu kotimaassa valmistetun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston tallettamisvelvollisuuteen. Arkistoinnin tarkoituksena on elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen. Viranomaistehtävistä huolehtii Suomen elokuva-arkisto.

Arkistolainsäädäntö koskee ensisijaisesti julkishallinnon tuottaman asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä. Arkistointi kattaa myös muun kuin perinteisen paperiasiakirjan muodossa olevan julkishallinnon tuottaman informaation. Asiakirja-aineiston säilyttämisestä vastaa arkistolaitos, jonka muodostavat Kansallisarkisto ja maakunta-arkistot.

Henkisen kulttuuriperinnön tallentamista ja säilyttämistä koskevassa lainsäädännössä on selkeitä kehittämistarpeita. Lainsäädäntö on yhtäältä jäänyt jälkeen suhteessa viestinnän tekniseen kehitykseen. Toisaalta siinä on aukkoja, joiden vuoksi keskeisiä ja yhteiskunnallisesti merkittäviä osia kulttuuriperinnöstä jää säilytysjärjestelmien ulkopuolelle. Perinteisten painateaineistojen ohkeen ovat tulleet uudet sähköiset julkaisumuodot ja verkkoaineistot, joiden rinnalla painateaineistojen merkitys viestinnän välineenä on suhteellisesti, joskaan ei absoluuttisesti, vähentynyt. Myöskään televisio- ja radio-ohjelmat eivät nykyisin ole järjestelmällisen arkistoinnin piirissä.

Kulttuuriaineistojen säilymisen turvaamiseksi on välttämätöntä, että edellä mainitut aineistolajit otetaan järjestelmällisen, julkisesti ylläpidetyn tallennus- ja säilytysjärjestelmän piiriin. Ellei näin menetellä, yhä kasvava osa kansallisen kulttuurin aineistoista jäisi tulevaisuudessa tutkimuksen ulottumattomiin.

Myös kansallisen kulttuuriperinnön yleisistä säilyttämisenäkökohdista katsoen tämä olisi selvä puute.

Kulttuuriperinnön säilyttämisen kannalta merkittävimpiä puutteita on radio- ja televisioaineistojen arkistoinnissa. Elokuvien arkistointilainsäädäntö turvaa periaatteessa osittain myös kotimaisten televisio-ohjelmien säilymistä. Radio-ohjelmat ovat kokonaan julkisen säilytysjärjestelmän ulkopuolella.

Viestinnän tekninen kehitys on uusien julkaisumuotojen ohella johtanut siihen, että viestinnän eri muodot lähentyvät toisiaan eikä niiden välille voida vetää sellaisia selviä rajoja, joiden pohjalle kulttuuriperinnön nykyiset säilytysjärjestelmät ja niitä koskeva lainsäädäntö perustuvat. Tallenne saattaa sisältää niin sanallista ja kuvallista informaatiota ja ääntä kuin liikkuvaa kuvaakin. Sama koskee myös tietoverkkojen kautta välitettävää aineistoa. Televisio- ja radiolähetyksiä samoin kuin elokuvia välitetään yleisölle myös tietoverkoissa.

Viestinnän sisältöjen kansallinen tallentaminen ja niiden pitkäaikaissäilytyksen järjestäminen mahdollisimman kattavasti on tarpeen ensisijassa tieteellistä tutkimusta varten. Myös muut tarpeet, kuten kaikenlainen tiedonhankinta, ovat moninaisia. Tavoitteena on kaikissa tapauksissa oltava se, ettei julkinen säilytysjärjestelmä missään oloissa muodostu viestinnän kaupallisten markkinoiden kanssa kilpailevaksi kanavaksi ja aineistolähteeksi.

Ehdotettavan kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain (jäljempänä myös "kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislaki") tavoitteena on koota ja täydentää lainsäädäntöä siten, että viestinnän eri muotojen osalta kansallisen kulttuuriperinnön tallentaminen ja säilyttäminen säänneltäisiin kattavasti ja tasapainoisesti yhdessä

laissa, jonka puitteissa erityyppisten aineistojen luovutus- ja tallettamisvelvollisuudet sekä säilyttämisvelvollisuudet voidaan tarkoituksenmukaisella tavalla osoittaa eri viranomaisille, Kansalliskirjastolle, eräille muille yliopistokirjastoille sekä Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi laajentuvalla Suomen elokuva-arkistolle.

2 Nykytila

2.1 Joukkoviestintä Suomessa

Painotuotteet

Suomessa julkaistaan kirjoja ja lehtiä kansainvälisesti katsoen varsin runsaasti. Kaupallisessa levityksessä olevan kirjallisuuden lisäksi graafisen teollisuuden tuotteita ovat muun muassa mainospainotuotteet sekä erilaisten yhteisöjen toimintaan liittyvät, usein pienimuotoiset ja vähälevikkiset painatteet.

Tekninen kehitys on monin tavoin vaikuttanut julkaisutoimintaan. Elektronisesti toteutettu julkaisuprosessi on tehostanut julkaisun valmistamista käsikirjoituksesta valmiiseen painotuotteeseen ja mahdollistanut niin sanotun tarvepainatuksen ja -julkaisemisen: julkaisuja voidaan tuottaa kulloinkin tarvittava kappalemäärä, ja samasta tietokannasta voidaan tuottaa asiakkaille myös sisällöltään erilaisia personoituja julkaisuja.

Sähköinen media ei ainakaan toistaiseksi ole vähentänyt painotuotteiden määrää. Pikemminkin digitaalitekniikan mahdollistama pienten painosten edullinen tuottaminen on madaltanut julkaisukynnystä ja lisännyt vähälevikkisen kirjallisuuden julkaisemista. Omakustanteiden määrä on kasvanut. Myös seurojen, yhdistysten, tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen julkaisutoiminta on vilkasta.

Päätoimisten kustantajien määrä on kasvanut, kun suurten yritysten rinnalle on tullut pieniä, tiettyyn kirjallisuuden lajiin erikoistuneita kustantajia. Suuntaus on nähtävissä ISBN-järjestelmään liittyneiden kustantajien määrässä: 1980-luvulla uusia kustantajajärjestelmiä jaettiin vuosittain noin 50, 1990-luvulta lähtien 200–300.

Kustannustoiminnan pirstaloituminen on havaittavissa myös lehdistössä: tietyille yleisölle kohdennettuja erikoislehtiä sekä pienten

yhdistysten vähälevikkisiä pienlehtiä ilmestyy yhä enemmän. Toisaalta on havaittavissa myös selvää keskittymistä, kun suuret lehtiketjut hallitsevat laajalevikkisten sanoma- ja aikakauslehtien kustantamista.

Kotimaista painatetuotantoa kuvaavat tilastotulot perustuvat Kansalliskirjaston lakisääteisinä vapaakappaleina kirjapainoista saamaan aineistoon. Tuotannon kokonaismäärät ovat 1980-luvulta lähtien merkittävästi kasvaneet, mutta viime vuosina kasvu on tasaantunut.

Kirjatilastot, jotka karttavat vuosittain noin 12 000 nimekkeellä, sisältävät kaupallisessa levityksessä olevien kirjojen ohella viranomaisten, kuntien, yhdistysten, seurojen, oppilaitosten ja muiden yhteisöjen julkaisut. Vuonna 2005 vapaakappaleina luovutettiin 13 667 nimekettä. Sanomalehtiä julkaistaan vuosittain noin 200 nimekettä, ilmaisjakelulehdet mukaan lukien 350 nimekettä. Aikakauslehtien vuosittainen reilun 5 000 nimekkeen määrä kattaa myös vähälevikkiset pienten yhdistysten ja järjestöjen lehdet. Karttoja painetaan vuosittain vajaat 1 000 nimekettä ja nuottijulkaisuja muutama sata. Mainospainotuotteita ja muita pienimuotoisia painatteita tuotetaan vuosittain noin 70 000 kappaletta. Nykyisin painotuotteiden vuosittainen kokonaismäärä on reilut 90 000 nimekettä, ja kun lukuun lisätään sanoma- ja aikakauslehtien yksittäiset numerot, luovutettavien painotuotteiden määrä nousee lähes 200 000:een.

Äänitteet

Kotimaisilla äänitteillä on keskeinen asema Suomen äänitemarkkinoilla. Äänitteistä valtaosa on musiikkiäänitteitä. Niiden tuotanto on osittain varsin kansainvälistä, sillä monikansalliset tuotantoyhtiöt hallitsevat suurta osaa myös kotimaisesta äänitetuotannosta. Suomessa toimii edelleen myös suuri joukko pieniä kotimaisia tuottajia.

Tämän päivän musiikkiäänitteet ovat suurelta osin CD-levyjä, joiden tuotanto Suomessa aloitettiin 1980-luvun puolivälissä. Musiikkia tuotetaan yhä myös C-kaseteilla. Sen sijaan vinylilevyjä julkaistaan enää harvoin ja niiden valmistus on pääosin siirtynyt Suomen ulkopuolelle. Musiikin jakelu-

muotoina CD-levyjen rinnalle ovat nousemassa tietoverkoissa yleisölle tarjottavat, useimmiten MP3-muotoiset musiikkitiedostot. Musiikkia julkaistaan myös DVD-levyillä, jotka sisältävät sekä ääntä että liikkuva kuvaa.

Puheäänitteet ja äänikirjat julkaistaan yhä enenevässä määrin CD-levyinä. C-kasetteina julkaistaan edelleen äänilehtiä, kielikasetteja ja hengellistä materiaalia.

Nykyisin äänitteitä julkaistaan vuosittain reilut 3 000 nimekettä, joista valtaosa on CD-musiikkiäänitteitä. Puheäänitteitä tuotetaan vuosittain noin 500 nimekettä. Näistä vajaa viidesosa on äänilehtiä. Äänitteiden tilastoluvut perustuvat Kansalliskirjaston vapaakappaleina valmistajilta saamaan aineistoon. Lukuihin ei sisälly verkossa julkaistava aineisto eikä videoille tai DVD-levyille tallennettu musiikki.

Sähköinen julkaisutoiminta

Perinteisten julkaisujen rinnalle ovat tulleet sähköiset julkaisut, joille on tyypillistä useiden viestintämuotojen – tekstin, äänen, kuvan ja liikkuvan kuvan – liittyminen toisiinsa. Osa aineistosta julkaistaan edelleen fyysisinä tallenteina esimerkiksi CD-ROM-levyinä, valtaosa kuitenkin tietoverkkojen välityksellä.

Tietoverkko on väylä hyvin monenlaisiin aineistoihin henkilökohtaisista kotisivuista aina valtaviin tietokantoihin. Internetin käyttö on yleistynyt nopeasti Suomessa, ja suurella osalla kotimaisia organisaatioita on jo omat toimintaa, palveluja ja tuotteita esittelevät www-sivunsa. Internetissä perinteinen julkaisun käsite hämärtyy: tiheästi päivittyvistä, toisiinsa linkittyvistä ja monin tavoin vuorovaikutteisista verkkosivustoista on usein vaikea rajata selkeitä itsenäisiksi julkaisuiksi katsottavia kokonaisuuksia.

Verkkolehdet ovat tyypillistä verkkoaineistoa: lähes kaikilla painetuilla sanoma- ja aikakauslehdillä on omat verkkoversionsa tai kotisivunsa. Painetun lehden rinnakkaisversioiksi tulkittavia lehtiä on Kansalliskirjaston ylläpitämässä verkkolehdistä noin 500 nimekettä. Yhä enemmän julkaistaan myös pelkästään sähköisessä muodossa olevia lehtiä. Niitä on jo lähes 200 nimekettä. Varsin

naisten verkkolehden lisäksi tietoverkossa on avattu yleisön maksulliseen käyttöön joidenkin suurten sanomalehtien arkistotietokantaja.

Kaupallisten kustantajien sähköiset kirjat eli niin sanotut e-kirjat ovat tehneet tuloaan markkinoille jo vuosia. Useilla suomalaisilla kustantajilla on tällä saralla omia hankkeita, mutta tekniset ongelmat ovat hidastaneet kehitystä. Toistaiseksi sähköiset kirjat luetaan tietokoneen päätteeltä mutta tulevaisuudessa mahdollisesti myös pienemmiltä kannettavilta laitteilta, joille kirjojen sisältö voidaan ladata lukemista varten.

Kotimaisilla kustantajilla on verkossa tarjolla muitakin digitaalisen verkkoympäristön ja linkkitekniiikan varassa toimivia maksullisia palveluja kuten monenlaisia oppimateriaaleja toimintaympäristöineen.

Vaikka sähköisen kirjan kaupalliset sovellukset ovat vasta tulossa, tieteellisten ja julkishallinnon yhteisöjen ja oppilaitosten julkaisuja tietoverkossa on jo runsaasti. Usein ne ovat vastaavien painettujen tuotteiden rinnakkaisversioita. Erityisesti yliopistoissa ja korkeakouluissa on elektroninen julkaiseminen kehittymässä nopeasti.

Tietoverkossa kohtaavat kaikki viestinnän muodot. Painettuihin kirjoihin ja lehtiin verrattavien aineistojen ohella yleisön saatavilla on erilaisia kuva-aineistoja, kuten taidenäyttelyjä ja karttatietokantoja, ääniaineistoja ja liikkuvaa kuvaa elokuvien ja televisio-ohjelmien muodossa.

Musiikki- ja elokuvateollisuuden Internet on viime vuosina vaikuttanut merkittävästi, sillä musiikin ja elokuvien sekä televisio-ohjelmien jakelu on siirtynyt laajasti avoimiin ja suljettuihin tietoverkkoihin. Levy- ja elokuvayhtiöt ovat viime vuosina ryhtyneet tuottamaan monenlaisia maksullisia palveluja tietoverkkoihin. Muun muassa tästä syystä fyysisten tallenteiden tuotanto on ruvennut vähenemään asteittain. Muutoksella voi olla vaikutuksia elokuvien ja televisio-ohjelmien kulutukseen laajemminkin.

Erilaiset keskustelu- ja deittipalstat ovat lisääntyneet tuntuvasti, ja niissä levitetään laajasti myös keskustelijoiden omaa materiaalia. Usein verkkoaineistoon liitetään myös liikkuvaa kuvaa. Uusimpana kehityskulkuna voidaan mainita YouTuben kaltaiset palvelut,

joiden toiminta perustuu palvelun käyttäjien sivustolle lataamiin omiin tai muiden, usein tekijänoikeudella suojattuihin aineistoihin.

Radio

Radiotoimintaa harjoittavat Suomessa Yleisradio Oy sekä kaupalliset radioyhtiöt. Yleisradio on julkisen palvelun yhtiö, jonka tulee toiminnassaan muun muassa tukea ja välittää kotimaista kulttuuria, tarjota monipuolista tietoa yhteiskunnallisista kysymyksistä erityisryhmille ja kannustaa opiskeluun. Yleisradion on ohjelmatoiminnassaan kohdeltava tasapuolisesti kotimaisia kieliryhmiä.

Ahvenanmaan radio ja televisioyhtiö Ålands Radio och TV Ab:llä on Ahvenanmaan yleisradiotoimintaa koskevassa maakuntalaissa (Landskapslag (1993:117) om rundradioverksamhet) määritelty julkisen palvelun tehtävä.

Tammikuussa 2003 toteutuneen kanavaudistuksen myötä Yleisradiolla on kolme suomenkielistä ja kaksi ruotsinkielistä valtakunnallista radiokanavaa. Yleisradiolla on myös 20 suomenkielistä maakuntaradiota ja viisi ruotsinkielistä alueradiota.

Sähköisen median alalla suurimmat rakenteelliset muutokset ovat tapahtuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ensimmäiset yksityiset radioasemat aloittivat lähetykset vuonna 1985. Alun kokeiluvaiheen jälkeen asemia perustettiin nopeaan tahtiin, nykyään Suomen Radioiden Liittoon kuuluvia paikallisradioita on noin 70. Liittoon kuulumattomia asemia on mannermaalla hieman toistakymmentä ja Ahvenanmaalla muutama.

Yksityinen radiotoiminta voidaan jakaa paikalliseen, osavaltakunnalliseen ja valtakunnalliseen. Liikenne- ja viestintäministeriön vuoden 2006 toimilupakierroksen jälkeen valtakunnallista tai siihen verrattavaa radiotoimintaa harjoittaa seitsemän eri toimijaa yhteensä kymmenellä eri kanavalla.

Alueellisen tai paikallisen toimiluvan sai 32 hakijaa. Eräät toimiluvan haltijat omistavat useita radioasemia, jotka lähettävät omaa ohjelmistoa omalla nimellään. Omilla nimillään ja ohjelmistoillaan toimivia paikallisia ja alueellisia radioasemia on yhteensä 40.

Radiolähetysten määrä on mittava. Tilastotiedot osoittavat, että vuonna 2006 Yleisradio lähetti radiolähetyksiä kaikkiaan 220 000 tuntia ja kaupalliset kanavat yhteensä 650 000 tuntia. Yleisradion alueellisten lähetysten tuntimäärät ovat viisinkertaistuneet 1980-luvun puolivälistä lähes 1 000 viikkotuntiin.

Televisio

Televisiotoimintaa harjoittavat yhtiöt voidaan jakaa julkisiin ja kaupallisiin valtakunnallisiin toimijoihin, paikallisiin toimijoihin sekä kaapeli- ja satelliittilähetystoiminnan harjoittajiin. Viimeksi mainitut toimivat yleensä ohjelmien edelleen lähettäjinä, eikä niillä ole omaa ohjelmatoimintaa.

Julkista ei-kaupallista ohjelmatoimintaa harjoittaa Yleisradio Oy, jolla on kaksi analogista ja viisi digitaalista televisiokanavaa. Digitaaliset lähetykset käynnistyivät syksyllä 2001. Julkisia ei-kaupallisia digitaalisia kanavia peruskanavien YLE TV1:n ja YLE TV2:n rinnalla ovat YLE Teema, YLE Extra ja YLE FST5. Kaupallisten kanavien MTV3:n ja Nelosen rinnalle on viime vuonna syntynyt uusia kaupallisia digitaalisia kanavia, kuten Nelosen JIM sekä maksulliset MTV3 MAX, MTV3 Fakta ja SubTV Junior.

Tällä hetkellä kaupallisten toimijoiden käytössä ovat digitaalisen television kanavaniput B ja C. Yleisradion oman kanavanipun A ja kaupallisten toimijoiden kanavanippujen kautta yleisölle on nyt tarjolla kaksitoista ilmaista digitaalista tv-kanavaa ja useita maksullisia kanavia. Kiinnostus digitaalisiin televisiolähetyksiin on pitkähkön tasannevaiheen jälkeen lähtenyt nopeaan kasvuun, ja kesällä 2007 jo liki 75 prosentissa kotitalouksista oli digivastaanotin.

Analogiset lähetykset ja niihin sidotut toimiluvat päättyivät 31 päivänä elokuuta 2007. Uudet toimiluvat digitaalisia televisiolähetyksiä varten on myönnetty 1 päivästä syyskuuta 2007 alkaen yhteensä 12 kaupalliselle toimijalle. Osa myönnetyistä toimiluvista päättyy vuonna 2010 ja osa vuonna 2016.

Kanavatarjonta kasvanee lähivuosina edelleen, kun mobiiliteleviisitoiminnassa on siirrytty kokeiluvaiheesta operatiiviseen toimintaan.

Tällä hetkellä asiantuntijoidenkin on vaikea arvioida sitä, kuinka monta kotimaista televisiokanavaa Suomessa on vuonna 2010. Tällä hetkellä maksuttomien maanpäällisten kanavien yhteenlaskettu lähetystuntimäärä on yli 60 000 tuntia vuodessa ja maksullisten kanavien lähes 100 000 tuntia.

Radio- ja televisiotoiminnan kentässä tapahtuu melkoisella varmuudella merkittäviä muutoksia lähivuosina, kun televisio- ja radiotoiminta Internetissä yleistyvät. Näiden muutosten vaikutuksia kyetään arvioimaan kuitenkin vasta useiden vuosien kuluttua toiminnan alkamisesta.

Elokuva

Elokuviin levitys yleisölle tapahtuu yleensä tallennelevityksenä videokasetteina tai digitaalisina kuvalevyinä eli DVD-levyinä taikka esittämällä elokuva elokuvateatterissa tai televisiossa. Pitkällä aikavälillä perinteisen filmille tallennetun elokuvan rinnalla digitaaliset jakelu- ja esitystekniikat valtaavat alaa. Voidaan myös olettaa, että video-on-demand-palveluista ja muusta tietoverkkojalkelusta kehittyvät lähivuosina merkittävät jake-

lutie. Suomessa elokuva-alan muutoksiin ovat ratkaisevasti vaikuttaneet elämäntapojen ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten ohella ensin television ja myöhemmin videon yleistymisen sekä televisiokanavien määrän kasvu.

Elokuviin esittämisessä ja levityksessä edellisten vuosikymmenten muutokset ovat jatkuneet osittain viime vuosiin asti. Elokuvateattereiden verkko ja ohjelmisto on supistunut samaan aikaan, kun valtakunnallisten televisiokanavien elokuvatarjonta on moninkertaistunut. Elokuvateattereiden katsojamäärät ovat kuitenkin nousussa.

Elokuvateattereissa esitettyjen elokuvien määrä väheni voimakkaasti 1980- ja 1990-luvulla. Vuonna 2005 teatterilevityksessä oli 409 elokuvaa, mikä on noin neljäsosa 1980-luvun alkuun verrattuna. Samaan aikaan elokuvien kokonaiskatselu lisääntyi voimakkaasti, kun elokuvateattereiden rinnalle tuli useita uusia kotikatseluvaihtoehtoja. DVD-levitys on kasvanut erittäin nopeasti myös

Suomessa, ja sen liikevaihto on moninkertainen videokasettien liikevaihtoon verrattuna.

Myös DVD-levyjen ja VHS-kasettien vuokraustoiminta on ollut laajaa aina 1980-luvun puolivälistä lähtien. Yleiset kirjastot harjoittavat lisäksi pienimuotoista videotallenteiden lainausta.

Elokuvateattereiden kehityksessä leimallisin piirre on ollut useita elokuvateatterisaleja sisältävien multiplex-teattereiden rakentaminen 1990-luvun lopulta lähtien. Valtaosa maan 230 elokuvateatterista on kuitenkin edelleen yhden valkokankaan liiketoimintaa. Kymmenen suurimman paikkakunnan osuus teattereiden liikevaihdosta on noin 70 prosenttia. Pienemmillä paikkakunnilla elokuvateatteri on enemmän kansainvälisten ja kotimaisten kulttuuripalvelujen tarjoaja kuin liikeloudellisesti kannattava yksikkö.

Elokuvateattereiden digitalisoituminen tapahtuu hitaasti. Digitalisointi on asiantuntijarvioiden mukaan taloudellisesti kannattamaton investointi teattereille. Myös digitaalitekniikan nopea uusiutuminen ja yhteisten standardien puuttuminen hidastavat kehitystä. Arviot maailmanlaajuisesta elokuvateattereiden digitalisoitumisesta vaihtelevat viidestä kolmeen kymmeneen vuoteen.

Suomeen tuodaan nykyisin vuosittain 170–190 ensi-iltaelokuvaa. Suomessa on jo usean vuoden ajan tuotettu vuosittain keskimäärin 10 pitkää elokuvaa teatterilevitykseen. Vuonna 2005 ensi-iltoja oli peräti 15.

Pitkien elokuvien ohella Suomessa tuotetaan televisioelokuvia sekä lyhyt- ja dokumenttielokuvia pääasiassa televisiossa esitettäväksi. Vuosittain tuotetaan 10–15 lyhyttä tai pitkää dokumenttielokuvaa ja noin 50 lyhytelokuvaa, joihin kuuluvat sekä fiktiiviset elokuvat että animaatiot.

Viestinnän tutkimus ja aineistojen käyttö

Viestinnällisen kulttuuriperinnön tallentamisen yksi keskeisimmistä tavoitteista on tieteellisen tutkimuksen tarpeiden palveleminen. Tämän ohella, esimerkiksi elokuvien arkistointilainsäädännön osalta, on muitakin kulttuuripoliittisia, kuten elokuvan tuntemuksen lisäämiseen tähtääviä tavoitteita. Vapaa-kappalejärjestelmä puolestaan turvaa lisäksi laajemminkin kansalaisten tiedontarpeiden

tydyttämistä, koska sen kautta kansallinen painatetuotanto kokonaisuudessaan on tiedon tarvitsijoiden käytettävissä viime kädessä vapaakappalekirjastoissa.

Tärkeimpiä joukkoviestintäaineistoja käytäviä tieteenalvoja on varsinainen viestinnän tutkimus. Sen piirissä tuotetaan Suomessa vuosittain noin 400 laajempaa tutkimusta ja alun toista sataa pro gradu -tutkielmaa. Näiden tutkimusten skaala on hyvin laaja ulottuen informaatioyhteiskunnan pohdiskeluista journalistisiin tai kulttuuritutkimuksen otteella laadittuihin sisältöjen tarkasteluihin, joiden kohteena on useimmiten viihde. Mediasisältöjen tarkasteluissa hallitsee sanomalehtien tutkimus. Tähän on vaikuttanut erityisesti se, että sanomalehtien saatavuus tutkimuskäyttöön on tuntuvasti parempi kuin televisio-ohjelmien ja erityisen paljon parempi kuin radio-ohjelmien.

Varsinaisten mediatutkijoiden ja elokuva-tutkijoiden lisäksi joukkoviestintäaineistoja käyttävät tutkimusaineistona tai -kohteena monet muutkin tutkijaryhmät, kuten historiantutkijat, valtiotieteilijät, sosiologit, kasvatustieteilijät, taidehistorioitsijat, taloustieteilijät, oikeustieteilijät, kirjallisuustieteilijät ja kielen tutkijat. Lisäksi aineistoista ovat viime aikoina kiinnostuneet myös luonnontieteen ja tekniikan tutkijat, joista jälkimmäisiä kiinnostavat erityisesti muutokset median tuotannossa ja jakelussa, edellisiä taas esimerkiksi muutokset luontoon kohdistuvissa arvoissa ja niiden perusteella tehdyissä median työtavoissa ja aineiston valinnoissa. Voidaan arvioida, että varsinaisen viestinnän tutkimuksen ulkopuolella syntyy yhteensä suunnilleen saman verran tutkimuksia kuin viestinnän tutkimuksessa.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että joukkoviestintäaineistojen säilyttäminen on välttämätön tutkimustyön edellytys monien tieteenalojen ja erittäin laajan tutkijajoukon näkökulmasta. Aineistojen saatavuus tutkimuskäyttöön vaihtelee kuitenkin aineistotyypeittäin. Painatetuotannon osalta aineistot ovat kohtuullisen hyvin tutkijoiden ulottuvilla, koska vapaakappalejärjestelmässä painotuotteet arkistoidaan useaan kirjastoon eri puolilla Suomea. Audiovisuaalisen aineiston saatavuus tutkimuskäyttöön vaihtelee aineistotyypeittäin.

Musiikkiäänitteet arkistoidaan vapaakappaleina, ja niiden saatavuutta tutkimuskäyttöön on viime vuosina tehostettu muun muassa kattavamman luetteloinnin avulla.

Myös elokuva-aineistojen arkistointi on laakisääteistä, ja elokuvat ovatkin erittäin hyvin tutkijoiden käytettävissä. Suomen elokuva-arkiston palvelut ovat tutkijoiden, elokuvan tekijöiden, lehdistön ja myös yksityisten ihmisten käytettävissä. Tärkeimpiä asiakkaita ovat elokuvien tekijät ja elokuvayhtiöt sekä elokuvaa ja sen tekijöitä esittelevät festivaalit ja järjestöt. Tutkijapalvelun pääasiallisina asiakkaina ovat korkeakoulujen ja taideteollisten oppilaitosten opiskelijat. Maksullista tieto- ja aineistopalvelua annetaan esimerkiksi museoille, kaupallisille yrityksille, aatteellisille järjestöille, kunnille ja yksityisille henkilöille.

Radio- ja televisio-ohjelmiin kohdistuvan tutkimuksen osalta tilanne on tällä hetkellä vaikea. Arkistoaineistoja ei ole olemassa tai ne eivät ole yhteismitallisia. Vain Yleisradiolla on tutkijapalvelu, joka vasta viime vuosina on eriytynyt Yleisradion televisioarkistossa omaksi palvelumuodokseen. Tutkijapalvelun syntyyn on vaikuttanut kansallisen audiovisuaalisen keskuksen puuttuminen, ja palvelun asiakkaat ovatkin pääasiassa Yleisradion ulkopuolisia tutkijoita. Muiden sähköisten medioiden arkistoihin, sikäli kuin sellaisia on olemassa, ulkopuolisia tutkijoita ei päästetä käytännössä lainkaan.

Jatkuessaan tilanne voisi johtaa vakaviin vääristymiin tutkimuksen suuntautumisessa. Esimerkiksi pohjoismaisen viestinnän tutkimuksen dokumentaatiokeskus Nordicom in tilastojen mukaan epäsuhta painoviestinnän ja sähköisen viestinnän tutkimuksen välillä on Pohjoismaissa suurin Suomessa ja vähäisin Ruotsissa, jossa radio- ja televisioarkistoinnilla on pitkät perinteet.

2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö

Vapaakappalelaki

Suomessa on ollut virallinen vapaakappalejärjestelmä vuodesta 1707, jolloin Turun Akatemian kirjastolle tuli luovuttaa vapaakappaleet kaikista Ruotsin kirjapainoissa

painetuista tuotteista. Maamme itsenäistyttyä vapaakappalesäännökset sisällytettiin vuoden 1919 painovapauslakiin. Luovutettavien vapaakappaleiden määrä nousi tällöin yhdestä viiteen.

Nykyisin vapaakappalejärjestelmää sääntelevät vapaakappalelaki (420/1980) ja sen nojalla annettu vapaakappaleasetus (774/1980). Laki koskee lähtökohtaisesti sellaista aineistoa, jota levitetään suurina kappalemäärinä yleisön saataville. Lain mukaan painotuotteen sekä ääni- ja kuvatallenteen valmistaja on velvollinen luovuttamaan valmistamistaan tuotteista kappaleet Helsingin yliopiston kirjastolle (Kansalliskirjastolle) maksuttomina vapaakappaleina.

Lainsäädännön tavoitteina ovat kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttäminen, luetteloiminen, tilastoiminen ja niiden saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Osa aineistosta kuuluu myös arkistolain mukaisesti arkistoitaviin aineistoihin. On kuitenkin ilmeistä, että vapaakappalekirjastojen kautta tämän aineiston käytettävyys lisääntyy täsmällisemmän luetteloinnin ja väljempien käyttöehtojen ansiosta.

Laki kattaa painotuotteet varsin laajasti kirjoista ja lehdistä aina mainospainotuotteisiin ja vähälevikkisiin esitteisiin ja opaskirjasiin. Ääni- ja kuvatallenteita ovat muun muassa C-kasetit, CD-levyt, videokasetit, DVD-levyt sekä piirtoheitinkalvot ja mikrofilmit. Painotuotteita luovutetaan lain mukaan kuusi kappaletta, sanomalehtiä sekä ääni- ja kuvatallenteita kaksi kappaletta. Vapaakappaleina luovutetaan myös laissa tarkoitettujen tuotteiden yhdistelmät, joita levitetään yhtenä kokonaisuutena. Tällaisia ovat esimerkiksi niin sanotut opetuspaketit. Samoin tulee luovuttaa ulkomailta valmistetut tuotteet, jotka on pääasiassa tarkoitettu levitettäväksi Suomessa.

Painotuotteet sijoitetaan Kansalliskirjastoon, Turun yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Oulun yliopiston kirjastoon, Åbo Akademin kirjastoon ja eduskunnan kirjastoon. Vapaakappaleet, joita eduskunnan kirjasto ei liitä kokoelmiinsa, sijoitetaan Joensuun yliopiston kirjastoon.

Sanomalehtiä luovutetaan kaksi kappaletta, joista toinen sijoitetaan Kansalliskirjastoon ja toinen vaihtoehtoisesti joko Turun yliopiston

kirjastoon (suomenkieliset) tai Åbo Akademin kirjastoon (ruotsin- ja muunkieliset). Ääni- ja kuvatallenteet sijoitetaan Kansalliskirjastoon ja Jyväskylän yliopiston kirjastoon. Videokasetit ja muut elokuvatallenteet luovutetaan Suomen elokuva-arkistolle.

Vapaakappalelaissa on säädetty eräitä poikkeuksia luovutusvelvollisuudesta sillä perusteella, että kyseinen aineisto on informaationvälitykseltään hyvin vähäistä, sen jakelu on rajoitettua tai luovutus muusta syystä on kohtuutonta. Vapaakappalelaki sisältää myös rangaistussäännökset luovutusvelvollisuuden rikkomisen varalta.

Vapaakappalelain mukaan luovutetun aineiston saattamisesta yleisön saataviin on voimassa, mitä tekijänoikeuslaissa (404/1961) on säädetty. Lisäksi noudatetaan soveltuvin osin lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999). Vapaakappalelain nojalla annettu vapaakappaleasetus sisältää yksityiskohtaisia säännöksiä vapaakappaleiden luovutusmenettelystä, salassa pidettävien tuotteiden säilyttämisestä sekä perusteista ja menettelystä, joilla voidaan myöntää helpotuksia luovutusvelvollisuuteen.

Vapaakappaleina luovutetaan vuosittain kaikkiaan noin 900 000 yksikköä painotuotteita, mukaan lukien lehtien yksittäiset numerot, sekä ääni- ja kuvatallenteita. Näistä Kansalliskirjastoon jää noin 180 000—190 000 yksikköä. Muihin vapaakappalekirjastoihin aineistoa kertyy jonkin verran vähemmän, koska ääni- ja kuvatallenteita ja sanomalehtiä luovutetaan vain kaksi kappaletta.

Kirjapainot ja muut vapaakappaleaineiston valmistajat toimittavat sekä painatteet että ääni- ja kuvatallenteet suoraan Kansalliskirjastoon, jossa aineisto lajitellaan ja josta muihin vapaakappalekirjastoihin ja Suomen elokuva-arkistoon sijoitettava aineisto lähetetään edelleen.

Kansalliskirjasto valvoo lain noudattamista ja huolehtii puuttuvien julkaisujen ja kokonaisten kirjapainolähetysten perimisestä luovutusvelvollisilta. Vapaakappaleet tulee nykyisen lain nojalla lähettää neljännesvuosittain, mutta käytännössä erityisesti suuret kirjapainot lähettävät tuotteensa huomattavasti useammin, esimerkiksi kerran kuukaudessa tai jopa viikoittain.

Kansalliskirjastoon sijoitettavat vapaakappaleet muodostavat kirjaston muista kokoelmista erillisen kansalliskokoelman. Aineisto lajitellaan julkaisutyypeittäin ja arkistoidaan suljettuihin kirjavarastoihin. Kirjat, lehdet, sarjajulkaisut, kartat, nuotit ja ääni- ja kuvallenteet luetteloidaan kansallisbibliografiatietokanta Fennicaan tai musiikin yhteisluettelotietokanta Violaan. Fennicaan kirjatut bibliografiset tiedot ovat vapaassa verkkokäytössä, ja niitä voi hyödyntää koko kirjala, niin kirjastot, kustantajat kuin kirjakaupatkin. Tavoitteena on ylläpitää tietokanta mahdollisimman ajantasaisena, joten keskeisin kirjallisuus luetteloidaan tietokantaan jo parin viikon sisällä sen ilmestymisestä. Tämän mahdollistavat suurten kirjapainojen laakisäteistä tiheimmät kirjalähetykset ja yhteistyö kustantajien kanssa.

Muissa vapaakappalekirjastoissa aineistojen järjestämistavat vaihtelevat. Turun yliopiston kirjastossa, Jyväskylän yliopiston kirjastossa ja Åbo Akademin kirjastossa on erillinen kotimaisen aineiston kokoelma, kun taas Oulun yliopiston kirjasto, Joensuun yliopiston kirjasto ja eduskunnan kirjasto sijoittavat aineistot muiden kokoelmiensa joukkoon.

Vapaakappalekirjastojen tehtävänä on saatata kotimainen aineisto tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Kansalliskirjastossa vapaakappaleita voi aineiston pitkäaikaissäilytyksen turvaamiseksi käyttää vain kirjaston lukusaleissa. Kauno- ja viihdekirjallisuuden sekä mikrokuvatun aineiston alkuperäiskappaleiden käyttö on mahdollista vain erityisesti syystä.

Aineiston saatavuutta ja kokoelmien säilyvyyttä palvelevat alkuperäisestä aineistosta valmistettavat mikrofilmit ja digitaaliset versiot. Vapaakappalekokoelmaan kohdistuvaa kuormitusta kirjastoissa vähennetään lisäksi hankkimalla kirjaston avokokoelmiin ostoina runsaasti rinnakkaisia käyttökappaleita, joita annetaan myös kotilainoiksi.

Muissa vapaakappalekirjastoissa vapaakappaleina saadun aineiston käyttö on vapaampaa kuin Kansalliskirjastossa, ja ne antavat kotimaista aineistoa myös kaukolainaksi. Joissakin kirjastoissa vapaakappalekokoelmien käytettävyyttä rajoittaa kuitenkin

se, ettei kaikkia aineistoryhmiä ole resurssien puutteessa voitu järjestää yleisön saataville.

Nykyinen vapaakappalelaki ei kata CD-ROM-levyjen kaltaisia tallenteita eikä tietoverkossa yleisön saatavilla olevia aineistoja. Kansalliskirjastoon on kuitenkin saatu varsin kattavasti CD-ROM-levyjä sekä suoraan levyjen valmistajilta että niiden kustantajilta. Levyt on arkistoitu ja luetteloitu kansallisbibliografiatietokanta Fennicaan, mutta ne eivät ole asiakaskäytössä.

Myös Internetissä saatavilla olevaa verkkoaineistoa on arkistoitu. Tämän on mahdollistanut kansainvälisenä yhteistyönä kehitetty automaattinen verkkoaineiston keruuohjelmisto, jonka toteutuksessa Kansalliskirjaston yhteistyökumppanina on Tieteen tietotekniikan keskus CSC. Niin sanotulla haravaohjelmalla kerätään aineistoa palvelimilta, joiden maatunnus eli domain-nimi on ".fi." Lisäksi kerätään suomalaisten organisaatioiden sivuja myös niiltä palvelimilta, jotka eivät käytä maatunnusta vaan joiden domain-nimi on esimerkiksi ".com", ".net" tai ".org".

Kansalliskirjasto on pyrkinyt yhteistyössä julkaisijoiden ja kustantajien kanssa levittämään tietoa keskeisistä verkossa ilmestyvistä teoksista luetteloimalla niitä kansallisbibliografiatietokanta Fennicaan. Kirjasto on myös arkistoinut teoksia julkaisijoiden pyynnöstä. Tähän mennessä on luetteloitu ja arkistoitu lähinnä verkossa ilmestyviä e-kirjoja, korkeakoulujulkaisuja ja verkkolehtiä. Asteittain on tarkoitus ottaa mukaan myös muita aineistoryhmiä.

Ohjelmiston avulla verkosta haravoidaan suomalaisia www-sivustoja noin kerran vuodessa. Tämän lisäksi tehdään erillisiä niin kutsuttuja teemakeräyksiä, joita olivat vuonna 2007 esimerkiksi eduskuntavaalit ja Suomessa järjestetty Eurovision-laulukilpailu.

Ensimmäinen laaja verkkoaineiston keruu toteutettiin vuonna 2002. Sen tuloksena arkistossa on lähes 12 miljoonaa tiedostoa kymmenissä eri tiedostoformaateissa. Vuonna 2006 tiedostoja oli kerätty jo 22 miljoonaa, ja vuonna 2007 on odotettavissa, että verkkoaineiston automaattinen keruu tuottaa jopa 50 miljoonaa tiedostoa. Arkistoidun verkkoaineiston käsittelyä ja hakumahdollisuuksia kehitetään hyödyntäen niin kutsutun International Internet Preservation Consor-

tiumin (IIPC) puitteissa kehitettyä kansainvälistä ohjelmistoa.

Laki elokuvien arkistoinnista

Laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) sääntelee kotimaassa tuotetun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston tallettamista. Lain tarkoituksena on elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttäminen sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistäminen.

Laki kattaa varsinaisen elokuvatuotannon, muun liikkuvaa kuvaa sisältävän aineiston ja myös kotimaista tuotantoa olevan televisiota varten tuotetun aineiston. Käytännössä televisiota varten tuotetut ohjelmat on arkistoitu Yleisradion omaan arkistoon.

Laki sisältää kahdenlaisia velvoitteita: alkuperäisaineiston ja elokuvan esityskopioiden tallettamisvelvollisuuden sekä alkuperäisaineiston tuhoamiskiellon.

Elokuvan tallettamisvelvollisuus on säädetty koskemaan elokuvan omistajaa. Lain mukaan kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan on viiden vuoden kuluessa elokuvan tarkastamisesta talletettava alkuperäisaineisto ja siihen liittyvä ääniaineisto arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan.

Lisäksi tällaisen elokuvan tuottajan on luovutettava arkistolle pysyvästi säilytettäväksi alkuperäisaineistoa vastaavassa teknisessä muodossa oleva esityskelpoinen kopio elokuvasta ja kopio sen mainos- ja muusta tiedotusaineistosta kolmen vuoden kuluessa elokuvan tarkastuksesta. Jos elokuvasta on vain yksi esityskelpoinen kopio, ei luovutusvelvollisuutta ole. Jollei elokuvaa ole tarkastettava, edellä olevat määräajat lasketaan elokuvan valmistumisesta.

Kotimainen tuottaja on myös velvollinen luovuttamaan Suomen elokuva-arkistolle korvauksetta kaksi tallennetta, jos elokuvasta on valmistettu vähintään 50 tallennetta. Tällä elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin sisältyvällä säännöksellä vapaakappalelain elokuvia sisältäviä tallenteita koskeva luovutusvelvollisuus siirrettiin tähän lakiin perustuvaksi. Suomen elokuva-arkistolle toimitetaan

lisäksi Kansalliskirjaston kautta vuosittain noin satakunta tallennetta, joihin sisältyy liikkuvaa kuvaa. Pääsäännön mukaan arkistoon tulevat myös musiikkivideoita sisältävät tallenteet.

Alkuperäisaineiston tuhoamiskiellon mukaan kotimaisen tuottajan valmistaman elokuvan alkuperäisaineistoa ja siihen liittyvää ääniteaineistoa ei saa tuhota ennen kuin Suomen elokuva-arkistolle on tarjottu mahdollisuus ottaa tämä aineisto säilytettäväkseen. Tuhoamiskielto koskee myös tallenteella olevia kotimaisia televisio-ohjelmia muttei suoria lähetyksiä eikä ulkomaisen tuottajan valmistamia ohjelmia.

Televisiokanavien kotimaista ohjelmatuotantoa koskee vuodesta 1984 lähtien hukkaamiskielto, mikäli aineistoa ei ole ensin tarjottu Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi.

Lain mukaisista tehtävistä huolehtii Suomen elokuva-arkisto, jonka tehtävänä on elokuva-arkistosta annetun asetuksen (228/1997) 1 §:n mukaan hankkia, entistää ja säilyttää elokuvia ja elokuvaan liittyvää aineistoa, harjoittaa ja tukea elokuvan tutkimusta, edistää elokuvataiteen tuntemusta sekä harjoittaa taiteellisesti, historiallisesti tai muutoin merkittävien elokuvien esitystoimintaa.

Aineiston pitkäaikaissäilyttämisen turvaaminen on olennainen osa Suomen elokuva-arkiston toimintaa. Elokuvarkisto konservoi, restauroi ja kopioi aineistoa järjestelmällisesti. Arkiston filmimateriaalia säilytetään pääosin Espoon Otaniemessä sijaitsevassa automaattisesti ilmastoidussa yli 2 000 neliömetrin kallioluolastossa, jonne rakennetuissa päätearkistotiloissa on säilytykseen soveltuvat olosuhteet erilaisia materiaaleja varten.

Suomen elokuva-arkiston kokoelmissa on filmiaineistoa yli 50 000 kotimaisesta elokuvasta. Kotimaisia esityskopioita on noin 37 000. Filmi- ja videokokoelmat sisältävät kaikkiaan yli 255 000 arkistoitua kohdetta.

Elokuvien tallettamisen yhteydessä arkistolle luovutetaan myös niihin liittyviä oheisaineistoja kuten mainoskuvia ja julisteita. Suomen elokuva-arkiston kokoelmissa on noin 500 000 kotimaista valokuvaa ja saman verran ulkomaisia valokuvia. Julisteita on

1 900 kotimaisesta ja 21 000 ulkomaisesta elokuvasta.

Voimassa olevassa elokuvan arkistointia koskevassa laissa taidekontekstissa esitettävä liikkuva kuva eli mediataide on tunnustettu lain tarkoittamaksi elokuvaksi. Elokuva-arkiston ja Valtion taidemuseon välisellä sopimuksella mediataiteen arkistointi on siirretty Valtion taidemuseolle, joka yhdessä Suomen Taideakatemian säätiön kanssa on toteuttanut opetusministeriön rahoittamaa media-arkistoprojektia Nykytaiteen museo Kiasmassa vuodesta 1999 alkaen.

Radio- ja televisioaineiston sekä verkkojulkaisujen arkistointi

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestimissä annetun lain (460/2003) mukaan julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan (Yleisradio, kaupalliset radio- ja televisiokanavat) on huolehdittava siitä, että jokainen ohjelma ja verkkojulkaisu tallennetaan, jollei ohjelman teknisen toteutuksen perusteella ole selvää, ettei sen lähettämässä voida syyllistyä viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Tallennetta on säilytettävä vähintään 21 päivää ohjelman lähettämisestä tai verkkojulkaisun toimittamisesta yleisön saataville.

Muuta radio- ja televisio-ohjelmia tai verkkojulkaisuja koskevaa tallentamisvelvollisuutta lainsäädännössä ei ole. Aiemmin tämä referenssinauhoitukseksi kutsuttu velvollisuus koski ainoastaan radio- ja televisio-ohjelmia ja perustui radiovastuulakiin ja -asetukseen.

Yleisradion osalta mainittuun lakiin perustuva tallennus hoidetaan osittain sen itsensä toimesta, osittain Digita Oy:ltä ostettuna palveluna. Valtakunnalliset ohjelmat tallennetaan tiedostoina Pasilan toimitiloissa oleville palvelimille. Alueellisten radio-ohjelmien tallennuksen tekee Digita lähetinasemilla. Palvelu korvataan kesällä 2007 uudella Yleisradion itsensä toteuttamalla palvelin-pohjaisella ratkaisulla.

Televisio-ohjelmien lain mukaiset referenssitallennukset Yleisradio tekee itse. Teksti-TV:n aineistoa tallennetaan saman järjestelmän mukaisesti ja sitä säilytetään kuukausia.

Osa Yleisradion lähetyksistä tallennetaan pysyvästi käytettäväksi uusintoina tai uusien ohjelmien tausta-aineistoina. Vuonna 1979 hyväksytyjen arkistointiperiaatteiden lähtökohtana on se, että lähetetystä ohjelmistosta säilytetään pysyvästi lähinnä vain sellaiset ohjelmat, joita voidaan käyttää myöhemmin. Käytännössä valtakunnallisista radiolähetyksistä säilytetään pysyvästi kaikki suomen- ja ruotsinkieliset pääuutislähetykset ja suomenkieliset ajankohtaisohjelmat. Muuta aineistoa arkistoidaan valikoiden tai vain näytteinä, käytännössä alle 10 prosenttia vuotuisista lähetyksistä.

Yleisradion alueohjelmien arkistointi on nykyisin kunkin maakuntaradion omalla vastuulla. Maakuntaradiot eivät kuitenkaan arkistoi ohjelmiaan systemaattisesti, joten tilanne on käytännössä varsin kirjava. Paikallisten ja kaupallisten radioiden harjoittama radio-ohjelmien arkistointi on vajavaista. Ohjelmia ei tallenneta pysyvästi eikä referenssinauhoja säilytetä, vaan ne käytetään uudestaan.

Televisioaineiston arkistointia sääntelee laki elokuvien arkistoinnista. Televisioyhtiöt eivät saa hävittää kotimaista elokuva-aineistoansa ennen kuin sitä on tarjottu säilytettäväksi Suomen elokuva-arkistolle. Elokuva-arkisto voi sopimuksella hyväksyä sen, että aineisto arkistoidaan muualle, mikäli säilytystä vastaa vaadittavia teknisiä kriteereitä.

Yleisradio teki vuonna 1985 sopimuksen elokuva-arkiston kanssa aineistojen arkistoinnista Yleisradion omiin tiloihin. Tällä hetkellä Yleisradio arkistoi pysyvästi koko kotimaisen tuotannon, pohjoismaisen yhteistuotannon sekä ulkomaisen tuotannon, johon Yleisradio on osallistunut ja johon sillä on oikeudet.

MTV3 ja Nelonen eivät ole arkistoineet itse muita kuin omatuotanto-ohjelmiansa, jotka ovat pääasiassa uutis- ja ajankohtaisohjelmia. Osa MTV3:n vanhoista ohjelmista oheisaineistoinen on talletettu Suomen elokuva-arkistoon. Alihankintatuotantoa olevat kotimaiset ohjelmat on palautettu tuotantoyhtiöille.

Muu esitykseen vaikuttava lainsäädäntö

Tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeudella suojatun aineiston käytöstä vapaakappalekirjastoissa ja Suomen elokuva-arkistossa on säädetty tekijänoikeuslaissa (404/1961) ja tekijänoikeusasetuksessa (574/1995). Siltä osin kuin aineisto ei ole tekijänoikeudella suojattua tai aineisto on tullut tekijänoikeudesta vapaaksi, tekijänoikeuslaki ei rajoita käyttöä.

Lailla 821/2005 tekijänoikeuslakiin sisällytetyissä säännöksissä ennakoitiin vapaakappalejärjestelmän tulevaa uudistamista säätämällä vapaakappalekirjastoille ja elokuva-arkistolle laajat mahdollisuudet käyttää kokoelmissaan olevaa aineistoa sekä säätämällä tekijänoikeudelliset perusteet Kansalliskirjaston suorittamalle tekijänoikeudella suojatun verkkoaineiston keräämiselle ja elokuva-arkistossa tapahtuvalle televisio- ja radio-ohjelmien tallentamiselle.

Mainitut säännökset mahdollistavat toisaalta laitosten toiminnan edellyttämät sisäiset käytöt ja toisaalta sen, että laitosten kokoelmiin kuuluvia tekijänoikeudella suojattuja aineistoja voidaan saattaa laitosten asiakkaiden eli tutkijoiden ja muiden tiedon tarvisijoiden käyttöön. Tekijöiden laissa säädettyihin yksinoikeuksiin tehtyjen rajoitusten mukaisesti aineistoja saadaan käyttää ilman tekijän lupaa ja korvausta maksamatta. Näihin säännöksiin ehdotetaan teknisiä sekä eräitä asiallisia muutoksia.

Vapaakappalekirjastojen kokoelmiin kuuluvien aineistojen käyttö laitosten sisäisissä toiminnoissa sekä laitoksen asiakkaiden toimesta on järjestetty laajasti tekijänoikeuslain 16 ja 16 a §:n rajoitussäännöksillä.

Säännökset sallivat kaikilla tekniikoilla tapahtuvan kappaleen valmistamisen laitoksen kokoelmassa olevan aineiston säilyttämiseksi, kunnostamiseksi, kokoelman ylläpidon edellyttämää laitoksen sisäistä käyttöä varten ja teoksen puuttuvan osan täydentämiseksi. Säännökset mahdollistavat myös kappaleen valmistamisen lainattavaksi vahingoittumiselle alttiista teoksesta. Lisäksi, jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, Kansalliskirjasto tai muu vapaakappalekirjasto voi valmistaa kappaleita valokopioimalla tai vastaavalla

menetelmällä omissa kokoelmissa oleviin kokoomateoksiin, sanomalehtiin, tai aikakauskirjoihin sisältyvistä yksittäisistä kirjoituksista sekä muiden julkaistujen teosten lyhyistä osista annettavaksi lainaajille heidän yksityistä käyttöönsä varten niiden nidosten tai vihkojen asemesta, joihin ne sisältyvät.

Vapaakappalekirjasto saa, jollei tarkoitukseen ole välittömän tai välillisen taloudellisen edun tuottaminen, välittää omissa kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten laitoksen tiloissa yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla. Edellytyksenä on, että muu kuin tällaisen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti ja teoksen välittäminen edelleen on esitetty.

Tekijänoikeuslain 16 a § 2 momentin säännöksen sisältyvän edellytyksen mukaan yleisölle välittäminen voi tapahtua laitoksen tiloissa vain, jolleivät aineistojen hankinta-, lisenssi- tai muut sopimusehdot sitä estä. Asian luonteen vuoksi ehdotettavan kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislain nojalla luovutettaviin tai tallennettaviin aineistoihin ei tällaisia ehtoja voi sisältyä.

Lain 16 b §:ssä olevan erityissäännöksen nojalla Kansalliskirjasto saa poikkeuksellisesti välittää kokoelmissaan olevan teoksen samoin edellytyksin myös laitoksen ulkopuolelle muuhun vapaakappalekirjastoon. Kokoelmilla tarkoitetaan vapaakappalelain ja uuden kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislain mukaisia aineistokokoelmia. Säännös mahdollistaa toisin sanoen sen, että sähköisessä muodossa olevat aineistot voidaan saattaa tietoverkon välityksellä tutkijoiden ja muiden tiedon tarvisijoiden käytettäväksi myös muissa vapaakappalekirjastoissa ja elokuva-arkistossa. Säännös on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana, samaan aikaan kun nyt ehdotettava uusi kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislaki tulee voimaan.

Uusien verkkoaineiston hakua ja tallentamista koskevien säännösten mukainen toiminta on mahdollistettu nimenomaisilla tekijänoikeuslain säännöksillä. Niiden mukaan Kansalliskirjasto saa valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita avoimessa tietoverkossa yleisön saataviin saatetuista teoksista.

Säännös on ollut voimassa vuoden 2006 alusta.

Kansalliskirjasto tai muu vapaakappalekirjasto saa valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen myös sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi vapaakappalekokoelmaa on tarpeen mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta. Säännös mahdollistaa kappaleen valmistamisen myös digitaalisessa muodossa, kuten analogisen teoksen digitoimisen tai tietoverkossa yleisön saatavilla olevan teoksen tallentamisen.

Teosten käyttämisestä Suomen elokuva-arkistossa säädetään tekijänoikeuslain 16 c §:ssä. Pykälän nojalla Suomen elokuva-arkisto saa valmistaa kokoelmiinsa liitettäviksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista. Tämä säännös, joka mahdollistaa radio- ja televisioarkiston perustamisen Suomen elokuva-arkiston yhteyteen, on tarkoitus saattaa voimaan samaan aikaan nyt ehdotettavan lain voimaantulon kanssa.

Elokuva-arkiston kokoelmissa olevaa teosta saadaan käyttää tekijänoikeuslain 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuihin tavoin ja pykälissä mainittuihin edellytyksiin.

Elokuva-arkisto saa välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten elokuva-arkiston tiloissa ja 16 c §:n nojalla myös vapaakappalekirjastoissa. Edellytyksenä on, että teoksen välittäminen yleisölle tapahtuu tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla ja että muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti sekä teoksen välittäminen edelleen laitoksen ulkopuolelle on estetty.

Edelleen tekijänoikeuslaissa on täsmennetty, että elokuva-arkiston kokoelmissa olevaa teosta saa käyttää tutkimukseen ja korkeakoulutasoiseen elokuvaopetukseen. Säännös sallii elokuvien ja muiden elokuva-arkiston kokoelmissa olevien teosten käyttämisen sekä elokuva-arkistossa tapahtuvaan että ulkopuolisten tekemään tutkimukseen. Säännös mahdollistaa esimerkiksi elokuvateosten esittämisen yksittäisille tutkijoille tai tutkijaryhmille.

Säännöksessä tarkoitettua korkeakoulutasoista elokuvaopetusta on yliopistoissa tai

taidekorkeakouluissa annettava elokuvaopetus. Säännös mahdollistaa elokuvateosten käyttämisen opetuksen yhteydessä julkiseen esittämiseen ja on siten *lex specialis* -säännös suhteessa tekijänoikeuslain 21 §:n säännöksiin, jonka mukaan opetustoimintaa koskeva julkisen esittämisen vapaus ei koske elokuvateosten esittämistä.

Teosten käyttöä elokuva-arkistossa koskevia tekijänoikeuslain säännöksiä ei sovelleta ulkomaisen tuottajan valmistamaan elokuva- teokseen. Tällaisen elokuvateoksen opetus- ja muusta käytöstä tulee sopia talletussopimuksessa vapaaehtoistallettajan ja elokuva-arkiston kesken.

Kaiken vapaaksi säädetyn käytön ylittävää tai ehdoiltaan siitä poikkeavasta teoksen kappaleen valmistamisesta ja teoksen välittämisestä yleisölle voidaan sopia lakiin otettujen sopimuslissenssisäännösten nojalla siten, että sopimus saa sopimuslissenssi vaikutuksen.

Tekijänoikeuslain 16 e §:n mukaisesti valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarvittaessa tarkempia säännöksiä teoksen kappaleiden valmistamisesta ja siten valmistettujen teoskappaleiden käyttämisestä samoin kuin teoksen välittämisestä yleisölle vapaakappalekirjastoissa ja Suomen elokuva-arkistossa.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestimissä

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestimissä (460/2003) tuli voimaan vuoden 2004 alusta. Samalla kumottiin vuonna 1919 annettu painovapauslaki (1/1919) ja vuonna 1971 annettu radiovastuulaki (219/1971). Laki on merkityksellinen nyt ehdotettavan lain suhteen erityisesti säännöksissä käytetyn terminologian ja soveltamisalan osalta.

Lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestimissä annetaan perustuslain sananvapaussäännöksessä edellytetyt tarkempia säännöksiä perustuslaissa turvatun sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Säännöksiä sovelletaan kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta.

Yksityishenkilöiden ylläpitämiä sähköisen viestintäverkon kotisivuja uusi sääntely koskee vain osittain. Tällaisiin kotisivuihin sovelletaan vain sellaisia lain säännöksiä, joilla

tarvittaessa voidaan turvata rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun toteuttaminen tai joilla voidaan nopeasti estää sisällöltään selvästi lainvastaisen aineiston edelleen levittäminen. Lakia sovelletaan niin ikään vain osittain sellaiseen toimintaan, jossa joukkoviestintään osallistuva luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö huolehtii pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta.

Säännölliseksi tarkoitettu julkaisu toiminta on sääntelykohteena erotettu yhtäältä yksittäisistä viesteistä ja toisaalta ohjelmista. Aikakautinen julkaisu on lain 2 §:ssä määritelty julkaisuksi, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Verkkajulkaisulla taas tarkoitetaan julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti.

Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan tallentamisvelvollisuutta on käsitelty edellä radio- ja televisioaineistojen arkistointia koskevassa jaksossa.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

Lailla viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) uudistettiin viranomaisten asiakirjojen julkisuutta koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan. Lain tavoitteena on muun muassa lisätä viranomaisten toiminnan avoimuutta ja parantaa mahdollisuuksia saada tietoja viranomaisten käsittelyssä olevista asioista. Lain soveltamisalan piirissä ovat julkista tehtävää hoitavat riippumatta siitä, onko ne organisoitu viranomaisiksi vai ei.

Laissa tarkoitetaan asiakirjalla kirjallisen ja kuvallisen esityksen lisäksi sellaista käyttösä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla. Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelemään varten tai muuten sen toimialaan tai teh-

täviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisen sisäistä koulutusta, tiedonhakua tai muuta niihin verrattavaa sisäistä käyttöä varten hankittuja asiakirjoja ei pidetä viranomaisen asiakirjoina.

Laki sisältää säännökset asiakirjan julkiseksi tulemisesta, oikeudesta saada tieto asiakirjasta, tiedon antamisesta asiakirjasta, viranomaisen velvollisuuksista tiedonsaannin ja hyvän tiedonhallintatavan edistämiseksi, salassapitovelvollisuuksista sekä salassapidosta poikkeamisesta ja sen lakkaamisesta.

Vapaakappalelain mukaisesti luovutettavaan aineistoon sisältyy joukko tuotteita, jotka alkuperänsä puolesta ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisia viranomaisen asiakirjoja. Näitä ovat esimerkiksi eräät painetut valtion- ja kunnallishallinnon asiakirjat. Tällaisten vapaakappaleiden julkisuuteen ja salassapitoon nähden noudatetaan myös vapaakappalekirjastoissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiä.

Arkistolaki

Arkistolaki (831/1994) sääntelee ensisijaisesti julkishallinnon tuottamien asiakirjojen säilyttämistä. Laki koskee eräin poikkeuksin valtion ja kuntien viranomaisia ja liikelaitoksia, ortodoksista kirkkokuntaa sekä niin sanottua välillistä valtionhallintoa, siltä osin kuin viimemainitulle kertyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa tarkoitettuja asiakirjoja.

Laki sisältää säännökset viranomaisten arkistointia ohjaavasta ja valvovasta arkistolaitoksesta (Kansallisarkisto ja maakuntaarkistot), arkistotoimen järjestämisestä arkistojen muodostavissa viranomaisissa sekä asiakirjojen laatisemisesta, säilyttämisestä ja pysyvistä säilyttämisestä samoin kuin siirtämisestä arkistolaitoksen säilytettäväksi. Lisäksi laissa on säännökset merkittävien yksityisten arkistojen ja asiakirjojen lunastamisesta eräissä tapauksissa.

Arkistolaissa tarkoitetaan asiakirjalla kirjallista tai kuvallista esitystä taikka sellaista sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla aikaansaatua esitystä, joka on luettavissa, kuunneltavissa tai muuten ymmärrettävissä teknisin apuvälinein. Lain mukaan arkiston-

muodostajan arkistoon kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet sille sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä.

Arkistolain yleisiä tavoitteita tukee laki yksityisten arkistojen valtionavusta (1006/2006), jonka nojalla eräille keskeisille yksityisille arkistoille myönnetään valtionavustusta niiden toimintaa varten.

Arkistolaki koskee eräin osin samoja aineistoja kuin vapaakappalelaki. Esimerkiksi sellaiset arkistolaissa tarkoitettujen arkistonmuodostajien asiakirjat, jotka ovat samalla myös vapaakappalelaissa tarkoitettuja painotuotteita, luovutetaan ja säilytetään vapaakappalelain mukaisesti. Näiden asiakirjojen säilyttäminen tapahtuu samanaikaisesti myös arkistolainsäädännön mukaisessa järjestyksessä.

2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Suomen vapaakappalelainsäädäntöä peruspiirteiltään vastaava järjestelmä sekä lakisääteinen elokuvien arkistointi ovat voimassa useimmissa länsimaissa. Järjestelmät poikkeavat kuitenkin huomattavasti toisistaan niin kattavuudeltaan ja luovutettavien tai talletettavien kappaleiden lukumäärän osalta kuin käytännön toteutustavoiltaan. Kaikkien Pohjoismaiden lainsäädännöt ovat pitkälti samansuuntaiset. Joissakin maissa on saman lain alaisuuteen kytketty painotuotteiden lisäksi myös radio- ja televisioaineiston ja elokuva-aineiston talletusjärjestelmä, toisissa ne on järjestetty erillislainsäädännöllä. Uusimpana kehityspiirteenä on vapaakappalelainsäädännön ulottaminen myös sähköiseen julkaisuutuotantoon.

Ruotsi

Ruotsin vapaakappalelaki (Lag om plikt-exemplar av dokument, 1993:1392) uudistettiin vuonna 1993. Laki kattaa painetun aineiston, elokuvan ja videot, mutta ei toistaiseksi verkkoaineistoa. Luovutusvelvollinen on ensisijaisesti tuotteen valmistaja. Painotuotteita ja elektronisia tallenteita luovutetaan kutakin seitsemän kappaletta ja ne sijoitetaan seitsemään vapaakappalekirjastoon.

Statens ljud- och bildarkiv (SLBA) on Ruotsin äänen ja liikkuvan kuvan kansallisarkisto. Arkisto vastaa vapaakappalelain mukaisesti pakolliseen luovutukseen perustuvasta radio-, televisio-, elokuva-, video-, äänite- ja multimediatallenteiden arkistoinnista. Radio- ja televisioaineistoista tallennetaan sekä kotimainen että ulkomainen valtakunnallinen aineisto kokonaisuudessaan. Ulkomaisen aineiston säilyttämistä on perusteltu sillä, että aineisto on tekstitetty ruotsiksi. Paikallisia ohjelmia säilytetään vain otantana.

SLBA ottaa elokuva-aineistot vastaan yksinomaan elektronisessa muodossa ja kopioine videolle. Varsinainen elokuva-arkisto toimii Svensk filminstitutin osana. Elokuvainstituutin arkiston pääasiallisena tehtävänä on tallentaa ja säilyttää Ruotsissa tehdyt ja Ruotsissa esitetyt pitkät näytelmäelokuvat.

Kungliga biblioteket on vuodesta 1996 lähtien ohjelmallisesti tallentanut tietoverkossa vapaasti saatavilla olevan aineiston, arkistoinut sen ja saattanut sen yleisön saataville laitoksen tiloissa yksityistä opiskelua varten sekä koulutuksen ja tutkimuksen käyttöön. Vuonna 1998 Ruotsin tietosuojaviranomaiset (Datainspektionen) huomauttivat toiminnan mahdollisesti loukkaavan kansalaisten tietosuojaa. Vuonna 2002 säädettiin asetuksella (2002:287), että Kungliga biblioteket saa jatkaa toimintaansa Kulturarw3-projektin puitteissa.

Ruotsissa on vuonna 2007 aloitettu vapaakappalelain uudistusprosessi, jossa lain säännöksiä on tarkoitus täydentää muun muassa verkkoaineiston osalta.

Norja

Norjassa tuli vuonna 1990 voimaan vapaakappalelaki (Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument), joka kattaa laajasti kaikki aineistotyyppit. Lakiteksti on kirjoitettu varsin yleisellä tasolla, ja tarkemmat säännökset ja ohjeet annetaan erikseen. Laki kattaa painotuotteiden lisäksi audiovisuaalisen aineiston, äänitteet, elokuvat sekä radio- ja televisio-ohjelmat. Painatteita luovuttaa sekä valmistaja että kustantaja yhteensä seitsemän kappaletta, ja muita monennet-

tuja tallenteita toimitetaan kaksi kappaletta kutakin.

Norjan kansalliskirjaston Mo i Ranan yksikkö perustettiin 1989 toteuttamaan vapaakappalelain määrittelemiä tehtäviä. Kansalliskirjaston osana yksikkö vastaa perinteisen vapaakappaleluovutuksen lisäksi äänen ja kuvan arkistoinnista. Yksikön tehtävänä on kerätä ja saattaa käyttöön lain mukaan luovutettu audiovisuaalinen materiaali sekä vanhempi kulttuurihistoriallisesti arvokas materiaali. Tähän aineistoon kuuluvat laajasti elokuvat ja videot, valokuvat, yleisradiolähetykset, musiikki sekä äänitteet. Kirjaston yhteydessä on myös mediayksikkö, elokuva-laboratorio sekä filmiin erikoistunut yksikkö.

Norsk Filminstitutin osana toimii lisäksi toinen elokuva-arkisto. Arkistointivelvoite perustuu niin ikään vapaakappalelakiin, jonka mukaan Norsk Filminstitut on lain mukaan talletettävien elokuvien ja videoiden talletusorganisaatio. Lain mukaan Norjassa kaikki julkisesti esitetyt elokuvat ja videot on talletettava lakisääteisesti arkistoon. Pitkän elokuvan osalta tallettamisvelvoite koskee elokuvan tuottajaa, videoiden osalta jakelijaa. Instituutti saattaa elokuva-aineistoa julkisesti saataville, kirjasto puolestaan ei.

Kansalliskirjaston Mo i Ranan yksikkö ja Filminstitutin arkisto toimivat yhteistyössä, ja esimerkiksi pääosa vanhoista nitraattifilmeistä on sijoitettu Mo i Ranaan, vaikka työnjako laitosten välillä ei olekaan täysin selvä.

Elektronisten aineistojen osalta Norja on edelläkävijämaa, sillä laki kattaa sekä verkkoaineiston että elektroniset tallenteet kuten CD-ROM-levyt. Elektronisia tallenteita luovutetaan kaksi kappaletta. Verkkoaineisto ja tietokannat luovutetaan kansalliskirjaston pyynnöstä.

Laki mahdollistaa vapaasti käytettävissä olevan verkkoaineiston ohjelmallisen haun. Kansalliskirjasto hakee järjestelmällisesti aineistoa arkistointia varten norjalaisilta palvelimilta. Tietosuojaviranomaiset ovat vuosittain myöntäneet toimintaa varten väliaikaislupia, mutta vuotta 2007 varten kansalliskirjasto on hakenut toimintaa varten pysyvää poikkeuslupaa. Muuta verkkoaineistoa kuten verkkokirjoja ja -sarjoja on sovittujen valin-

takriteerien mukaisesti pyydetty ja saatu julkaisijoilta.

Tanska

Tanskassa heinäkuussa 2005 voimaan tullut laki (Lov om pliktavlevering af offentliggjort materiale) kattaa fyysisessä muodossa julkaistun aineiston alustasta riippumatta sisältäen painatteiden lisäksi äänitteet, videot ja elektroniset julkaisut tallenteina ja verkkojulkaisuina, radio- ja televisio-ohjelmat sekä elokuvan.

Painatteita ja äänitallenteita luovutetaan kaksi kappaletta. Verkkoaineisto kerätään verkkosivun osoitteenhaltijan tai julkaisijan antamien tietojen perusteella kansalliskirjaston toimesta. Aineiston luovutusvelvollisen on kansalliskirjaston vaatimuksesta toimitettava tiedot tarvittavista pääsykoodeista ja muista tiedoista, jotka ovat tarpeen aineiston keräämiseksi, kopioimiseksi ja sen saattamiseksi yleisön saataviin. Luovutusvelvollinen voi vaatia, ettei pääsykoodeja ja muita tietoja luovuteta ulkopuolisille.

Digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa annetaan vain yksityisten henkilöiden käyttöön tähän tarkoitukseen varatuilla laitteilla. Muu aineisto on kansalaisten käytettävissä ottaen huomioon tekijänoikeuslain rajoitukset.

Radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi tapahtuu saman lain nojalla niin, että Statsbiblioteketin alla toimivaan Valtion mediakoelmaan (Statens mediesamling) sisällytetään laitoksen toimesta tallennetut Tanskassa lähetetyt radio- ja televisio-ohjelmat.

Laki sisältää myös säännökset elokuvien ja videoiden arkistoinnista Tanskan elokuvainstituuttiin. Elokuvalaissa määritellään elokuvainstituutin yhdeksi tehtäväksi vastata tanskalaisen elokuvakulttuurin säilyttämisestä. Arkisto kerää, säilyttää, restauroi ja välittää laajasti elokuvaan ja videoihin liittyvää materiaalia. Elokuvia, joille on myönnetty elokuvatuukea, voidaan esittää julkisesti elokuvainstituutissa ilman tuottajalle maksettavaa esityskorvausta.

Islanti

Islannin uusi vapaakappalelaki tuli voimaan vuoden 2003 alusta. Laissa ovat säännökset painotuotteista, äänitteistä ja sähköisistä aineistoista verkko-aineistot mukaan lukien. Sähköisiä tallenteita luovutetaan lain mukaan kolme kappaletta arkistoitavaksi Islannin kahteen vapaakappalekirjastoon.

Sen sijaan verkkoaineistot arkistoidaan vain kansalliskirjastoon. Julkaisijan tulee taata kansalliskirjastolle pääsy tietoverkossa olevaan aineistoon luovuttamalla kirjastolle aineiston käyttöön tarvittava tunnusana ja muut tarpeelliset tiedot. Luovutusvelvollisuus on täytetty, kun kirjastolle on tehty mahdolliseksi saada käyttöönsä kappale julkaisusta. Tarvittaessa julkaisijan tulee luovuttaa aineiston käyttökuntoon saattamiseen tarvittavat tekniset tiedot. Tietokoneohjelmia luovutusvelvollisuus koskee vain siinä tapauksessa, että tietokoneohjelma sisältyy sellaiseen julkaisuun, jota luovutusvelvollisuus koskee.

Islantilainen verkkoaineisto kerätään ohjelmallisesti noin kolmesti vuodessa. Lisäksi kansalliskirjasto kerää 40 tärkeimmän verkkosivuston aineistoa viikoittain. Kansalliskirjasto suunnittelee myös avoimien tietoverkkojen islantilaisen verkkoaineiston tehostetun keräämistä aikana, jolloin jokin erityinen tapahtuma, kuten esimerkiksi kunnallisvaalit ovat käynnissä Islannissa.

Radio- ja televisio-ohjelmat sekä elokuvat ja videot talletetaan elokuva-arkistoon siten, että yksi kopio videoista arkistoidaan myös kansalliskirjaston audiovisuaaliseen osastoon.

Ranska

Ranskan vapaakappalelakia (Dépôt légal, Code du patrimoine) uudistettiin vuonna 2006 voimaantulleilla muutoksilla. Laki kattaa perinteisten painotuotteiden lisäksi myös äänitteet, elokuvat ja videot, radio- ja televisioaineistot sekä elektroniset tallenteet, kuten tietokoneohjelmat ja tietokannat, sekä avoimessa tietoverkossa saatavilla olevan aineiston. Painotuotteita luovutetaan kaksi kappaletta, kuitenkin niin, että vähälevikkisistä luovutetaan vain yksi kappale. Äänitallentei-

ta, elektronisia tallenteita sekä videoita luovutetaan kaksi kappaletta ja elokuvia yksi kappale.

Ranskalaista alkuperää olevien radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi aloitettiin vuonna 1995. Julkisten kanavien lähetysten lisäksi tallennetaan sopimuksen mukaan myös kaupallisten kanavien ohjelmia. Tähän mennessä ohjelmia on luetteloitu, säilytetty ja kopioitu yhteensä yli 70 000 tuntia. Tietokanta on tutkijoiden, yliopistojen, professoreiden, opiskelijoiden ja kirjailijoiden käytettävissä Internetin kautta.

Ranskassa eri aineistojen arkistointiveloite on hajautettu siten, että painotuotteet, äänitteet ja elektroniset tallenteet arkistoidaan kansalliskirjastoon, elokuvat kansalliseen filmikeskukseen (Le Centre National de la Cinématographie) ja äänitteet ja radio- ja televisioaineistot audiovisuaalisen aineiston keskukseen (L'Institut National de l'Audiovisuel, INA).

Iso-Britannia

Isossa-Britanniassa vapaakappalesäännökset (Legal Deposit Libraries Act 2003) sisältyvät tekijänoikeuslakiin vuodelta 1911 (Copyright Act 1911 & Irish Copyright Act 1963). Laki tuli voimaan vuoden 2004 alusta. Laki kattaa painotuotteet, joita arkistoidaan kuuteen vapaakappalekirjastoon. Kustantajien tulee lähettää julkaisunsa British Libraryyn kuukauden kuluessa julkaisun ilmestymisestä. Muihin vapaakappalekirjastoihin julkaisut tulee toimittaa vain kirjastojen pyynnöstä. Laki sisältää myös valtuutussäännökset koskien ei-painettua, sähköistä aineistoa.

Lain voimaantulon jälkeen perustettiin paneeli, jonka tehtävänä on valmistella toimenpiteet erityisesti tällaista ei-painettua aineistoa koskevien säännösten voimaansaattamiseksi. Elektronisia tallenteita luovutetaan vapaaehtoisuuteen perustuvan, jo vuonna 2000 aloitetun suosituksen perusteella. British Library on käynnistänyt myös sähköisiä sanomalehtiä koskevan pilottiohjelman. Yhdeksi ongelmaksi on muodostunut sähköisen sanomalehden määritelmä.

British Library kerää edelleen koeluontoisesti brittiläistä verkkoaineistoa. Verkkosivut

tallennetaan Ison-Britannian verkkoarkistointikonsortion (UK Web Archiving Consortium) keräämän aineiston yhteyteen.

Äänitteitä on kerätty vapaaehtoisina luovutuksina, ja niiden arkistoinnista huolehtii The British Library National Sound Archive.

British Film Institute (BFI) vastaa elokuvien ja televisioaineistojen säilyttämisestä. BFI säilyttää ja restauroi elokuvia ja televisio-ohjelmia, jotka ovat vaikuttaneet brittien elämään elokuvan alkuajoista lähtien. Kokoelmat sisältävät 275 000 elokuvaa vuodesta 1894 lähtien ja noin 210 000 televisio-ohjelmaa. BFI kartuttaa kokoelmiaan pääasiallisesti saamalla lahjoituksilla tai, kun on kysymys itsenäisistä televisioyhtiöistä, suoraan niiden rahoituksen avulla. Tekijänoikeuslaki sallii aineiston tallettamisen ja käytön tutkimusta varten siinä organisaatiossa, jolle oikeudet on myönnetty.

Kansainväliset järjestöt

Euroopan Unioni

Euroopan Unionin neuvosto hyväksyi kesäkuussa vuonna 2002 päätöslauselman (9206/02) digitaalisessa muodossa olevan kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Päätöslauselmassa korostetaan jäsenvaltioiden muistiorganisaatioiden, kuten arkistojen, kirjastojen ja museoiden jatkuvan yhteistyön merkitystä yhteisten standardien ja menettelytapojen luomiseksi sekä hyvien käytäntöjen ja ammattillisen tietotaidon vaihtamisessa. Päätöslauselma tukee vuonna 2000 aloitettua jäsenvaltioiden ja komission välistä kulttuuriperinnön digitalisointiin liittyvää yhteistyötä. Digitaalisen sisällön pitkäaikaissäilytys määriteltiin yhdeksi painopistealueeksi komission asettaman jäsenvaltioiden digitointitoimien koordinoitua seuraavan ohjausryhmän tavoitteissa vuonna 2001.

Kulttuuriperinnön digitalisoinnin koordinoitua on viety eteenpäin komission ja jäsenvaltioiden välisenä tiiviinä yhteistyönä vuodesta 2001 lähtien. Aiheeseen liittyvissä asiantuntijakokouksissa on kehitelty yhteisiä hankkeita, välineitä kansallisen ja yhteisön tason toimien koordinoitua tehostamiseksi ja hyvien käytäntöjen edistämiseksi niin sa-

notun Lundin periaatteiden (4.4.2001) mukaisesti. Toimintaa on koordinoitu jäsenvaltioiden edustajista koostuvassa ohjausryhmässä (National Representatives Group, NRG).

Euroopan yhteisöjen komissio antoi suosituksen kulttuuriaineiston digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä elokuussa 2006. Komission suositus pyrkii rohkaisemaan jäsenvaltioita digitointiin ja digitoidun aineiston saattamiseen nykyisten ja tulevien sukupolvien käyttöön. Se suosittelee jäsenvaltioille toimenpiteitä, joiden tavoitteena on Euroopan kulttuuriperinnön taloudellisten ja kulttuuristen mahdollisuuksien optimointi Internetin avulla.

Suositus perustuu komission kesäkuussa 2005 julkistamaan i2010-aloitteeseen ja sen pohjalta syyskuussa 2005 antamaan tiedonantoon "i2010: Digitaaliset kirjastot", jossa esitetään Euroopan kollektiivisen muistin digitointia ja sähköistä saatavuutta sekä digitaalista säilyttämistä koskeva komission strategia.

Digitaaliseen säilyttämiseen liittyen komissio kehottaa jäsenvaltioita myös laatimaan strategiat digitaalisen aineiston pitkäaikais-säilyttämisestä ja sen saatavilla olosta tekijänoikeuslainsäädäntöä täysin noudattaen. Suositus tukee myös vapaakappalelainsäädännön kehitystä, sillä siinä kehoitetaan jäsenvaltioita sisällyttämään lainsäädäntönsä säännöksiä, joiden nojalla julkiset laitokset voivat säilyttämistä varten kopioida suurissa määrin digitaalista kulttuuriaineistoa ja siirtää sitä toisiin tietojärjestelmiin sekä kerätä tietoverkoissa olevaa aineistoa käyttäen tekniikkaa, jolla kerätään aineistoa Internetistä (verkkoharavointi, webharvesting).

Hankkeen tavoitteeksi on asetettu, että vuoteen 2008 mennessä olisi monikielisen järjestelmän kautta etsittävä 2 miljoonaa digitointua objektia ja vuoteen 2010 mennessä 6 miljoonaa objektia. Kaiken kaikkiaan tämä maksaa komission laskelmien mukaan 250 miljoonaa euroa.

Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella valmisteltujen neuvoston päätelmien mukaan jäsenmaat vastaavat lähtökohtaisesti omasta digitointityöstään ja digitointistrategioistaan, niin määrällisistä kuin laadullisistakin tavoitteista. Päätelmät toimivat eräänlaisena jous-

tavana toimintaraamina, "pehmeänä lakina", jonka puitteissa kaikki jäsenmaat toimivat omista lähtökohdistaan ja omien kykyjensä ja resurssiensa puitteissa. Erityisen tärkeänä pidetään etenemistä laajalla aineistorintamalla ja sitä, että hanke koskee kaikkien eri muistiorganisaatioiden – museoiden, kirjastojen ja arkistojen – hallussa olevaa kulttuuriperintöaineistoa.

Päätelmien kehotuksen mukaisesti komissio perusti keväällä 2007 jäsenmaiden edustajista koostuvan digitoinnin ja digitaalisen säilyttämisen asiantuntijaryhmän, joka korvaa epävirallisen, kulloisenkin EU-puheenjohtajamaan vetämän EU-tason ryhmän (NRG).

Edelleen helmikuussa 2007 komissio antoi tiedonannon koskien tieteellisen tiedon saatavuutta, levittämistä ja säilyttämistä digitaalisella aikakaudella. Tiedonannon tavoitteena on edistää tieteellisen tiedon hyödyntämiseen perustuvan taloudellisen toiminnan edellytyksiä.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat suosituksen marraskuussa 2005 elokuvaperinnöstä ja siihen liittyvän teollisen toiminnan kilpailukyvyistä. Suosituksen tavoitteena on parantaa elokuvaperinnön säilyttämisen, restauroimisen ja hyväksikäytön edellytyksiä sekä poistaa eurooppalaisen elokuvateollisuuden kehityksen ja kilpailukyvyn esteitä.

Suositus kattaa elokuvaperinnön kaikki näkökohdat: keruun, arkistoinnin, tietokantojen luomisen, säilyttämisen, restauroinnin ja käytön opetus-, tutkimus- ja kulttuuritarkoituksiin tai muihin vastaaviin ei-kaupallisiin tarkoituksiin, sekä asiasta vastaavien kansallisen ja unionin tason laitosten yhteistyön.

Suositus pohjautuu Euroopan unionin neuvoston vuonna 2000 hyväksymään päätöslauselmaan (2000/C 193/01), jonka mukaan eurooppalainen elokuvaperintö mahdollistaa tämän päivän ja erityisesti tulevien sukupolvien kansalaisille luokse pääsyn eräaseen viimeisen sadan vuoden ajan merkittävimmistä taiteellisen ilmaisun muodoista. Päätöslauselman mukaan elokuva tallentaa ainutlaatuisella tavalla Euroopan elämää, tapoja, historiaa ja maantiedettä. Päätöslauselmassa kehoitetaan jäsenvaltioita yhteistyöhön muun muassa tutkimuksen, entistämisen ja säilyt-

tämisen, hyvien käytäntöjen sekä tietokantojen luomiseksi ja kehittämiseksi.

Euroopan neuvosto

Elokuva ja elokuvaperinnön suojeleminen ovat asioina myös Euroopan neuvostossa. Neuvoston suositus elokuvaperinteen konservoinniksi valmistui vuonna 1985, ja vuonna 1996 Euroopan neuvoston kulttuuriministerit nostivat elokuvaperinteen säilyttämisen yhdeksi neuvoston elokuvapolitiikan tärkeäksi kohteeksi. Yhteiset toimet audiovisuaalisen perinnön säilyttämiseksi kohdistuvat eurooppalaisen elokuvaperinteen mahdollisimman laajaan säilyttämiseen, tulevia teoksia koskeviin tiukkoihin määräyksiin sekä uuden teknologian käyttöön elokuvien konservoinnissa.

Euroopan neuvosto avasi vuonna 2001 allekirjoitettavaksi eurooppalaisen yleissopimuksen audiovisuaalisen perinnön suojelemisesta. Toisin kuin Suomessa ei valtaosalla Euroopan neuvoston jäsenmaista ole lakisäätteistä elokuvien arkistointijärjestelmää. Sopimukseen liittyvät maat sitoutuvat järjestämään lakisäätetyn ja vapaaehtoisuuteen perustuvan kansallisen elokuvien arkistoinnin. Koska sopimuksen tarkoitus on suojella audiovisuaalista perintöä mahdollisimman laajasti käsitettynä, siihen liittyy loogisesti myös televisiotuotannon arkistointia koskeva lisäpöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoittaminen edellyttää, että sopimuspuolet sitoutuvat järjestämään televisioarkistoinnin.

Suomi valmistelee liittymistä sopimukseen ja sen lisäpöytäkirjaan. Hallituksen esitys audiovisuaalisen perinnön suojelemisesta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen ja siihen liittyvän televisiotuotannon suojelemisesta tehdyn pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi yleissopimuksen ja pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetaan sen jälkeen, kun nyt ehdotettava uusi laki on saatettu voimaan.

Unesco

Unescon vapaakappalesäädöksiä koskevien suositusten mukaan kunkin maan kansallisen velvoitteena on oman maansa julkaisutuoto-

tannon pysyvä säilyttäminen tutkimuksen tarpeisiin. Suositukset uudistettiin vuonna 2000 koskemaan kaikkia aineistotyyppejä niiden ulkoisesta olomuodosta riippumatta. Arkistointi tulee ulottaa niin painotuotteisiin, äänitteisiin, radio- ja televisio-ohjelmiin kuin elektronisiin aineistoihinkin, olivat ne sitten yleisölle levitettäviä CD-ROM-levyjä tai tietoverkkojen kautta käytettävää aineistoa. Vapaakappalesäädösten tulee olla luonteeltaan neutraaleja ilman mitään laadullisia, moraalisia, poliittisia, kirjallisia tai taiteellisia arvioiteja tai kannanottoja.

Arkistoinnin ulkopuolelle voidaan kuitenkin rajata tilapäisluontoista ja sisällöltään vähäistä aineistoa, jonka kattava tallentaminen edellyttäisi suhteellisen suurta resursointia aineiston tutkimukselliseen arvoon nähden. Kaikkien tietokantojen ja dynaamisten verkkoaineistojen täydellinen arkistointi ei liioin ole mahdollista, joten joidenkin aineistoryhmien kohdalla on tyydyttävä eri tavoin määriteltäviin otoksiin. Arkistoidun aineiston tulee olla yleisön käytettävissä, mutta elektronisten aineistojen samanaikaisten käyttäjien määrää tulisi voida väärinkäytösten ehkäisemiseksi rajoittaa.

Unescon piirissä on valmisteilla digitaalisen perinnön suojeluun tähtäävä instrumentti, joka määrittäisi digitaalisen perinnön, säilytettävän materiaalin kriteerit, suojelun tarkoituksen, teknisen ja oikeudellisen perustan sekä vaatimukset kansainväliselle yhteistyölle.

Unesco antoi vuonna 1980 suosituksen audiovisuaalisen perinnön suojelemisesta ja säilyttämisestä. Tällaisena liikkuvien kuvien perintönä suosituksen piiriin kuuluvat elokuvat, televisio-ohjelmat ja videot. Suosituksen lähtökohtana on elokuvien keskeisen merkityksen tunnustaminen osana kansojen kulttuuri-identiteettiä, historiaa ja kulttuuriperintöä. Samalla kun tämän perinnön merkitys on jatkuvasti lisääntynyt, on se eri syistä herkästi vahingoittuvaa ja häviölle altista. Suosituksessa ilmaistaan tarpeelliseksi katsottavat lainsäädännölliset ja muut tarvittavat toimenpiteet, joihin jäsenmaiden tulisi ryhtyä elokuvaperintönsä suojelemiseksi ja hoitamiseksi. Suosituksen periaatteiden mukaisesti jäsenmaiden tulisi katsoa kansallinen audiovisuaalinen tuotantonsa erottamattomaksi

osaksi kansallista kulttuuriperintönsä ja varmistaa tämän perinnön säilyminen.

Muu kansainvälinen yhteistyö

Monikansallinen NEDLIB-projekti (Networked European Deposit Library) kehitti vuosina 1998—2000 kansalliskirjastojen menetelmiä ja välineitä elektronisten julkaisujen arkistointia varten. Suomalaisten osuutena oli verkkoaineistojen ohjelmallisen keruun kehittämistyö, joka toteutettiin osana opetusministeriön Suomi tietoyhteiskunnaksi-ohjelmaan kuuluvaa EVA-yhteistyöhanketta (Elektronisen verkkoaineiston hankinta ja arkistointi). Hankkeessa selvitettiin verkkoaineiston hankinta-, rekisteröinti- ja arkistointimenetelmiä.

Euroopan kansalliskirjastojen johtajien ja Euroopan kustantajien liiton neuvottelujen tuloksena julkaistiin vuonna 2000 kansalliskirjastojen ja kustantajien yhteiset suositukset elektronisten julkaisujen arkistoinniksi. Suositusten tavoitteena on luoda suuntaviivat, joiden avulla kustantajat voivat kansalliskirjaston kanssa sopia julkaisujensa pitkäaikaissäilytyksestä kansalliskirjastossa. Useissa maissa onkin toteutettu kustantajien vapaaehtoiseen luovutukseen perustuva verkkoaineiston arkistointi kansalliskirjastoon. Yhteispohjoismaisen NWA-hankkeen (Nordic Web Archive) tavoitteena taas on kotimaisen verkkoaineiston arkiston ja sen hakutietokannan rakentaminen.

Kansainvälinen elokuva-arkistojen liitto (The International Federation of Film Archives, FIAF) on perustettu vuonna 1938. FIAF on maailman johtavien elokuva-arkistojen yhteisö, jonka tarkoitus on turvata elokuvan säilyttäminen ja esittäminen. Jäsenistöön kuuluu 130 arkistoa yli 65 maasta. Suomen elokuva-arkisto hyväksyttiin FIAF:n jäsenarkistoksi 1958. FIAF valvoo ja opastaa elokuvien asiallista kansallista arkistointia eettisen koodinsa ja sääntöjensä kautta sekä toimii myös etujärjestönä neuvotteluissa tuottajien ja oikeuksien omistajien kanssa.

Kansainvälinen televisioarkistojen liitto FIAT/IFTA (The International Federation of Television Archives) perustettiin vuonna 1977. Järjestöön kuuluu 180 jäsenorganisaatiota yli 70 maasta. FIAT/IFTA yhdistää jul-

kisten ja kaupallisten tv-yhtiöiden arkistoja, audiovisuaalisia arkistoja sekä alan teknisiä yhteisöjä. Järjestö edistää televisio-, multimedia- ja audiovisuaalisten arkistojen sekä kirjastojen keskinäistä yhteistyötä liikkuvan kuvan ja ääniteaineistojen sekä niiden oheisaineistojen keräämisessä, säilyttämisessä ja käyttämisessä. Yleisradio ja MTV3 ovat FIAT:n jäseniä.

2.4 Nykytilan arviointi

Joukkoviestinnän tekninen kehitys ja sen vaikutukset

Digitalisoituminen ja tietokoneistuminen ovat muuttaneet julkaisemisen, kustantamisen ja joukkoviestinnän toimintamalleja. Nykyään lähes kaikki joukkoviestinnän tuotteet valmistetaan ja usein myös levitetään digitaalisesti. Tekninen kehitys vaikuttaa joukkoviestinnän tuotteiden käyttöön ja niiden vapaakappalelain mukaiseen arkistointiin. Jotta julkaistu kulttuuriperintö saataisiin kattavasti talteen, sen arkistointia koskevan lainsäädännön tulisi kattaa kaikki julkaisut riippumatta niiden teknisestä toteutuksesta.

Digitaalinen julkaiseminen on 1980-luvun alusta kasvanut jatkuvasti, aluksi musiikkia sisältävinä CD-levyillä, sittemmin CD-ROM-levyillä ja viime vuosina DVD-levyillä. World Wide Webin käyttöönotto 1990-luvun puolivälissä merkitsi uuden mullistuksen alkua, koska se tarjosi tehokkaan jakelutien ja helpon käyttöliittymän periaatteessa kaikkien julkaistuihin aineistoon. Pelejä, musiikkia ja elokuvaa julkaistaan nykyään tallenteina ja verkossa. 2000-luvun alusta myös Internetissä yleisön saatavilla olevan kaupallisen aineiston määrä on kasvanut hyvin nopeasti, mutta elektroninen julkaiseminen ei ole kuitenkaan vielä vakiintunut toimiala. Kustantajien strategiat saattavat uusiutua jonkin teknisen innovaation ansiosta hyvin nopeasti.

Verkkajulkaiseminen jakautuu moniin osaluokkiin, joissa käytetään erilaisia tekniikoita ja joissa liiketoiminnan mekanismit ovat erilaisia. Pitkälle kehittynyt osa-alue on tieteellinen julkaiseminen, jossa muutos perinteisestä julkaisutoiminnasta sähköiseen on ollut hyvin nopea. Tieteellisten kausijulkaisujen verkon kautta tapahtuvaan jakeluun kehitet-

tiin 1990-luvun lopulla toimiva liikeidea – konsortioiden kanssa solmitut lisenssit. Suuret kansainväliset kustantajat ovat aloittaneet lehtiensä verkkopakettien. Verkkoversiot ovat laajasti korvanneet painetut julkaisut. Tieteelliset kirjat julkaistaan ulkomaillaakin edelleen pääosin painettuna, mutta elektronisessa muodossa on jo saatavissa sangen runsaasti muun muassa kurssikirjojen kaltaista aineistoa. Uuden osa-alueen tieteellisessä julkaisemisessa muodostavat rinnakkaisjulkaisemisen ja erityisesti niin kutsutut avoimet julkaisuarkistot, joiden kautta tieteelliset julkaisut voidaan saattaa vapaasti yleisön saataville.

Musiikin kustantaminen on parhaillaan voimakkaassa murrosvaiheessa. Musiikin verkkokauppa on viime vuosina kasvanut nopeasti. Erilaiset kopiosuojaukset ja muut elektronisen aineiston edelleenjakelua valvomaan tai rajoittamaan tarkoitetut menetelmät ovat osoittautuneet jossain määrin ongelmallisiksi niin tallenteissa kuin verkkolevytyksissäkin. Jotkut tuottajat ovat jo luopuneet suojausten käytöstä erityisesti musiikkitalenteiden kohdalla eikä verkkolevytyksenkään osalta voida sanoa, milloin suojauksia aletaan käyttää laajemmin.

Elokuviin kotikäytössä on pääosin siirrytty videokasetista DVD-levyyn, joka on edeltäjänsä huomattavasti teknisesti kehittyneempi tallennusväline ja joka mahdollistaa erilaisia lisäpalveluita, kuten ohjaajan kommenttiraitoja ja erikielisiä äänidubbauksia ja tekstityksiä. Kun elokuvien tuotantoprosessi on yhä enemmän digitalisoitunut, tietokoneiden ja tietoverkkojen kapasiteetti on jatkanut nopeaa kasvuaan ja liikkuvan kuvan verkkopaketteluun on kehitetty toimivia formaatteja, myös tietoverkossa on nykyään yleisön saatavilla hyvälaatuisia liikkuvan kuvan sisältöjä.

Myös radion ja television lähetystoiminta perustuu suurelta osin digitaalitekniikkaan. Digitaaliset televisiolähetykset korvasivat analogisen lähetystoiminnan 1 päivästä syyskuuta 2007 alkaen. Digitaalisuuden myötä televisio-ohjelmien katselun rinnalle on tulossa myös lisäpalveluita, kuten ohjelmaan liittyvien verkkosivujen aineistoja tai vammaisille tarkoitettuja palveluita. Radion kohdalla tilanne on epäselvempi. Radion digitaalinen

lähetystekniikka ei ole yleistynyt, ja varsinkin paikallisradiot lähettävät ohjelmansa analogisella lähetystekniikalla.

Kehittämistarpeet

Voimassaolevan vapaakappalelain uudistamisen tarve on ollut esillä jo 1980-luvun lopulta lähtien. Uudistamistarpeet liittyvät toisaalta perinteisiin painotuotteisiin, toisaalta erityisesti uusilla tekniikoilla tuotettaviin ja levitettäviin aineistoihin. Perinteisten painotuotteiden osalta vapaakappalekirjastoilla on tarve eräiltä osin vähentää aineiston kertymistä. Kirjastoihin kertyy tällä hetkellä aineistoa, jonka säilyttämistä useana kappaleena ei voida pitää tarpeellisena, ja toisaalta aineistoryhmiä, joiden asianmukaiseen käsittelyyn kirjastoilla ei ole voimavaroja. Joukkoviestinnän määrän laajentuessa voimakkaasti on aineiston pysyvässä säilyttämisessä tarpeen yleisestikin pyrkiä nykyistä suurempaan valikoivuuteen.

Uusien elektronisten julkaisumuotojen yleistyessä perinteisen painateaineiston merkitys viestinnän välineenä vähenee suhteellisesti, joskaan ei välttämättä absoluuttisesti. Tämän vuoksi on lainsäädännön tarkoituksena saavuttamisen kannalta välttämätöntä, että myös nämä uudet julkaisumuodot otetaan systemaattisen, julkisen vallan ylläpitämisen tallennus- ja säilytysjärjestelmän piiriin. Muussa tapauksessa yhä kasvava osa joukkoviestinnästä jää tulevaisuudessa tieteellisen tutkimuksen ulottumattomiin. Tämä olisi selvä puute myös kansallisen kulttuuriperinnön yleisistä säilyttämisenäkökohdista katsoen.

Merkittävimmät puutteet ovat tällä hetkellä radio- ja televisio-aineistojen arkistoinnissa. Elokuvien arkistointilainsäädäntö turvaa periaatteessa kotimaisten televisio-ohjelmien säilymisen, joskin myös sen osalta on merkittäviä ongelmia aineistojen käyttöön saamisessa. Sen sijaan radio-ohjelmat ovat kokonaan julkisen tallennusjärjestelmän ulkopuolella. Tältä osin Suomen tilanne on selvästi huonompi kuin useimmissa Pohjoismaissa. Tämä vaikeuttaa myös tieteellistä tutkimusta. Asiaan on kiinnitetty toistuvasti huomiota, ja se todettiin keskeiseksi ratkaisuaan odottavaksi kysymykseksi muun muassa Suomen arkistotoimen tilaa koskevassa kansainväli-

sessä arvioinnissa vuonna 1996. Erityisesti tätä ongelmaa korostaa se, että arkistoinnin puutteet kohdistuvat suurimpina nimenomaan yhteiskunnallisilta vaikutuksiltaan merkittävimpiin joukkotiedotuksen kanaviin, radioon ja televisioon.

Viestinnän muotojen konvergoituessa joukkoviestinnän eri muotojen rajat hämärtyvät ja vähin erin jopa häviävät. Jo tällä hetkellä mutta etenkin tulevaisuudessa yhä laajenevassa määrin käy mahdottomaksi erottaa selkeästi toisistaan eri joukkoviestinnän muotoja. Sama tekninen väline voi sisältää niin tekstiä, ääntä, kuvaa kuin liikkuvaa kuvaakin. Radio- ja televisio-ohjelmia voidaan jaella vapaasti etenevillä radioaalloilla yhtä hyvin kuin tietoverkoissa. Tästä syystä on tarkoituksenmukaista pyrkiä joukkoviestinnän arkistoinnin osalta mahdollisimman kattavaan yhtenäiseen sääntelyjärjestelmään, jonka puitteissa voidaan välttää toisaalta se, että syntyy päällekkäisiä arkistointijärjestelmiä, ja toisaalta se, että eri arkistointijärjestelmien välille syntyy aukkoja.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Esityksen tavoitteet

Kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain tavoitteena on turvata kattavasti kansallisen henkisen perinnön säilyttäminen keskeisten joukkoviestinnän alueiden osalta. Vapaakappalejärjestelmän ja elokuvien arkistointia koskevan lainsäädännön avulla on jo nykyisin turvattu perinteisten painotuotteiden, ääni- ja kuvatallenteiden sekä elokuvan pysyvä säilyttäminen.

Esityksellä laajennettaisiin kulttuuriperinnön julkinen arkistointijärjestelmä koskemaan myös sähköistä julkaisuutoimintaa sen eri muodoissa samoin kuin radio- ja televisio-ohjelmia. Järjestelmän piiriin tulisivat niin tallenteina levitettävät aineistot ja tietoverkoissa yleisön saataville saatetut aineistot kuin radio- ja televisio-ohjelmistotkin. Perinteisen painetun vapaakappaleaineiston osalta esitys merkitsisi eräitä kevennyksiä nykyiseen luovutusvelvollisuuteen nähden.

Esityksellä pyritään ensisijaisesti turvaamaan tieteellisen tutkimuksen toimintaedel-

lytyksiä siten, että viestinnän eri osa-alueiden sisällöt olisivat mahdollisimman täydellisesti ja edustavasti tutkijoiden käytettävissä. Aineistokokoelmien järjestelmällinen säilyttäminen on tarpeen myös koulutuksellisista ja kulttuuripoliittisista syistä. Muutoin kuin lainsäädäntöteitse ei näiden tarpeiden kannalta riittävän kattavaa henkisen kulttuuriperinnön säilyttämistäjärjestelmää ole mahdollista saada aikaan.

Tavoitteena on koko viestinnän kentän kattava lainsäädäntö, jonka puitteissa erityyppisten aineistojen säilyttämistä ja käyttöön asettamista koskevat tehtävät voidaan joustavasti, päällekkäisyyksiä välttäen ja aukottomasti osoittaa kussakin tapauksessa tarkoituksenmukaisimmalle viranomaiselle. Samalla tavoitteena on myös lainsäädäntö, joka mahdollisimman hyvin ottaisi huomioon viestinnän nopean teknisen kehityksen ja mukautuisi sen kulloinkin asettamiin uusiin vaatimuksiin.

Yksinomaan kansallisen kulttuurin tuotteiden pysyvän säilyttämisen kannalta ei aineiston sijoittaminen kuuteen keskeiseen yliopistokirjastoon olisi välttämättä tarpeen. Lakisääteinen arkistointijärjestelmä on käytännössä ainoa keino luoda kattavat kotimaisen aineiston kokoelmat muutamiin maamme tutkimusta palveleviin laitoksiin. Tavanomaisia hankintakanavia käyttäen ei esimerkiksi olisi mahdollista saada kirjastojen kokoelmiin ei-kaupallista niin sanottua harmaata aineistoa, joka on merkittävää tutkimuksen lähdemateriaalia. Kirjastojen lukumäärä ja aineistojen sijoituspaikat tulisivat säilymään pääosin ennallaan.

Vapaakappalejärjestelmällä ei korvata aineistojen kaupallisia markkinoita, eikä sen päämääränä ole sähköisten aineistojen saattaminen yleisön saataville muutoin kuin tutkimuksen tai yksityisen opiskelun tarpeita varten. Tarkoituksena on, ettei julkaisijoille ja verkkojulkaisijoille aiheutusi tulonmenetyksiä tai vähäistä suurempia kustannuksia.

Esityksen tavoitteena on myös luoda vapaakappalekirjastojen ja tämän lain muiden kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä vastuussa olevien laitosten sekä tutkijoiden välille yhtenäiset arkistoitujen aineistojen käyttöä koskevat periaatteet. Näin

kaikkia tutkijoita ja muita tiedon tarvisijoita kohdeltaisiin laitoksissa tasavertaisesti.

3.2 Esityksen keskeiset ehdotukset

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä

Esitys kokoaa yhteen henkisen kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevaa lainsäädäntöä, joka tällä hetkellä koostuu erillisistä laeista, vapaakappalelaista ja elokuvien arkistointilaista. Uusina elementteinä esitykseen sisältyvät säännökset verkkoaineiston sekä radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnista.

Esityksessä ehdotetaan, että säädettäisiin laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä. Ehdotettava nimi kuvaa koko lain kattamaa aineistokenttää niin aineistoja koskevien luovutus- ja tallettamisvelvollisuuksien osalta kuin lain mukaisille laitoksille kuuluvan säilytysvelvollisuudenkin osalta.

Lain nimen muuttamista puoltaa erityisesti se, että lain soveltamisala ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös televisio- ja radio-ohjelmien ja elokuvien tallettamista. Talletetut aineistot eivät tule valtion omistukseen "vapaakappaleina", vaan aineistojen omistusoikeus säilyy tallettajilla. Pitkäaikais säilytyksen piiriin tulee myös muita kuin "kappaleita", toisin sanoen aineettomassa muodossa olevia verkkoaineistoja ja televisio- ja radio-ohjelmistoja.

Monien Pohjoismaiden lakien nimissä esiintyy edelleen termi "vapaakappale" tai "tallettamisvelvollisuus". Esimerkiksi Tanskassa lain nimi on "Lov om pliktavlevering af offentliggjort materiale" ja Ruotsissa "Lagen om pliktexemplar av dokument". Lisäksi monessa muussa Euroopan maassa ja myös Euroopan Neuvoston audiovisuaalisen kulttuuriperinnön suojelemisesta annetussa yleissopimuksessa käytetään termiä "legal deposit", joka merkitsee lakisääteistä tallettamista ja tarkoittaa nimenomaan erilaisia kansallisen kulttuurin pitkäaikaissäilyttämisen järjestelmiä.

Esityksen merkittävimpiin uudistuksiin kuuluu ääni- ja kuvatallenteiden lisäksi myös aineettomassa muodossa olevien aineistojen sisällyttäminen arkistoinnin piiriin. Laki kattaisi sekä tallenteet kuten CD-, CD-ROM- ja

DVD-levyt että verkkoaineiston. Tallenteiden luovutusvelvollisuus koskisi kaikkia tallenteita valmistusmäärästä riippumatta.

Verkkoaineiston määritelmä kattaisi kaikenlaisen tietoverkossa saatavilla olevan sähköisen aineiston mukaan lukien musiikin, elokuvan sekä televisio- ja radio-ohjelmat. Koska verkkoaineistoja tallennetaan vain läpileikkausmaisesti, on perusteltua, että laki sisältäisi säännökset myös erillisistä aineistojen luovutus- ja tallettamiskäytännöistä.

Luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle ehdotetaan edelleen jätettäväksi pistekirjoituksella valmistetut tuotteet. Näkövammaisille tuotettava aineisto on yhä useammin sähköisessä muodossa ja teknisten apuvälineiden kuten pistekirjoitusnäytön avulla havaittavissa. Laajojen erikoisaineistojen arkistointi aiheuttaisi arkistoinnista saatavaan hyötyyn verrattuna varsin suuria lisäkustannuksia näitä tuotteita tekeville laitoksille.

Celia – Näkövammaisten kirjasto tuottaa kirjoja näkövammaisille soveltuvaan muotoon lähes 2000 nimekettä vuosittain. Vuonna 2006 kirjasto tuotti 1 061 äänikirjaa, 433 pistekirjaa ja 486 elektronista kirjaa. Kokonaistuotannosta oppikirjojen osuus oli 27 %, loput olivat kaunokirjallisuutta ja yleistä tietokirjallisuutta. Myös eräillä muilla vammaisjärjestöillä kuten Näkövammaisten Keskusliitolla on jonkin verran pistekirjoitustuotantoa.

Vammaisten erityistarpeet pistekirjojen osalta on jo nykyään käytännössä otettu huomioon siinä, että pistekirjojen kustantajatiedostoon verrattavissa oleva originaalikapale säilytetään Näkövammaisten kirjaston digitaalisessa arkistossa. Tämä mahdollistaa sen, että aineisto on saatavissa tarvittaessa myös pistekirjoituksella näkövammaisen käytettäväksi. Kohokuvaoriginaalit säilytetään tavallisessa arkistossa. Vastaavalla tavalla säilyttävät sähköisiä aineistojansa myös muut pistekirjoitusaineistojen tuottajat.

Näkövammaisille tarkoitettuja puhettallenteita ja äänikirjoja valmistetaan pistekirjoja enemmän. Tarkoituksenmukaisuussyistä voitaisiin opetusministeriön asetuksella säätää, että tällaiset tallenteet säilytetään esimerkiksi Näkövammaisten kirjastossa.

Aineiston sijoittamista koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Opetusministe-

riön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin aineiston sijoituspaikoista ja muista lain täytäntöönpanoon liittyvistä seikoista.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännöksiä aineistoja koskevista teknisistä vaatimuksista, samoin kuin tilanteesta, joissa aineisto on teknisesti suojattu siten, etteivät laitokset voit tästä syystä saattaa aineistoa lain tavoitteiden mukaisesti pitkäaikais säilytykseen sopivaan muotoon. Lisäksi ehdotetaan säännöksiä velvollisuudesta luovuttaa aineistoon liittyvät kuvailutiedot sekä aineistoa koskevat tekijänoikeuksien sähköiset hallinnointitiedot, joiden pohjalta hakujärjestelmiä voidaan kehittää.

Opetusministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin esimerkiksi siitä, millaista aineistoa olisi pidettävä luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvina pienpainatteina tai aineistona, jonka tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen ja joka sen vuoksi jää luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Lisäksi olisi mahdollista säätää tarkemmin luovutettavia aineistoja koskevista teknisistä vaatimuksista.

Verkkoaineiston tallennus ja aineiston haun mahdollistaminen tai luovutus

Kansalliskirjaston tehtävänä olisi tallentaa tietoverkoissa olevaa verkkoaineistoa ja säilyttää sitä tuleville sukupolville sekä saattaa se tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Haettavaan ja tallennettavaan aineistoon tulisi sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa. Kansalliskirjasto voisi käyttää tehtävän suorittamisessa apuna ulkopuolisia. Tällöin Kansalliskirjaston tulisi huolehtia siitä, että ulkopuolinen sitoutuu toimimaan lain säännösten mukaisesti.

Esitykseen ei ole kirjattu yksityiskohtaisesti sitä, miten laajasti ja kattavasti erilaisia verkkoaineistoja kerättäisiin, eikä myöskään tarkkoja säännöksiä luovutuskäytännöistä. Tarkoitus on, että verkkoaineiston luovutus tapahtuisi kaikkien osapuolten kannalta mahdollisimman vaivattomasti. Käytännössä erilaiset aineistot edellyttävät erilaisia luovutus- ja arkistointimenetelmiä. Suuri osa verkkoaineistosta on toistaiseksi tietoverkossa vapaasti käytettävissä, lähivuosina kasvava osa ai-

neistosta edellyttää jonkinlaisia käyttöoikeuksia tai rekisteröintiä. Pääsääntöisesti verkkoaineiston keruu ja tallentaminen hoidettaisiin automaattisesti keruuohjelmien avulla.

Verkkoaineistoa ovat muun muassa painetuihin kirjoihin ja tallenteisiin verrattavat aineistot, kuten verkkokirjat ja sanomalehdet, muuta tekstiä, musiikkia tai liikkuvaa kuvaa sisältävät aineistot. Suuri osa verkkoaineistoista on kuitenkin dynaamista, jatkuvasti päivittyvää sisältöä, jota ei ole mahdollista arkistoida kattavasti. Tietokoneohjelmat jäisivät pääsääntöisesti lain ulkopuolelle. Sen sijaan tietoverkossa tai tallenteina levitettävät pelit olisivat lain soveltamisalassa. Kaikentyyppinen ei-yksityinen Suomessa yleisön saataville suunnattu aineisto olisi lähtökohtaisesti lain soveltamisalaan kuuluvaa tallennettavaa ja säilytettävää kulttuuriaineistoa.

Tapauksissa, joissa verkkoaineiston automaattinen kerääminen Kansalliskirjaston toimesta ei teknisesti ole mahdollista, verkkojulkaisijan tulisi ensisijaisesti antaa kirjaston käyttöön keinot julkaisun hakemiseksi ja toissijaisesti luovuttaa aineisto Kansalliskirjastolle. Luovutettavaan verkkoaineistoon tulisi sisällyttää myös aineistoon liittyvät kuvailutiedot ja aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien sähköiset hallinnointitiedot. Tällaista metadataa olisi mahdollista käyttää verkkoaineistoarkiston hakupalvelun pohjana.

Kansalliskirjastoon syntyvä sähköinen verkkoaineistoarkisto tulisi eristää ja suojata siten, että aineisto olisi käytettävissä vain lain säännösten mukaisesti laissa tarkoitetuissa laitoksissa.

Jotta verkkojulkaisijat ja aineistoa käyttävät tutkijat voisivat mahdollisimman hyvin ennakoida sitä, millä tavoin ja mitä aineistoa verkosta kerätään ja tallennetaan, ehdotetaan, että Kansalliskirjasto tekisi verkkoaineiston tallentamisesta ja verkkoaineistojen luovutuskäytännöistä suunnitelman, joka vahvistettaisiin opetusministeriössä. Suunnitelma voitaisiin kytkeä esimerkiksi Kansalliskirjaston kolmivuotiseen tulossopimuskauteen.

Televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentaminen ja ohjelmien tallettamisvelvollisuus

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisesta. Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi laajentuva Suomen elokuva-arkisto tai sen puolesta toimiva ulkopuolinen taho tallentaisi ohjelmistot suoraan lähetyksestä. Televisio- ja radio-ohjelmistolla tarkoitetaan ohjelmien muodostama ennalta valikoitua kokonaisuutta, joka sisältää ohjelmien välissä lähetettävät aineistot ja muut niihin liittyvät oheis- ja lisäpalvelut. Tallennettaviin ohjelmistoihin tulisi sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisölle lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmistoja.

Lisäksi lakiin sisältyisivät säännökset velvollisuudesta tallettaa erikseen määriteltyjä kotimaisia televisio- ja radio-ohjelmia Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon. Tallettamisvelvollisuus koskisi ohjelmaa, joka on näytelmäteos, dokumentaarinen teos, audiovisuaalinen taideteos taikka joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään tai muuhun alkuperäiskäsikirjoitukseen. Tällaisten ohjelmien kulttuurihistoriallinen ja tuotannollinen arvo on korkeampi kuin muiden ohjelmien, mistä syystä niiden alkuperäisaineistot tai niitä teknisesti vastaavat aineistot on tarpeen tallettaa ohjelmien pysyväksi säilyttämiseksi.

Tallettamisvelvollisuus koskisi vain kotimaisen tuottajan valmistamia ohjelmia. Laki mahdollistaisi myös ulkomaisen tuottajan valmistaman televisio- ja radio-ohjelman vapaaehtoisen tallettamisen elokuva-arkistoon samoin kuin muidenkin ohjelmiin liittyvien aineistojen vapaaehtoistalletukset.

Jotta aineistokokoelman hakupalvelun järjestäminen olisi mahdollista, televisio- ja radio-ohjelmien lähettäjien tulisi luovuttaa olemassa olevat ohjelmistojen kuvailu- ja lähetystiedot lähettämisen jälkeen arkistolle tai vaihtoehtoisesti mahdollistaa sille pääsy tiedot sisältäviin tietojärjestelmiin. Arkistoon syntyvä sähköinen arkistokokoelma tulisi eristää tietoverkoista ja suojata siten, että aineisto olisi käytettävissä vain lain säännösten mukaisesti laissa tarkoitetuissa laitoksissa.

Kansallisen audiovisuaalisen arkiston tulisi Kansalliskirjaston tavoin tehdä opetusministeriön vahvistettavaksi suunnitelma siitä, missä laajuudessa televisio- ja radio-ohjelmistot tallennetaan ja mitkä ovat televisio- ja radio-ohjelmien tallettamiskäytännöt. Suunnitelma olisi sidoksissa arkiston tulossopimuskauteen ja rahoitukseen.

Aineiston käyttö laissa tarkoitetuissa laitoksissa

Uuden lain mukaisesti tapahtuvalla kulttuuriraineistojen arkistoinnin laajentamisella uusiin aineistolajeihin on tarkoitus entistä paremmin turvata erityisesti tieteellisen tutkimuksen tarpeita. Tämän tarkoituksen toteuttamiseksi aineistojen käyttöön ja käytön järjestämiseen tulisi lain täytäntöönpanossa kiinnittää erityistä huomiota.

Tekijänoikeuslain säännökset asettavat rajat tekijänoikeudella suojatun aineiston käytölle. Näitä säännöksiä on käsitelty jaksossa 2.2.

Muiden aineistojen osalta kysymys on siitä, miten aineistot lain tarkoituksia parhaiten palvelevilla tavoilla saatetaan tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

Vapaakappaleaineiston käytöstä on tällä hetkellä olemassa erilaisia käytäntöjä eri vapaakappalekirjastoissa. Esimerkiksi Kansalliskirjastossa kansalliskokoelma-aineisto on käytettävissä vain sitä varten varatussa lukusalissa ja joitakin aineistoryhmiä, kuten viihdekirjallisuutta tai mikrokuvatun aineiston alkuperäiskappaleita, annetaan asiakaskäyttöön vain poikkeustapauksissa. Julkaisematon aineistoa ei ole mahdollista saada edes lukusalikäyttöön ilman tekijänoikeuksien haltijan lupaa. Useimmissa vapaakappalekirjastoissa aineistoja annetaan lukusalikäyttöön ja joissain kirjastoissa tutkijoille myös kotilainaan. Joissain vapaakappalekirjastoissa vapaakappaleina saatu aineisto on sijoitettu muun aineiston yhteyteen.

Suomen elokuva-arkistossa säilytettävien aineistojen tallettamisesta on tallettajan ja elokuva-arkiston kesken tehty kirjallinen sopimus. Käytännössä sopimus on ollut elokuva-arkiston antama kuitti aineiston vastaanottamisesta, eikä se ole sisältänyt tarkkoja määräyksiä aineiston käytöstä. Elokuvien arkis-

tointilaissa olevien säännösten nojalla aineistoja on voitu käyttää elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistämiseen sekä korkeakoulutasaariseen elokuvaopetukseen.

Uuden lain tultua voimaan tulisi harkita kaikissa laitoksissa sovellettavien aineistojen tutkimuskäyttöä koskevien yhtenäisten periaatteiden ja käytäntöjen kehittämistä kirjastojen, arkiston ja tutkijoiden yhteistyönä. Yhtenäiset käytännöt lisääisivät tutkijoiden ja tiedon tarvitsijoiden tasavertaista kohtelua.

Yhteisissä käyttöä koskevissa periaatteissa ja käytännöissä voitaisiin määritellä esimerkiksi se, milloin tietty aineisto priorisoitaisiin resurssipuutteiden tai muiden aineiston asianmukaiseen säilyttämiseen liittyvien syiden vuoksi vain tutkijoiden käyttöön.

Edellä mainitut käytännöt tulisi ottaa huomioon myös silloin, kun laki edellyttää erityistä sopimista aineiston käyttämisestä esimerkiksi tallettajan ja säilyttävän laitoksen välillä.

Muodostettavissa käytännöissä tulisi erityisesti ottaa huomioon tekijänoikeuslaista aiheutuvat rajoitukset tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämiseksi.

Tekijänoikeuslain lisäksi myös eräät muut lait vaikuttavat uuden lain mukaisten velvollisuuksien täyttämisen kautta syntyvien aineistokokoelmien käyttöön tässä laissa tarkoitetuissa laitoksissa. Lakiin otettavalla viittaussäännöksellä on tarkoitus kiinnittää huomiota näihin säännöksiin.

Lakiin ehdotettavan säännöksen mukaan laissa tarkoitettua aineistoa saisi käyttää tämän lain tarkoituksen ja säännösten mukaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain eli julkisuuslain mukaisin rajoituksin. Kansalliskirjastolla ja Kansallisella audiovisuaalisella arkistolla olisi velvollisuus säilyttää salassa pidettäviä tietoja sisältävä aineisto niin, ettei sitä luovuteta yleisön saataville.

Muilta osin julkisille viranomaisille luovutettujen asiakirjojen tulisi olla mahdollisimman laajasti yleisön saatavissa. Tutkijoiden kannalta tämä merkitsee mahdollisuutta saada laissa tarkoitettuihin laitoksiin luovutettuja aineistoja käyttöön tutkimusta varten, ellei julkisuuslaista muuta johdu. Aineistoja arkistovien laitosten resurssit voivat kuitenkin käytännössä vaikuttaa siihen, missä laajuus-

nessa aineistot ovat tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden käytettävissä.

Lain nojalla laitosten kokoelmiin kertyy taloudelliselta arvoltaan hyvin arvokasta aineistoa, kuten painotuotteita ja tallenteita sekä sähköisiä aineistoja, jotka samaan aikaan ovat myynnissä kaupallisilla markkinoilla. Aineiston käyttöä koskevaan pykälään otettavalla viittauksella kiinnitetään huomiota tekijänoikeuslain säännöksiin, jotka muodostavat puitteet tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämiselle.

Uusi laki sisältäisi myös säännöksen, jonka mukaan laissa tarkoitetun aineiston säilyttämisestä ja käytöstä vastaavien kirjastojen ja arkiston tulisi huolehtia siitä, ettei tämän lain nojalla luovutettua, talletettua, kerättyä tai tallennettua aineistoa käytetä lain vastaisesti. Tämä koskisi erityisesti sähköisessä muodossa julkaistujen aineistojen saattamista tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden saataville. Näin pyrittäisiin ehkäisemään aineistojen leviämistä lain tarkoituksen mukaisen käyttöpiirin ulkopuolelle ja siitä aiheutuvia haittoja kaupallisille toimijoille.

Kansalliskirjasto ja Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voisivat käyttää ulkopuolisia tahoja haku- ja tallennuspalvelujen toteuttamisessa. Laitosten olisi tällöin huolehdittava, että ulkopuoliset sitoutuvat toimimaan tämän lain säännösten mukaisesti. Aineistojen hakujärjestelmien suunnittelussa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, ettei avoimessa tietoverkossa julkaistavien bibliografisten tietojen avulla ole mahdollista päästä arkistoituihin sähköiseen aineistoon käsiksi.

Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta

Ehdotettavalla kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevalla lailla Suomen elokuva-arkiston toiminta laajentuisi televisio- ja radio-ohjelmien arkistointiin. Sen vuoksi ehdotetaan, että laki Suomen elokuva-arkistosta (891/1978) kumottaisiin ja säädettäisiin laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta.

Suomen elokuva-arkistosta annetun lain mukaan Suomen elokuva-arkisto on elokuvien tallettamista sekä elokuvaan liittyvää tutkimusta ja elokuvan tuntemuksen edistämistä

varten. Elokuva-arkisto voi harjoittaa toimialaansa kuuluvaa elokuvien esitystoimintaa sekä suorittaa valtion ja kunnan viranomaisille sekä yksityisille ja yhteisöille näiden tilaamia tutkimuksia ja suorittaa muita palvelutehtäviä.

Arkiston nykyiset tehtävät esitetään uudessa laissa säilytettäväksi ja laajennettavaksi koskemaan myös televisio- ja radio-ohjelmia ja niihin liittyviä aineistoja. Tehtävien määrittelyssä otetaan huomioon teknisen kehityksen tarjoamat uudenlaiset aineistojen käyttömahdollisuudet.

Yliopistolaki

Yliopistolain (645/1997) 25 §:ää, joka säätelee Kansalliskirjaston toimintaa, tarkennettiin vuonna 2006. Pykälän mukaan Kansalliskirjasto vastaa toimialallaan kansallisen kulttuuriperinnön ja muiden kokoelmien ylläpidosta sekä niihin liittyvästä tiedonvälityksestä ja tietopalvelusta.

Kansalliskirjaston tehtävänä on kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Pykälässä olevaan viittaussäännökseen ehdotetaan tehtäväksi ehdotettavasta kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämistä koskevasta laista johtuvat muutokset.

Tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeuslakiin ehdotetaan tehtäväksi tarvittavat korjaukset niihin säännöksiin, joissa viitataan tällä hallituksen esityksellä kumottaviin lakeihin eli vapaakappalelakiin ja lakiin elokuvien arkistoinnista. Säännökset muutetaan Suomen elokuva-arkiston sijasta koskemaan Kansallista audiovisuaalista arkistoa.

Lain 16 b §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että Kansalliskirjasto saisi saatava sähköiset kokoelma-aineistonsa yleisön saataviin tutkimusta ja yksityistä opiskelua varten myös eduskunnan kirjastossa. Säännöksellä turvattaisiin erityisesti eduskunnan ja valtioneuvoston esteetön tiedonsaanti sa-

malla kun eduskunnan kirjasto muuten lakaisi olemasta vapaakappalekirjasto.

Lisäksi lain 16 c §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että Kansallinen audiovisuaalinen arkisto saisi saattaa kokoelmansa yleisön saataviin tutkimusta ja opiskelua varten paitsi Kansalliskirjastossa ja muissa kulttuuriaineistoja säilyttävissä kirjastoissa myös eduskunnan kirjastossa ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksessa vastaavin laissa säädettävien edellytyksin.

Erityisen rajoituksen, joka mahdollistaisi Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen viestinnän alan tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden pääsyn yliopiston etäyhteyden avulla radio- ja televisio-ohjelmia sisältävään arkistoon, säätäminen on perusteltua sen vuoksi, että Tampereen yliopisto on viestinnän tutkimuksen keskeinen yksikkö Suomessa. Ohjelmien ja ohjelmistojen tutkimus kuuluu keskeisenä osana radio- ja televisio-opin tutkimusperinteeseen. Laitoksessa valmistuvissa tutkimuksissa ja väitöskirjoissa hyödynnetään runsaasti radio- ja televisio-ohjelmia. Radio- ja televisiotutkimuksessa Tampereen yliopiston merkitystä korostaa myös se, että tiedotusopin laitoksessa on Suomen ainoa radio- ja televisiotutkimuksen eli sähköisen viestinnän professuuri.

Tutkimustoiminnan ohella radio- ja televisio-ohjelmia olisi mahdollista käyttää tiedotusopin laitoksen toimittajakoulutuksessa sekä mediakulttuurin ja mediakasvatuksen koulutusohjelmissa.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Julkistaloudelliset vaikutukset

Nykytilanteeseen verrattuna lisäkustannuksia syntyisi sähköisten aineistojen, erityisesti verkkoaineiston keräyksen ja luovutuksen organisoimisesta, aineiston luettelomisesta ja tilastoimisesta, asiakaskäytön toteuttamisesta sekä arkistoinnista, pitkäaikaissäilytyksestä ja autenttisuuden varmistamisesta. Tästä aiheutuvat kustannukset kohdistuisivat pääosin Kansalliskirjastoon. Muille aineistoja säilyttävälle kirjastoille uudistuksesta aiheu-

tuisi vain vähäisiä lisäkustannuksia, jotka olisivat lähinnä kustannuksia tutkijapalvelun järjestämisestä.

Lain voimaantulovaiheessa Kansalliskirjastoon jouduttaisiin luomaan niin käyttäjäpalvelua kuin aineistojen hallinnointia ja pitkäaikaissäilytystä varten tekninen toimintaympäristö, joka käsittää laitteet, ohjelmistot, kalusteet, tilat ja valvonnan. Merkittävimpiä kustannuseriä olisivat ohjelmistokulut. Henkilöstöä arvioidaan tarvittavan kaikkiaan 12 henkilötyövuoden verran. Tästä huolehditaan yliopistojärjestelmän sisäisin kohdennuksin. Kaikkiaan perustamisvaiheen kustannusten vuonna 2008 arvioidaan olevan Kansalliskirjaston osalta noin 1 000 000 euroa, joka kateetaan hallinnonalan sisäisillä päätöksillä.

Aloituvaiheen jälkeen vuotuisten pysyvien kustannusten arvioidaan olevan runsaan 700 000 euron tasolla. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista arvioida niitä kustannuksia, jotka aiheutuisivat pitkällä aikavälillä aineistojen pitkäaikaissäilytyksestä ja esimerkiksi sen edellyttämästä aineistojen teknisestä muuttamisesta.

Radio- ja televisioaineistojen arkistoinnista aiheutuvat kustannukset kohdistuisivat Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon. Radio- ja televisioaineistojen osalta esityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnin perustana on, että arkistointi suoritettaisiin pääasiassa digitaalisesti ja vahvasti kompressoituna ja että samalla luotaisiin edellytykset aineistojen pitkäaikaissäilytykselle. Tämän takaamiseksi esitetään, että televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisen lisäksi merkittävimpien televisiota varten tehtyjen kotimaisten ohjelmien alkuperäisaineistot tulisi tallettaa audiovisuaaliseen arkistoon.

Kaikkien Suomessa lähetettävien radio- ja televisio-ohjelmistojen tallentaminen lähe-tyksestä ei ole kustannussyistä mahdollista radio- ja televisiokanavien ja niillä lähetettävien ohjelmien määrän vuoksi.

Tavoitteena olisi, että valtakunnallisten televisio- ja radiokanavien kaikki kotimaiset ohjelmat tulisivat kattavasti tallennetuiksi. Ulkomaisen aineiston tallentaminen olisi toissijaista ja riippuisi käytettävissä olevista resursseista. Ulkomaisen aineiston ohjelmatiedot tallennettaisiin kuitenkin kokonaisuudessaan tutkimuksen tarpeita varten. Paikal-

lissradioiden ohjelmistosta tallennettaisiin vuosittain muutama näytepäivä tai viikko.

Radiolähetysten musiikin osalta ei olisi myöskään välttämätöntä tallentaa äänitteiltä lähetettävää musiikkia, sikäli kuin tämä aineisto on erotettavissa lähetysvirrasta ja tulee arkistoitavaksi äänitteinä. Lähetetyn musiikin teos-, tekijä- ja esittäjätiedot olisi näissäkin tapauksissa tallennettava.

Koska suuressa osassa lähetettäviä ohjelmistoja ei ole mukana ohjelmatietoja sisältävää signaalia, tässä vaiheessa vaikuttaa siltä, että tallentamisen teknistä toteutusta, ohjelmien luettelointia ja vaadittavia henkilöresursseja ajatellen ohjelmia ei olisi tarkoituksenmukaista eikä taloudellista valikoida tallennusvaiheessa. Näin ollen käytettävissä olevat taloudelliset resurssit olisi tarkoituksenmukaista kohdistaa valtakunnallisilla kanavilla lähetettävien ohjelmistojen kattavaan tallentamiseen. Paikallisten ja alueellisten kanavien ohjelmistoista tallennettaisiin mahdollisesti vain näytepäiviä tai -viikkoja.

Ohjelmistojen tekninen tallentaminen toteutettaisiin ostopalveluna. Siltä osin kuin omaa ohjelmistoa lähettävien kaapeli- ja paikallistelevisioyhtiöiden ohjelmistojen jakelu ei tapahdu valtakunnallista ohjelmistojakelua hoitavan yrityksen toimesta, tallentaminen vaatisi poikkeusjärjestelyjä.

Erityiskysymyksenä olisi tallentamisen laajuutta ja kattavuutta suunniteltaessa selvitettävä digitaalitelevision lisäpalveluiden tallentamisen ja säilyttämisen tarpeellisuus sekä palveluihin liittyvät tekniset rajoitukset ja niiden vaikutukset.

Suomen elokuva-arkiston nykyisiä toimintoloja tai henkilöresursseja ei ole siirrettävissä uusiin toimintoihin, vaan uudistuksen yhteydessä on varauduttava uusiin kustannuskokonaisuuksiin. Lisäksi voidaan arvioida, että muuhun säilytystilaan kuin audiovisuaaliseen arkistoon sijoitettavien ohjelma-aineistojen osalta aineiston saattamisesta tutkijakäyttöön tulee aiheutumaan kustannuksia arkistolle.

Arvion mukaan vuodelle 2008 kohdistuisi 851 000 euron suuruinen määrärahan lisäystarve. Toiminnan alkuvaiheen kustannuksiin sisältyy laite- ja ohjelmistoinvestointeja. Määrärahan tarpeen arvioidaan vakiintuvan vuodesta 2010 lähtien hieman yli 2 000 000 euron tasolle.

Henkilökunnan lisäystarve on vuodelle 2008 kahdeksan henkilöä. Vuonna 2012 radio- ja televisioarkiston henkilökunnan määrän arvioidaan vakiintuvan 16—18 henkilön tasolle.

Lain tultua voimaan arkiston tulisi mahdollisimman nopeasti saavuttaa uuden arkistointivaihtoedellyttämä infrastruktuuri. Myös arkistoitavan aineiston tutkimuskäytön edellyttämän palvelutoiminnan tulisi olla asianmukaisesti järjestettynä. Arvioiden mukaan radio- ja televisioarkisto voisi aloittaa toimintansa syksyllä 2008.

Vaikutukset aineiston luovuttajille ja tallettajille

Perinteisen painatetuotannon osalta esityksen aiheuttamat muutokset ovat luovutusvelvollisten kannalta vähäisiä. Suurimmat muutokset aiheutuisivat verkkoaineistojen ja eräiden digitaalisten tallenteiden tulemisesta luovutusvelvollisuuden piiriin.

Luovutettavien painotuotteiden aineistomäärien väheneminen merkitsee jonkin verran alenevia kustannuksia luovutusvelvollisille. Kysymys on kuitenkin lähinnä laskennallisista säästöistä. Lähetettävien painatteiden määrä vähenisi arviolta noin 25 prosenttia, mutta koska vähennys koskee lähinnä pienimuotoisia painatteita, tuotanto- ja lähetyskustannusten vähennys lienee noin 10—15 prosentin luokkaa.

Elokuvan sisältäviä tallenteita ehdotetaan luovutettavaksi nykyisen lain mukaisesti kaksi kappaletta ja muita tallenteita kahden kappaleen sijasta vain yksi. Uutena tallenteiden ryhmänä lakiin sisältyisivät CD-ROM-levyt.

Luovutus- ja tallettamisvelvollisille voisi aiheutua kustannuksia aineiston saattamisesta arkistointia varten sellaiseen muotoon, että se voidaan kopioida tallennusvälineeltä toiselle ja muuntaa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon.

Vapaasti yleisön saatavilla olevan verkkoaineiston osalta luovutusvelvollisille ei syntyisi kustannuksia, koska aineiston keräämisestä vastaisi Kansalliskirjasto. Sen sijaan kustannuksia aiheutuisi julkaisijoille niiden aineistojen arkistoinnista, joita ei voida ohjelmallisesti kerätä tietoverkosta ilman jul-

kaisijan myötävaikutusta. Tällaisia aineistoja ovat muun muassa maksulliset tai rekisteröitymistä edellyttävät tai tietokantojen kautta käytettävät verkkokirjat ja -lehdet. Kansalliskirjaston pyynnöstä julkaisijan tulisi harkintansa mukaan joko antaa hakua ja tallentamista varten tarvittavat tiedot tai välineet tai lähettää aineisto kirjastoon. Aineiston toimittaminen sähköisessä muodossa kirjastolle olisi suurelta osin mahdollista automatisoida, jolloin samalla kertaa voitaisiin lähettää suuri määrä dokumentteja. Näiden toimenpiteiden voidaan arvioida vähentävän kustannuksia.

Sekä luovutuksen että arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen kannalta ongelmallisimpia ovat erilaiset tietokantajulkaisut. Useissa tapauksissa niiden arkistointi on mahdollista vain osittain, ja joissain tapauksissa arkistointi on jopa mahdotonta. Tietokantojen tallennus tulisi hoitaa julkaisijoiden ja Kansalliskirjaston yhteistyönä. Julkaisijoiden kustannuksia vähentää kuitenkin merkittävästi se, että lakiesityksessä rajataan luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle verkkoaineistot, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai muuten kohtuutonta aineiston huomattavan laajuuden vuoksi, sekä aineistot, jotka sijaitsevat Suomen ulkopuolella olevalla palvelimella. Tämä varmistaa sen, ettei luovutusvelvollisuudesta koidu julkaisijoille etukäteen vaikeasti arvioitavia kohtuuttomia kustannuksia.

Yhteenvedon voidaan todeta, että luovutusvelvollisuudesta aiheutuvat kustannukset ovat lähinnä työvoimakustannuksia, jotka aiheutuvat verkkoaineiston haun mahdollistamisesta sekä verkkoaineiston ja tallenteiden lähettämisestä arkistokelpoisessa muodossa. Parhaiten ja taloudellisimmin verkkoaineiston siirto tapahtuisi automaattisesti. Aineiston muuntaminen arkistointikelpoiseen muotoon sekä kopiosuojausten poisto olisi taloudellisimmin toteutettavissa, jos arkistointiin liittyvät asiat voidaan ottaa huomioon jo julkaisujen ja julkaisujärjestelmien suunnitteluvaiheessa. Tarkkoja kustannusarvioita on tässä vaiheessa vaikea tehdä. Aloitussvaiheessa kustannukset olisivat luonnollisesti hieman suuremmat, mutta toiminnan vakiintuessa ja työtä säästävien rutiinien kehittyessä kustannukset tasaantuisivat.

Kotimaisen ohjelmavirran massatallentamisen lisäksi Suomen elokuva-arkiston tehtäviin nykyisin kuuluva kotimaisen elokuva-tuotannon arkistointi ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös televisiota ja radiota varten tehtyjä ohjelmia, jotka ovat esimerkiksi näytelmäteoksia, dokumentaarisia teoksia tai perustuvat alkuperäiskäsikirjoituksiin. Tällaisten ohjelmien kulttuurihistoriallinen ja tuotannollinen arvo on korkeampi kuin muiden ohjelmien, mistä syystä niiden alkuperäisaineistot tai niitä teknisesti vastaavat aineistot on tarpeen tallettaa ohjelmien pysyväksi säilyttämiseksi.

Koska talletettavien ohjelmien määrä on verraten pieni osa kaikista lähetettävistä ohjelmista, ei aineistojen tallettamisesta aiheutune kohtuutonta kustannuslisäystä millekään taholle. Esimerkiksi Yleisradio lähetti vuonna 2002 tällaisten ohjelmien ensilähetyksiä 307 tuntia. Tämä muodostaa noin 1,6 prosenttia Yleisradion kokonaistarjonnasta ja 6 prosenttia kotimaisista ensilähetyksistä. Muiden lähettäjäyritysten vastaavat osuudet ovat huomattavasti pienempiä.

Ennen lain voimaantuloa tuotettujen ja lähetettyjen ohjelmien ja elokuvien säilyttäminen turvataan säätämällä ohjelmien hävittämiskielto. Käytännössä Kansallisen audiovisuaalisen arkiston olisi varauduttava myös tämän aineiston tallettamiseen pitkällä aikavälillä.

4.2 Organisaatio ja henkilöstövaikutukset

Voimassa olevan vapaakappalejärjestelmän uudistamisesta ei Kansalliskirjastolle aiheudu erityisiä organisatorisia muutoksia. Ehdotettavan kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislain mukaisia uusia tehtäviä varten kirjastoon tarvittaisiin kuitenkin arviolta 12 henkilötyövuoden lisäys. Tästä huolehdittaisiin yliopistojärjestelmän sisäisin kohdennuksin.

Televisio- ja radio-ohjelmien arkistointi liitettäisiin Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi laajennettavan Suomen elokuva-arkiston yhteyteen. Niistä muodostettaisiin oma tulosalue arkiston sisällä. Uudistus ei aiheuttaisi muutoksia arkiston muuhun toimintaan.

Vuonna 2008 radio- ja televisioarkistoon tarvittaisiin kahdeksan uutta työntekijää, joiden tehtävät liittyvät televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamiseen, luettelointiin ja yleisöpalveluiden järjestämiseen. Tietoliikenneyhteyksien ja tietojärjestelmien suunnittelussa käytettäisiin lisäksi ostopalveluja. Vuoteen 2012 mennessä henkilöstötarpeen arvioidaan olevan yhteensä 16—18 työntekijää.

5 Asian valmistelu

Nykyinen vapaakappalelaki annettiin vuonna 1980, jolloin vapaakappaleita koskevat osittain vanhentuneet säännökset siirrettiin painovapauslaista omaan erilliseen lakiinsa. Laki tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1981. Lain perustelut löytyvät hallituksen esityksestä vapaakappalelaiksi ja laiksi painovapauslain muuttamisesta (HE 23/1979 vp). Samassa yhteydessä säädettiin vapaakappalelain 13 §:n nojalla vapaakappaleasetus (774/1980). Vapaakappalelakiin on tehty muutoksia laeilla 577/1984 ja 687/1999.

Vuonna 1997 opetusministeriö asetti työryhmän tekemään selvitystä vapaakappalelain uudistamisen tarpeesta ja esitykset lain uudistamisen suuntaviivoista. Työryhmä sai työnsä valmiiksi 30 päivänä huhtikuuta 1998.

Opetusministeriö asetti vuonna 1999 uuden Vapaakappale 2000 -työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esitys uudeksi vapaakappalelaiksi sekä siihen liittyviksi muiksi säädöksiksi. Lisäksi työryhmän tuli selvittää vaihtoehdot radio- ja tv-ohjelmien pitkäaikaissäilytyksen järjestämiseksi ja elektronisen aineiston sijoituspaikaksi. Työryhmän työn tuli perustua olennaisilta osiltaan opetusministeriön aiemman työryhmän periaatekannanottoihin. Työryhmä sai työnsä päätökseen vuonna 2000.

Vuonna 2001 opetusministeriö asetti korkeakoulu- ja tiedeosaston ja kulttuuriosaston yhteisen projektiryhmän, jonka tehtävänä oli ohjata ja tukea radio- ja televisioaineiston arkistointikysymyksiä selvittävän selvitysmiehen työtä, laatia edellä mainitun selvityksen pohjalta radio- ja televisio-ohjelmien pitkäaikaissäilytystä koskevat säädökset, sekä Vapaakappalelaki 2000 -työryhmän ehdotuksen pohjalta ja siinä omaksuttuja periaatelinjauk-

sia noudattaen laatia ehdotus lainsäädännöksi, joka kattaa myös radio- ja televisioarkistoinnin.

Projektiryhmä otti nimekseen Joukkoviestinnän arkistointiprojektin ohjausryhmä. Projektiryhmän määräaika pidennettiin kahdesti ja sen tavoitteisiin lisättiin loppuvaiheessa myös elokuvien arkistointia koskevien säännösten uudistaminen. Näin työryhmässä valmisteltiin kaikki merkittävät aineistoryhmät kattava lainsäädäntö säädöstekstiluonnoksineen ja perusteluineen.

Työryhmä sai työnsä valmiiksi 31 päivänä maaliskuuta 2003, ja sitä koskeva muistio julkaistiin opetusministeriön julkaisusarjassa (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14). Lausuntokierroksella opetusministeriö sai yhteensä 37 lausuntoa.

Asian valmistelua jatkettiin opetusministeriössä sen jälkeen, kun tekijänoikeuslain laaja muutospaketti oli saatu käsitellyksi eduskunnassa syksyllä 2005. Lopullinen hallituksen esityksen antaminen ajoittuu vuoteen 2007, jolloin uuden lain mukaisten toimintojen edellyttämää rahoitusta on mahdollista esittää valtion talousarvioon.

Hallituksen esitys laiksi kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä on valmisteltu opetusministeriössä virkatyönä. Esitys ja siihen sisältyvät säädösehdotukset perustuvat olennaisilta osin edellä mainittuun vuoden 2003 Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistioon ja siitä annettuihin lausuntoihin.

Hallituksen esityksen luonnoksesta järjestettiin lausuntokierros keväällä 2007. Opetusministeriö sai yhteensä 37 lausuntoa.

Kaikki lausunnonantajat pitivät ehdotettavaa kulttuuriaineistojen arkistointia koskevaa lainsäädäntöä tärkeänä ja katsoivat, että se pitäisi saattaa pikaisesti voimaan erityisesti siltä osin kuin se koskee sähköisessä muodossa julkaistuja aineistoja.

Tutkijoiden edustajat korostivat lain merkitystä tutkimuksen tukena ja keskeisenä työkaluna sen vuoksi, että laki takaisi kotimaassa tuotettujen julkaisujen tutkimuskäytön. Lausunnonantajat vaativat saada eri aineistoja mahdollisimman joustavasti tutkijoiden käytettäväksi. Erityisesti sähköisessä muodossa olevia aineistoja sisältävien kokoelmien etäkäytön tulisi olla mahdollista. Digitaal-

liset aineistot muodostavat uudentyyppisten tutkimusmenetelmien käytön ja mahdollistavat tutkijoiden näkökulmasta olennaisen ajansäästön tutkimustyöhön liittyvän aineiston hakemisessa.

Tekijöiden edustajat pitivät lain säätämistä tärkeänä mutta korostivat aineiston käytössä tekijänoikeuslain noudattamisen tärkeyttä. Kustantajien edustajat pitivät hallituksen esityksessä ehdotettujen velvollisuuksien toteuttamisesta aiheutuvia vaikutuksia paikoin kohtuuttomina ja korostivat sitä, että tämän lain mukainen kulttuuriaineistojen arkistointi ei saisi aiheuttaa kaupallisille toimijoille tulonmenetyksiä tai vähäistä suurempia kustannuksia. Lain tarkoittama talletusjärjestelmä ei myöskään saisi missään oloissa muuttua kilpailevaksi kanavaksi kaupallisten markkinoiden kanssa.

Lakiehdotuksessa ollutta lain nimeä "vapaakappalelaki" kritisoitiin muun muassa siksi, ettei se riittävästi kuvaa uuden lain soveltamisalaa ja sen kattamia aineistotyyppisiä, jotka ovat voimassa olevaa vapaakappalelakia huomattavasti laajemmat.

6 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämisjärjestelmään liittyvä Suomen elokuva-arkiston toiminnan laajentaminen kattamaan myös radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi on tarkoitus rahoittaa valtion talousarvioon otettavalla määrärahalta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä

Lakiin esitetään yhdistettäväksi nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain säännökset.

Vapaakappaleilla ja ilmaisulla "vapaakappale" on monisatavuotinen perinne. Elokuvien arkistoinnilla on niin ikään Suomessa pitkä ja vakiintunut perinne. Kulttuurin ja viestinnän monipuolistuminen ja uusien teknisten välineiden käyttöönotto antaa aiheen harkita uuden lain nimen muuttamista laiksi kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä.

Lain nimen muotoilussa pyrittäisiin mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi kuvaamaan lain sisältö. Nimen muotoilussa on tukeuduttu myös kansainväliseen kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä käytettävään ilmaisuun "legal deposit".

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus. Pykälässä määriteltäisiin lain tarkoitus. Tämä tapahtuisi yhdistämällä nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain tarkoitusta koskevat keskeiset määrittelyt.

Lain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena olisi ensinnäkin turvata Suomessa yleisön saataville saatettujen kansallisen kulttuurin aineistojen säilyminen tuleville sukupolville. Aineistojen säilymisen turvaaminen on tärkeää niiden tieteellisen, dokumentaarisen tai kulttuurihistoriallisen arvon sekä muiden vastaavien kulttuuristen ja yhteiskunnallisten merkitysten vuoksi. Aineistojen säilymisen varmistaminen edellyttää kattavaa lakiin perustuvaa luovutus-, tallennus-, tallettamis- ja säilyttämisvelvollisuutta.

Laki kattaisi kansallisen kulttuurin ilmentymät ja aineistot siten, että lain piiriin kuuluisivat toisaalta Suomessa syntyvät aineistot ja täällä tapahtuvat toimet, toisaalta suomalaiseseen yleisöön kohdistetut aineistot ja toi-

met. Lain piiriin kuuluva aineisto koostuisi pääosin kirjallisesta aineistosta sekä ääni- ja kuva-aineistosta. Myös liikkuvaa kuvaa sisältävä aineisto, mukaan lukien elokuvat, olisi lain piirissä. Arkistoitaviin aineistoihin kuuluisivat niin ikään verkkoaineistot ja televisio- ja radio-ohjelmat.

Toiseksi, lain tarkoituksena olisi mahdollistaa tällaisen aineiston saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Uusi kattava laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä muodostaisi keskeisen osan kansallista tutkimuksen infrastruktuuria. Laki tukisi ja toteuttaisi kulttuuriperinnön säilyttämisen ja tiedon saatavuuden politiikkoja.

Lain tarkoituksen toteuttaminen edellyttää, että luovutettu, talletettu ja tallennettu aineisto säilytetään pysyvästi, luetteloidaan sekä saatetaan tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden käyttöön. Aineiston pysyvällä säilyttämisellä turvataan tieteellisen tutkimuksen tarpeita. Tutkimuskäytön lisäksi vapaakappalekokoelmat ovat Suomessa perinteisesti olleet yksittäisten henkilöiden käytettävissä muuhunkin perusteltuun tiedonhakuun.

Tarkoituksena ei ole, että laki heikentäisi kaupallisten kustantajien ja julkaisijoiden markkinoita.

Kokoelmien käyttöä säätelevät toisaalta aineiston säilyvyys- ja turvallisuusnäkökohdat, toisaalta tekijänoikeuslaki ja muut käyttöä rajoittavat säädökset kuten laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.

Tekijänoikeuslain säännökset tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämisestä tässä laissa tarkoitetuissa kirjastoissa eli "vapaakappalekirjastoissa" ja Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa asettavat aineiston käytölle tekijänoikeudelliset rajat. Säännökset myös mahdollistavat aktiiviset toimenpiteet aineiston säilymisen turvaamiseksi.

Lain mukainen aineistojen pitkäaikaissäilytys ja esimerkiksi verkkoaineistojen alkupe- räisyyden tarkka varmistaminen ja varmentaminen voivat tarvittaessa palvella myös oikeudenhoidon tarkoituksena, kuten rikostut-

kintaa tai tekijänoikeuksien loukkausten selvittämistä.

2 §. Soveltamisala. Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin lain soveltamisalan piiriin kuuluvat aineistot. Nykyiseen vapaakappalelakiin ja elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin verrattuna lain soveltamisala ehdotetaan määriteltäväksi nimenomaisesti.

Painotuotteiden ja tallenteiden osalta lain soveltamisala vastaisi nykyisen vapaakappalelain soveltamisalaa, jonka mukaan luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvat aineistot, joita levitetään suurina määrinä yleisön saataville.

Soveltamisala kattaisi laajasti kaikki keskeiset suomalaisen kulttuurin aineistot, jotka ilmenevät painotuotteina ja tallenteina, verkkoaineistoina, televisio- ja radio-ohjelmina sekä elokuvina. Jäljempänä laissa määriteltäisiin kunkin aineistokategorian osalta sekä luovutus- tai tallentamisvelvollisuuden laajuus että ne erityiset tapaukset, joita mainittu velvollisuus ei koskisi.

Momentin 1 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin Suomessa valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle. Painotuotteiden valmistamisella tarkoitetaan painokoneilla, valokopioineilla ja vastaavilla välineillä tapahtuvaa valmistamista. Tallenteiden valmistamisella tarkoitetaan ääni- ja kuvanauhoille tai digitaalisille tallennusaloille tapahtuvaa valmistamista. Suomessa valmistettuina pidettäisiin Suomessa sijaitsevassa yrityksessä tai vastaavassa valmistettuja painotuotteita ja tallenteita.

Luovutusvelvollisuus ei koskisi painotuotteita ja tallenteita, joita ei ole tarkoitettu yleisölle levitettäväksi eli julkaistaviksi. Tällaisia ovat esimerkiksi yksityishenkilön omaan yksityiseen käyttöönsä teettämät painotuotteet ja tallenteet. Vastaavasti myös yrityksen, yhteisön tai muun suljetun piirin sisäiseen käyttöön tarkoitettut painotuotteet ja tallenteet jäisivät luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Tällaisia olisivat esimerkiksi yrityksen tai järjestön sisäiseen päätöksentekoon liittyvät aineistot.

Yleisölle levitettäväksi katsottaisiin kuitenkin esimerkiksi sellaiset painotuotteet ja tallenteet, joita levitetään suurehkon yrityksen henkilökunnalle taikka yhdistyksen tai järjes-

tön jäsenistölle. Tällaisia painotuotteita olisivat tyypillisesti yhdistysten ja järjestöjen jäsenlehdet, säännöt ja muut vastaavat julkaisut, samoin kuin tällaisten yritysten henkilökuntalehdet.

Silloin kun painotyö tai tallenteen valmistaminen tapahtuu yrityksen tai yhteisön ulkopuolella, tilaajan tulisi informoida työn suorittajaa siitä, että kyseessä on aineisto, jota ei ole tarkoitettu julkaistavaksi. Vastaava informaatio tulisi antaa myös tilattaessa painotuotteiden tai tallenteiden valmistusta yksityiseen käyttöön. Muussa tapauksessa valmistajan tulisi luovuttaa aineisto 4 §:n mukaisesti. Luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät painotuotteet ja tallenteet määriteltäisiin 4 §:ssä.

Momentin 2 kohdan mukaan lain soveltamisalaan kuuluisivat myös sellaiset ulkomailta valmistetut painotuotteet ja tallenteet, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu.

Painotuotteet ja tallenteet on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle Suomessa silloin, kun niitä pidetään tarjolla ostettavaksi tai vuokrattavaksi tai kun niitä muuten levitetään yleisölle Suomessa. Yleensä tällainen painotuote tai tallenne on suomenkielinen. Muilla kotimaisilla kielillä, kuten ruotsin- ja saamenkielillä julkaistujen tuotteiden osalta arviointi tehdään sen perusteella, ovatko ne tarkoitettut levitettäväksi myös tai nimenomaan Suomen ruotsinkieliselle tai saamenkieliselä väestölle.

Suomessa yleisölle levittämistä varten tapahtuva muuntaminen tarkoittaa esimerkiksi suomenkielisen tekstityksen tai jälkiäänityksen lisäämistä elokuvan sisältävään tallenteeseen. Myös tietokonepeleistä ja multimediatuotteista voidaan valmistaa erilaisia kieliversioita eri markkina-alueille.

Tunnusomaista säännöksessä tarkoitettulle yleisölle levittämiselle on, että levitys tapahtuu maahantuonti- tai muun levitysorganisaation tai yksittäisen maahantuojan tai muun levittäjän kautta. Sen sijaan suoraan ulkomailta tilattu painotuote tai tallenne, joka toimitetaan yksittäiselle tilaajalle, kuluttajalle, postin tai muun kuljetuksen välityksellä, ei ole tämän lain mukaisesti tarkoitettu yleisölle levitettäväksi Suomessa.

Momentin 3 kohdassa ehdotetaan kulttuuraineistojen pitkäaikaissäilytys laajennettavaksi myös verkkoaineistoihin. Niiden osalta periaatteena on, että lain piiriin kuuluisivat kaikki sellaiset aineistot, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa riippumatta siitä, minkä laajuinen henkilöpiiri aineistoja todellisuudessa käyttää.

Lakia sovellettaisiin ensinnäkin Suomessa sijaitsevilla palvelimilla oleviin verkkoaineistoihin. Suomen maaperällä sijaitsevien palvelimien Viestintäviraston hallinnoima maatumus on ".fi".

Lain soveltamisalaan kuuluisivat siten verkkoaineistot, jotka ovat tallennettuina tietoverkkoihin kytkettyihin Suomen maaperällä sijaitseviin palvelimiin siten, että ne ovat yleisöön kuuluvien henkilöiden saatavissa nähtäväksi, kuultavaksi tai muuten käytettäväksi joko vapaasti tai ehdollisen saannin kautta. Ehdollinen aineiston saanti voi olla riippuvainen pääsykoodista, salasananasta tai muun vastaavan edellytyksen täyttymisestä. Aineiston saanti voi tapahtua myös maksua vastaan tai ilmaiseksi mutta rekisteröintiä edellyttäen.

Momentin 3 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin myös verkkoaineistoihin, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa. Tarkoituksena on, että lain soveltamisalaan kuuluisivat kaikki suomalaiset verkkoaineistot ja Suomessa yleisön saataville tarkoitetut verkkoaineistot riippumatta siitä, missä maassa palvelin ja aineisto sijaitsee, tai siitä, missä maassa sijaitsevalla verkkosivulla aineistoa tarjotaan yleisölle Suomessa ja toimitetaanko aineisto tilaajalle erikseen esimerkiksi sähköpostin tai muun tiedonsiirtomenetelmän avulla. Näihin aineistoihin kuuluisivat ulkomaisilla palvelimilla sijaitsevat aineistot, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa joko vapaasti tai ehdollisen pääsyn kautta. Tällöin verkko-osoitteen päätte voi olla esimerkiksi ".com", ".net" tai ".org".

Yleisön saataville Suomessa tarkoitettu verkkoaineisto on sellaista aineistoa, jolla on erityinen kytkentä Suomeen ja suomalaisiin. Suomenkielisen aineiston katsotaan aina olevan tarkoitettu yleisön saataville Suomessa. Ruotsinkielisen ja saamenkielisen verkkoaineiston osalta ratkaisevaa on esimerkiksi se, kuka verkkojulkaisija on tai onko verkkojul-

kaisijalla toimipaikka Suomessa. Ratkaisu tehdään tapauskohtaisesti.

Momentin 4 kohdassa määriteltäisiin lain soveltamisalaan kuuluvat televisio- ja radioaineistot. Lakia sovellettaisiin sellaisiin alkuperäisiin televisio- ja radio-ohjelmistoihin ja niihin sisältyviin ohjelmiin, jotka lähettää televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 7 §:n 1 momentin mukaisen ohjelmistoluvan saanut tai 7 b §:n mukaisen ilmoituksen tehnyt televisio- tai radiotoiminnan harjoittaja. Soveltamisalaan kuuluisivat myös Yleisradio Oy:n alkuperäiset televisio- ja radio-ohjelmistot sekä niihin sisältyvät ohjelmat..

Soveltamisalaan kuuluisivat sekä johtimitta että johtimitse eli kaapeleitse lähetettävät televisio- ja radio-ohjelmistot ja ohjelmat, jotka täyttävät edellä mainitut ehdot. Soveltamisala kattaisi sekä vapaasti vastaanotettavat että maksulliset ohjelmistot ja ohjelmat. Myös alkuperäiset satelliittilähettykset olisivat soveltamisalassa. Sen sijaan ohjelmistot ja ohjelmat, joiden osalta televisio- tai radiotoiminnan harjoittaja toimii vain edelleen lähettäjänä, eivät kuuluisi lain piiriin.

Laki ei koske Ahvenanmaan maakunnassa lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmistojä ja niihin sisältyviä ohjelmia. Ahvenanmaan maakunnalla on Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 14 kohdan mukaisesti lainsäädäntövalta muun muassa kulttuurin sekä arkisto-, kirjasto- ja museolaitoksen osalta.

Momentin 5 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin kotimaisen tuottajan valmistamiin julkisesti esitettäväksi tarkoitettuihin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon.

Momentin 6 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin myös ulkomaisen tuottajan valmistamiin julkisesti esitettäväksi tarkoitettuihin elokuviin, joita levitetään tallenteina yleisölle Suomessa, ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon, jos elokuvan ja muun aineiston tallettamisesta on sovittu.

Elokuvien osalta momentin 5 ja 6 kohdassa määritelty lain soveltamisala vastaisi nykyisin elokuvien arkistoinnista annetun lain soveltamisalaa.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännöksen, jonka mukaan lakia ei sovelleta tietoverkon

välityksellä saatavilla olevaan arkistolaissa (831/1994) tarkoitettuun asiakirjaan, lukuun ottamatta yleisön saataville tarkoitettuja asiakirjoja. Soveltamisalaa kuuluisivat siten esimerkiksi yleisön saataville tarkoitettut viranomaisten sähköiset julkaisut

Laki ei koskisi myöskään sellaista elokuvaa, johon sovelletaan arkistolakia.

Soveltamisalan rajauksella vältettäisiin nyt ehdotettavan lain soveltamisessa merkittävät päällekkäisyydet arkistolain kanssa.

Erityisen tärkeää on, että ehdotettavan rajauksen myötä erityisesti viranomaisten sähköiset rekisterit ja muut vastaavat tietoverkoissa saatavilla olevat viranomaisaineistot eivät päätyisi tässä laissa tarkoitettuihin kirjastoihin pysyvästi säilytettäväksi ja sitä kautta yleisön saataville.

3 §. Määritelmät. Pykälän 1 kohdassa määriteltäisiin painotuote. Sillä tarkoitetaan aineistoa, joka sisältää kirjoitusta, merkkejä tai kuvia ja josta on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä valmistettu useita kappaleita paperille tai vastaavalle alustalle. Säännös on kirjoitettu nykykielelle vapaakappalelain 2 §:n 1 kohdan määritelmän pohjalta ja vastaa sisällöltään ja laajuudeltaan mainittua määritelmää. Määritelmää on painotuotteen sisällön osalta täydennetty nykyistä havainnollisemmaksi lisäämällä siihen merkit.

Määritelmä kattaisi nykyiseen vapaakappalelakiin verrattuna selvästi myös pistekirjoituksella valmistetut painotuotteet, jotka näin tulisivat luovutusvelvollisuuden piiriin. Pistekirjoituksella valmistetut painotuotteet ehdotetaan kuitenkin edelleen jätettäväksi luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle.

Pykälän 2 kohta sisältäisi pienpainatteeksi luokiteltavan painotuotteen määritelmän, joka rakentuu esimerkkien varaan. Esimerkkeinä pienpainatteista määritelmässä mainitaan mainokset, esitteet ja hinnastot. Pienpainatteen määritelmä on tarpeen 4 §:n rajattua luovutusvelvollisuutta koskevan säännöksen soveltamiseksi. Ehdotettavan 30 §:n 1 kohdan mukaan opetusministeriön asetuksella voidaan säätää tarvittaessa tarkemmin siitä, mitä on pidettävä pienpainatteena.

Säännöksessä tarkoitettut pienpainatteet ovat enimmäkseen käytännön elämään liittyviä, yleensä lyhytaikaiseen käyttöön tarkoitettuja ja ajankohtaisuutensa verrattain nope-

asti menettäviä painotuotteita. Usein pienpainatteita levitetään yleisölle maksutta. Pienpainatteita ei ole sisältönsä ja luonteensa vuoksi tarkoituksenmukaista arkistoida yhtä suurina kappalemäärinä kuin esimerkiksi kirjoja tai sanoma- ja aikakauslehtiä.

Pienpainatteita ovat esimerkiksi mainokset, esitteet, hinnastot, erilaisten tilaisuuksien käsiohjelmat, näyttelyluettelot, päivyrit, julkiset, postikortit, liikennevälineiden aikataulut, huolto-ohjeet ja puhelinluettelot. Tyypillisesti pienpainatteet liittyvät yritysten, laitosten tai muiden organisaatioiden toimintaan. Suuri osa pienpainatteista on sivumäärältään vähäisiä, mutta niihin luetaan myös sivumäärältään ja kooltaan isoja painotuotteita kuten puhelinluettelot. Pienpainatteet ovat usein myös vailla tekijä- tai nimekemerkintöjä, eikä niissä ole yleensä myöskään ISBN- tai ISSN-tunnuksia.

Pykälän 3 kohdassa määriteltäisiin laissa tarkoitettu sanomalehti. Sanomalehden määritelmä on tarpeen 4 §:n rajattua luovutusvelvollisuutta koskevan säännöksen soveltamiseksi.

Keskeistä sanomalehden määritelmässä on, että tällainen painotuote sisältää pääasiassa uutisia sekä selostavia ja kommentoivia kirjoituksia ajankohtaisista asioista yhteiskuntaelämän eri aloilta. Sisältöä koskeva kriteeri erottaa sanomalehden esimerkiksi aikakauslehdistä, jotka luovutettavien kappaleiden määrän osalta ovat 1 kohdassa tarkoitettuja painotuotteita.

Sanomalehden käsite olisi tätä lakia sovellettaessa laajempi kuin esimerkiksi sanomalehdistön tuesta annetusta valtioneuvoston asetuksessa (1481/2001) määritelty sanomalehti. Mainitun asetuksen pääsäännön mukaan sanomalehden tulee ilmestyä vähintään kolme kertaa viikossa ja olla saatavissa tilausmaksua vastaan. Kulttuuriperinnön tallentamisen näkökulmasta tätä määrittelyä on pidettävä liian kapeana. Sen vuoksi tätä lakia sovellettaessa sanomalehtenä pidettäisiin sellaista sanomalehteä, joka ilmestyy vähintään kerran viikossa. Tämä kattaisi myös paikalliset ja alueelliset ilmaisjakelulehdet.

Pykälän 4 kohta sisältäisi yleiseen muotoon kirjoitetun tallenteen määritelmän. Nykyisessä vapaakappalelain 2 §:n 2 kohdassa määritellään ääni- ja kuvatallenne.

Määritelmän mukaan tallenteella tarkoitetaan aineistoa, joka sisältää ääntä, kuvaa tai merkkejä ja joka on tallennettu alustalle teknistä menetelmää käyttäen. Olennainen osa määritelmää on, että tallenne on tarkoitettu käytettäväksi jonkin teknisen laitteen, kuten nauhurin, tietokoneen tai muun toistolaitteen avulla.

Määritelmä kattaisi kaikki ääntä, kuvaa, tekstiä tai niiden yhdistelmiä (esimerkiksi multimedia) sisältävät tallenteet, joita käytetään tietokoneen tai muun teknisen apuvälineen avulla. Tällaisia olisivat CD-, DVD- ja CD-ROM-levyt sekä muut vastaavat tallenteet, joita levitetään yleisölle. Tallenteisiin luettaisiin myös analogiset ääni- ja kuvatallenteet kuten äänilevyt ja -kasetit, videokasetit, diakuvat ja filmikortit.

Tallenteelle tallennettu aineisto voisi olla esimerkiksi musiikkia, elokuvaa tai muuta kuvaa, kirja tai tietokonepeli.

Pykälän 5 kohdassa määriteltäisiin verkkoaineisto. Verkkoaineistolla tarkoitetaan tietoverkoissa saatavilla olevaa aineistoa.

Määritelmä on neutraali sekä sisällön että sen teknisen toteutustavan suhteen. Määritelmässä ei oteta kantaa myöskään siihen, minkälaisella teknisellä järjestelyllä aineisto on saatettu tietoverkossa yleisön saataville. Lain soveltamisalaan kuuluvat verkkoaineistot määritellään 2 §:ssä.

Verkkoaineistoa on esimerkiksi avoimessa tietoverkossa eli Internetissä oleva aineisto. Avoin tietoverkko on toisiinsa kytkettyjen tietokoneiden muodostama verkko, johon voidaan kytkeytyä Internet-palveluntarjoajien yhteyksien kautta.

Määritelmä kattaa myös erilaisissa suljetuissa tietoverkoissa ja niiden osissa saatavilla olevan aineiston. Tällaisissa salasanoin ja pääsykoodein suojatuissa tietoverkkojen osissa (esimerkiksi intranet, extranet, virtuaalinen yksityisverkko) olevaa aineistoa ei ole mahdollista saada saataville ilman pääsykoodeja tai vastaavia tietoja.

Verkkoaineisto voi olla esimerkiksi kirjallista, musiikki- tai kuva-aineistoa taikka elokuva- tai muuta audiovisuaalista aineistoa. Määritelmä kattaa sekä tekijänoikeudella suojatun että tekijänoikeudesta vapaan aineiston samoin kuin tietoverkkoon ilman tekijän lupaa saatetun aineiston. Verkkoaineis-

toksi luetaan myös erilaiset maksulliset tai rekisteröitymistä edellyttävät tai tietokantojen kautta käytettävät aineistot, kuten verkkokirjat ja -lehdet ja muut ääni- ja kuva-aineistot.

Pykälän 6 kohdassa määriteltäisiin laissa tarkoitettu televisio- ja radio-ohjelmisto. Sillä tarkoitetaan televisio- ja radio-ohjelmien muodostamaa ennalta valikoitua kokonaisuutta, johon sisältyvät ohjelmien välissä lähetettävät aineistot ja ohjelmiin mahdollisesti liittyvät oheis- ja lisäpalvelut ja niiden sisältämät aineistot. Määritelmä kattaisi kaiken yleisön vastaanotettavaksi tarkoitettun aineiston, joka sisältyy lähettäjäyrittäjän lähettämään ohjelmavirtaan, mukaan lukien ohjelma- ja mainoskohtaiset lisäpalvelut, kuten tekstitelevision, sähköiset ohjelmaoppaat ja muut vastaavat informaatiopalvelut.

Oheis- ja lisäpalvelut voivat liittyä joko lähetettävään ohjelmaan, koko ohjelmistoon tai olla täysin niihin liittymättömiä. Ohjelmaan liittyvä palvelu voi olla esimerkiksi taustatietoa esiintyjästä, ohjelman aiheesta tai vaikkapa kilpailevista joukkueista. Se voi sisältää tekstiä, kuvia, ääntä tai linkkejä toisille sivuille.

Pykälän 7 kohdassa määriteltäisiin laissa tarkoitettu televisio- ja radio-ohjelma. Määritelmä tarvitaan 11 §:ssä säädettävää yksittäisten televisio- ja radio-ohjelmien tallettamisvelvollisuutta varten.

Televisio- ja radio-ohjelmalla tarkoitetaan ohjelmaa, joka on näytelmäteos, dokumentaarinen teos, audiovisuaalinen taideteos taikka joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään tai muuhun alkuperäiskäsikirjoitukseen.

Määritelmä kattaisi esimerkiksi televisioelokuvat, televisio-ohjelmat, draamaan perustuvat sarjaohjelmat, sketsiohjelmat, televisio- ja radiodokumentit, ajankohtaisohjelmien reportaasiosuudet, opetusohjelmat sekä kuunnelmat ja muut radiota varten tehdyt ääniteokset. Myös televisiota varten tehdyt audiovisuaaliset taideteokset kuuluisivat määritelmän piiriin. Sävellysteoksiin perustuvia ohjelmia olisivat esimerkiksi musiikkielokuvat, konserttitallennukset ja muut sävellysteosten esitysten tallennukset sekä käsikirjoitukseen perustuvat musiikkiohjelmat.

Pykälän 8 kohta sisältäisi elokuvan määritelmän. Määritelmä kytkettäisiin elokuvan sisältöön eli teokseen. Elokuvalle tarkoitetaan teosta, joka voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina.

Voimassa olevassa elokuvien arkistoinnista annetussa laissa elokuva on määritelty tallenteeksi, jonka sisältö voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina. Uuden muotoilun tavoitteena on lisätä lain soveltamisen selkeyttä.

Laissa tarkoitettuna elokuvana pidetään paitsi elokuvaa, jossa on selvästi havaittavissa liike, myös elokuvaa, jossa paikallaan pysyvää kohdetta kuvataan kameralla siten, että kamera tallentaa kohteesta kuvaa tietyn ajan. Elokuvana ei sen sijaan pidetä tietynä hetkenä filminauhalla, valokuvafilmille tai digitaaliselle muistivälineelle tallennettua yksittäistä still-kuvaa.

Pykälän 9 kohdan mukaan valmistajalla tarkoitetaan sitä, joka valmistaa painotuotteiden, pienpainatteiden, sanomalehtien ja tallenteiden kappaleet. Tavallisesti kyseessä on kirjapaino tai muu painotuotteita valmistava yritys taikka CD-, CD-ROM- tai DVD-levyjä valmistava yritys. Valmistaja voi olla myös muu yritys, yhteisö, viranomainen tai oppilaitos.

Pykälän 10 kohdan mukaan julkaisijalla tarkoitetaan sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muuten levitetään yleisölle. Julkaisija voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Myös kustantaja voi olla laissa tarkoitettu julkaisija.

Pykälän 11 kohta sisältää verkkojulkaisijan määritelmän. Verkkojulkaisija on se, jonka aloitteesta ja vastuulla verkkoaineisto saatetaan yleisön saataville tietoverkossa. Verkkojulkaisijaa vastaa kirjapainotekniikkaa käytettäessä kirjojen tai lehtien julkaisija. Verkkojulkaisija voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö.

Verkkojulkaisijana ei pidetä niin kutsuttua Internet-operaattoria tai vastaavaa palveluntarjoajaa, joka ainoastaan tarjoaa aineiston välittämisen mahdollistavia tai toteuttavia verkkoyhteyksiä verkkojulkaisijan käyttöön.

2 luku **Painotuotteet ja tallenteet**

Lain 2 lukuun sisältyisivät säännökset painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuudesta ja siitä, kuka on luovutusvelvollinen.

4 §. Luovutusvelvollisuus. Pykälä sisältäisi säännökset siitä, mitä aineistoja luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluu, kuinka monta kappaletta aineistosta tulee luovuttaa ja milloin aineistot tulee luovuttaa. Luovutusvelvollisuudesta voidaan myöntää poikkeuksia 24 §:n mukaisesti.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Suomessa valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuus. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan painotuotteesta tulisi luovuttaa kuusi kappaletta lukuun ottamatta pienpainatteita ja sanomalehtiä.

Pienpainatteesta tulisi 2 kohdan mukaan luovuttaa kaksi kappaletta ja sanomalehdestä 3 kohdan mukaan yksi kappale. Nykyiseen vapaakappalelakiin verrattuna luovutusvelvollisuus keventyisi pienpainatteiden ja sanomalehtien osalta. Nykyisen lain mukaan myös pienpainatteet on luovutettava kuutena kappaleena ja sanomalehdet kahtena kappaleena.

Tallenteiden luovutusvelvollisuudesta säädettäisiin 4 ja 5 kohdassa. Elokuvan sisältävien tallenteiden, jotka yleensä ovat DVD-levyjä tai muita vastaavia digitaalisia tallenteita, sisältämä suuri tietomäärä ja levyissä käytetty tallennustekniikka aiheuttavat sen, että tallenteet muuttuvat helposti käyttökelvottomiksi. Sen vuoksi ehdotetaan, että elokuvan sisältävien tallenteiden luovutusvelvollisuus säilytettäisiin kahtena kappaleena. Sen sijaan muiden tallenteiden luovutusvelvollisuus kevenisi kahdesta yhteen kappaleeseen.

Ehdotettavan lain luovutusvelvollisuuden piiriin tulisivat nykyiseen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain säännöksiin verrattuna myös muut tallenteet kuin ääni- ja kuvatallenteet ja myös sellaiset ääni- ja kuvatallenteet, joita on valmistettu vähemmän kuin 50 kappaletta.

Ehdotettava luovutusvelvollisuuden laajenus vaikuttaisi erityisesti näkövammaisten käyttöön valmistettujen äänitallenteiden luovuttamiseen, sillä voimassa olevassa vapaa-

kappalelaissa olevan rajoituksen vuoksi tällaisia tallenteita ei pääsääntöisesti ole tarvinnut luovuttaa. Laissa olevan säännöksen nojalla tästäkin luovutusvelvollisuudesta olisi mahdollista hakea helpotusta tai vapautusta. Myös tallenteiden sijoituspaikasta voitaisiin antaa opetusministeriön asetuksella tarkempia määräyksiä.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännöksen, jonka mukaan yhdessä käytettäväksi tarkoitetuista ja yhtenä kokonaisuutena julkaistavien painotuotteiden ja tallenteiden kokonaisuudesta eli niin kutsutuista moniviestimistä olisi erikseen luovutettava yksi kappale. Nykyisen vapaakappalelain mukaan tällaisia tuotteita, joita on valmistettu enemmän kuin 50 kappaletta, tulee luovuttaa kaksi kappaletta. Luovutusvelvollisuus koskisi esimerkiksi kirjan ja CD-, CD-ROM- tai DVD-levyn muodostamia kokonaisuuksia. Nämä ovat usein opetuspaketteja, joissa teksti ja kuva tai ääni tulevat toisiaan ja joissa osat ovat tarkoitettuna yhdessä käytettäväksi. Näin varmistettaisiin, että kokonaisuus tulee arkistoiduksi samassa muodossa kuin missä sitä levitetään yleisölle.

Luovutusvelvollisuuden piiriin eivät sen sijaan kuuluisi niin sanotulla kelmuttamisella muodostetut kokonaisuudet eli tapaukset, jossa kustantaja, markkinoija tai jakelija pakkaa useamman erillisen painotuotteen tai tallenteen yhtenä kokonaisuutena yleisölle levitettäväksi.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin se, mihin 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovutetaan. Lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, jotka luovutetaan Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon, painotuotteet ja tallenteet luovutetaan Kansalliskirjastoon. Useampana kappaleena luovutettavan aineiston säilytyspaikasta säädettäisiin 21 §:ssä. Elokuvan sisältävien tallenteiden luovutuksen osalta säännös selkiyttäisi nykyisin eri laeissa – vapaakappalelaissa ja elokuvien arkistoinnista annetussa laissa – säänneltyä Kansalliskirjaston ja arkiston välistä työnjakoa.

Pykälän 4 momentin 1 kohdan mukaan luovutusvelvollisuus ei koskisi pienpainatteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Tällaisia painotuotteita ovat esimerkiksi käyntikortit, nimilaput, lomakkeet, tavaranaipällyk-

set, ohjelmattomat pääsyliiput, vähittäiskaupan tarjouslehtiset ja muut näihin verrattavat painotuotteet. Painotuotteiden osalta säännös vastaisi nykyistä vapaakappalelain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan poikkeusta.

Tallenteista luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi yleisölle tallenteilla myytävät tietokoneohjelmat, kuten käyttöjärjestelmät ja tekstin- ja kuvankäsittelyyn tarkoitettujen ohjelmien ja muut hyötyohjelmat. Sen sijaan esimerkiksi vuorovaikutteiset tietokonepelit kuuluisivat pykälän 1 momentin mukaisesti luovutettaviin aineistoihin. Multimediataallenteisiin aineiston käyttämistä varten sisällytetyt tietokoneohjelmat tulisivat multimedian osana luovutettaviksi.

Tarvittaessa opetusministeriön asetuksella voitaisiin 30 §:n 1 kohdan mukaan säätää tarkemmin siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 4 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna aineistona.

Pykälän 4 momentin 2 kohdan mukaan luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät painotuotteiden ja tallenteiden muuttamattomat lisäpainokset. Julkaisutuotannon kasvu ja uusien teknisten menetelmien mahdollisuudet valmistaa tarvittaessa uusia eriä julkaisuista aiheuttaisivat luovutusvelvollisille kohtuuttomia lisäkustannuksia. Velvollisuus luovuttaa myös muuttamattomia lisäpainoksia kasvattaisi arkistoitavan ja säilytettävän aineiston määrää ilman hyötyä.

Momentin 3 kohdassa suljettaisiin luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle kaikki sellaiset painotuotteet ja tallenteet, jotka julkaistaan vain ulkomailla. Nykyisen vapaakappalelain mukaan luovutusvelvollisuuden ulkopuolella ovat sellaiset Suomessa valmistettavat mutta ulkomailla julkaistavat painotuotteet, jotka on valmistettu muilla kuin kotimaisilla kielillä. Nykyinen painotuotteissa käytettävään kieleen kytketty poikkeus luovutusvelvollisuudesta ehdotetaan muutettavaksi poikkeukseksi, joka koskee yhtäläisesti kaikkia vain ulkomailla julkaistavia painotuotteita ja tallenteita.

Tällaisten Suomessa valmistettavien mutta vain ulkomailla julkaistavien tuotteiden säilyttämisen ei voida katsoa palvelevan lain tarkoitusta eli kansallisen kulttuurin aineistojen säilyttämistä.

Momentin 4 kohdan mukaan luovutusvelvollisuus ei koskisi pistekirjoituksella valmistettuja tuotteita. Säännös vastaisi voimassa olevan vapaakappalelain säännöstä.

Momentin 5 kohdan mukaan taidegraafiset alkuperäisvedokset jäisivät myös tässä laissa säädettävän luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle. Vaikka painamalla tehdyt taidegraafian vedokset lain sanamuodon mukaan ovat painotuotteita, niiden säilyttämisen vapaakappalekirjastossa ei voida katsoa kuuluvan lain tavoitteisiin.

Pykälän 5 momentin mukaan 4 momentissa säädettyä poikkeus luovutusvelvollisuudesta koskisi myös lain soveltamisalaan kuuluvia ulkomailla valmistettuja painotuotteita ja tallenteita.

Pykälän 6 momentin mukaan ulkomailla valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden osalta pääsääntönä olisi, että luovutusvelvollisuus koskee vain sellaisia painotuotteita ja tallenteita, joita on tuotu maahan vähintään 50 kappaletta. Luovutusvelvollisuuteen sovellettaisiin 1—3 momentin säännöksiä. Lain 2 §:n soveltamisalasäännöksen mukaan kyseessä olisivat painotuotteet ja tallenteet, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu.

Pykälän 7 momentissa säädettäisiin aineistojen luovutusaikataulusta. Nykyisen vapaakappalelain vuosineljänneksiin perustuva luovutusaikataulu ehdotetaan säilytettäväksi. Kunkin vuosineljänneksen aikana valmistetut painotuotteet ja tallenteet olisi luovutettava 30 päivän kuluessa tämän ajanjakson päättymisestä. Ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet olisi luovutettava 30 päivän kuluessa siitä, kun ne on tuotu maahan.

5 §. Luovutusvelvolliset. Pykälässä säädettäisiin siitä, kuka on vastuussa painotuotteiden ja tallenteiden luovuttamisesta. Luovutusvelvollisia olisivat aineistojen valmistajat, levittäjät, julkaisijat tai maahantuoja.

Pykälän 1 momentin mukaan valmistaja luovuttaa kappaleet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista. Valmistaja voi olla esimerkiksi kirjapaino tai muu painotuotteita valmistava yritys taikka muu tuotteen tekninen valmistaja kuten levypuristamo, kasettimonistamo tai kuvalabora-

torio. Valmistaja voi olla myös muu yritys, yhteisö, viranomainen tai oppilaitos.

Elokuvatallenteen kappaleiden osalta luovutusvelvollinen olisi tallenteen levittäjä. Tämä vastaisi nykykäytäntöä, jonka mukaan elokuvatallenteet luovuttaa niiden suomalainen levittäjä eikä niiden valmistaja.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa luovutusvelvollisuus kohdistuu painotuotteen valmistajaan ja tallenteen levittäjään. Luovutettavista kappaleista aiheutuvat kustannuksista vastaa kuitenkin viime kädessä painotuotteen julkaisija tai tallenteen tuottaja.

Pykälän 2 momentin mukaan 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista yhtenä kokonaisuutena julkaistavista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa kappaleet niiden julkaisija.

Pykälän 3 momentissa säädetään ulkomailla valmistettujen ja Suomessa yleisölle levitettäväksi tarkoitettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovuttamisesta. Ensisijainen luovutusvelvollinen on julkaisija, jos julkaisijalla on toimipaikka Suomessa. Muussa tapauksessa luovutusvelvollinen on maahantuojaja, toisin sanoen se, joka on tilannut tai tuonut aineiston maahan yleisölle levitettäväksi.

Lain 18 §:ään ehdotetaan otettavaksi nimellinen säännös luovutusvelvollisuudesta aiheutuvien kustannusten jakautumisesta.

6 §. Muut painotuotteita ja tallenteita koskevat säännökset. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapaakappaleaineiston toimitukseen liitettävistä tiedoista. Kuhunkin lain 2 luvun mukaisen luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvaa aineistoa koskevaan lähetykseen olisi liitettävä kaksi lähetysluetteloa, joista toinen jää Kansalliskirjastoon ja toinen palautetaan luovuttajalle varustettuna merkinnällä, että lähetyksen vastaanotettu. Luettelosta tulisi käydä ilmi lähetykseen sisältyvien painotuotteiden ja tallenteiden tunnistetiedot, lukumäärä sekä maininta siitä, mitä ajanjaksoa lähetyksen koskee.

Säännös vastaisi olennaisilta osin voimassa olevan vapaakappalelain vastaavaa säännöstä.

Pykälän 2 momentissa velvoitettaisiin luovutusvelvollinen tekemään painotuotteeseen tai tallenteeseen merkintä valmistusvuodesta,

jollei sitä ole merkitty. Merkintä olisi tehtävä arkistointikelpoisella menetelmällä, joka ei vahingoita aineistoa.

Pykälän 3 momentin mukaan luovutettavien kappaleiden omistusoikeus siirtyisi sille laitokselle, johon kappaleet sijoitetaan säilytettäväksi. Säännös selkiyttäisi lain 2 luvun mukaisesti luovutetun aineiston omistusoikeuteen mahdollisesti liittyvät epäselvyydet.

3 luku **Verkkoaineisto**

Luku sisältäisi säännökset verkkoaineiston hakemisesta ja tallentamisesta, haun ja tallentamisen mahdollistamisesta sekä aineiston luovutusvelvollisuudesta tietyissä tapauksissa. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly ehdotettavan kaltaisia säännöksiä.

Esityksen mukaan luvun säännökset koskivat vain lain 2 §:ssä määriteltyä kotimaista verkkoaineistoa. Tällaisia verkkoaineistoja olisivat Suomessa sijaitsevilla palvelimilla olevat verkkoaineistot sekä muut verkkoaineistot, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa.

7 §. Verkkoaineiston haku ja tallentaminen. Pykälän 1 momentin mukaan Kansalliskirjaston tehtävänä olisi hakea ja tallentaa verkkoaineistoa tietoverkoista. Säännöksen mukaan haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa.

Haun ja tallentamisen piiriin kuuluisivat lain 2 §:n soveltamisalan mukaiset verkkoaineistot. Käytännössä aineistojen haun ja tallentamisen laajuus määrittyisi 9 §:ssä tarkoitettussa Kansalliskirjaston suunnitelmassa, jonka opetusministeriö vahvistaa.

Aineistoa kerättäisiin niin kutsutulla haravaohjelmalla automaattisesti aineiston sijainnin ilmaisevan URL-osoitteen perusteella sellaisilta palvelimilta, joiden maatunnus on ".fi". Myös ".com"-, ".net"- ja ".org"-tunnusta käyttävillä palvelimilla olevat aineistot kuuluisivat keruun piiriin, jos niiden tiedetään olevan suomalaisten yhteisöjen tai yritysten käyttämiä sivustoja.

Automaattisen haun ja tallentamisen ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi yritysten ja yhteisöjen intranet- ja extranet-sivustot sekä muut vastaavat tietyille rajatulle ryhmälle tar-

koitetut verkkoaineistot, jotka sijaitsevat salasanoin tai pääsykoodein suojatuissa tietoverkkojen osissa. Tällaisia olisivat esimerkiksi työ- tai asiakassuhteeseen perustuvat verkkopalvelut. Aineisto voitaisiin kuitenkin velvoittaa luovutettavaksi, jos kyse on suuren yrityksen henkilöstö- tai muista vastaavista sähköisistä julkaisuista.

Automaattisen aineistohaun ja tallentamisen ulkopuolelle olisi tarkoitus jättää myös avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- ja keskusteluryhmiin tai muihin vastaaviin palveluihin sisältyvät aineistot, joihin sisältyy usein lähinnä henkilöiden yksityisyyden piiriin kuuluvaa aineistoa tai aineistoa, joka on laitettu palveluun ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta. Tällaisen aineiston kerääminen ei ole lain tavoitteiden mukaista.

Se, missä laajuudessa verkkoaineistoa haetaan ja tallennetaan, riippuisi käytettävissä olevista resursseista ja teknisistä menetelmistä. Tämän vuoksi lakiin ei ole ehdotettu asiasta tarkkoja säännöksiä. Sen sijaan ratkaisuksi ehdotetaan, että Kansalliskirjastolle delegoitaisiin valta käytännössä päättää siitä, mitä aineistoja tietoverkoista haetaan ja tallennetaan ja kuinka usein tämä tapahtuu. Opetusministeriö vahvistaisi Kansalliskirjaston suunnitelman.

Tarkoitus on, että tämän lain nojalla tapahtuvan aineiston haun ja tallentamisen käytännön toimenpiteet suoritettaisiin siten, ettei aineistojen haku liiallisesti kuormita aineistopalvelimia.

Automaattiset hakuohjelmat eivät mahdollista aineiston sisällöllistä valintaa. Ohjelmat voidaan kuitenkin ohjelmoida hakemaan keskeisinä pidetyillä palvelimilla olevia aineistoja muita useammin. Nykyisen käytännön mukaan Suomen maatunnuksella olevat aineistot sekä suomalaisten yhteisöjen ja yritysten ulkomaisilla palvelimilla olevat aineistot haetaan ja tallennetaan kerran vuodessa. Muun aineiston haku ja tallentaminen tehdään tätä useammin riippuen aineiston ja sen tietosisällön merkittävydestä ja muista Kansalliskirjaston suunnitelmasta ilmenevistä kriteereistä.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansalliskirjasto voisi käyttää 1 momentin mukaisten tehtävien suorittamisessa apuna ulkopuolisia. Verkkoaineiston hakemisen ja tallentamisen

voisi Kansalliskirjaston toimeksiannosta hoitaa käytännössä myös jokin muu yhteisö tai yritys.

Kansalliskirjaston tulisi momenttiin otettavan säännöksen mukaisesti huolehtia siitä, että ulkopuoliset sitoutuvat toimimaan tämän lain mukaisesti. Ulkopuolinen vastaisi näin ollen itse siitä, että se toimii saamansa toimeksiannon ja lain säännösten mukaisesti. Kansalliskirjaston tulisi kuitenkin noudattaa erityistä huolellisuutta valitessaan yhteistyökumppaneita ja tehdessään toimeksiantoa tämän lain mukaisten tehtävien suorittamisesta.

8 §. *Velvollisuus verkkoaineiston haun mahdollistamiseen ja luovuttamiseen.* Pykälän 1 momentin mukaan verkkojulkaisijan tulisi mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen, jollei aineistoa voida 7 §:n mukaisesti hakea ja tallentaa ohjelmallisesti. Vaihtoehtoisesti verkkojulkaisija voisi luovuttaa aineiston Kansalliskirjastolle.

Haun ja tallentamisen voi estää esimerkiksi se, että verkkosivut ovat dynaamisia, aineistoon on liitetty käyttörajoituksia kuten rekisteröityminen tai maksun suorittaminen, aineisto on tietokanta tai aineisto on muuten sellaista, että sitä ei laatusa tai laajuutensa vuoksi voida ohjelmallisesti hakea ja tallentaa.

Pykälässä tarkoitettua verkkoaineiston hakemiseen, tallentamiseen ja käyttämiseen tarvitaan yleensä avain, pääsykoodi tai muu aineiston saannin mahdollistava menetelmä. Käytännössä aineiston haun ja tallentamisen mahdollistaminen tapahtuisi esimerkiksi siten, että verkkojulkaisija toimittaa Kansalliskirjastolle haravointiohjelman syötettäväksi pääsykoodit tai muut vastaavat tiedot, joiden avulla ohjelma pystyy hakemaan verkkoaineiston palvelimelta.

Jos aineiston hakua ja tallentamista ei voida mahdollistaa, aineisto olisi luovutettava. Aineiston luovuttaminen voisi tapahtua käyttäen sähköisiä tiedonsiirtoyhteyksiä tai toimittamalla aineisto tallenteella. Lain 19 §:ään otettaisiin yleiset säännökset luovutettavaa aineistoa koskevista teknisistä vaatimuksista ja 20 §:ään säännökset aineistoa koskevien tietojen luovuttamisesta. Opetusministeriön asetuksella voitaisiin säätää lisäksi tarkemmin aineistoa koskevista teknisistä vaati-

muksista sekä aineistoihin liittyvistä kuvailutiedoista.

Kansalliskirjaston suunnitelma sisältäisi myös suunnitelman siitä, missä laajuudessa ja kuinka usein verkkoaineistoja haettaisiin ja tallennettaisiin sekä mihin aineistoihin luovutusvelvollisuus ulotettaisiin.

Pykälässä tarkoitettujen toimenpiteiden piiriin tulisivat lähinnä kaupallisten kustantajien sähköiset kirjat ja lehdet, sanomalehtien arkistotietokannat sekä suurten organisaatioiden, kuten yliopistojen ja korkeakoulujen ja julkishallinnon sähköiset julkaisut. Tavoitteena on myöhemmin laajentaa tällaisen aineiston keruu myös pienten yhteisöjen verkkoaineiston ja omakustanteiden tallentamiseen. Erityinen luovutuspyyntö voisi koskea esimerkiksi tekstiaineistoa sekä musiikkia, kuvia, liikkuvaa kuvaa tai karttoja sisältävää aineistoa.

Pykälän 2 momentin mukaan aineiston haun mahdollistamis- ja luovuttamisvelvollisuus ei koskisi verkkoaineistoja, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Tällainen verkkoaineisto vastaisi 4 §:n 4 momentin 1 kohdan pienpainatteita ja tallenteita. Luovutusvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät siten esimerkiksi tietokoneen käyttöjärjestelmät ja muut hyötyohjelmat. Nimenomaisen säännöksen mukaan haun mahdollistamis- ja luovuttamisvelvollisuus ei koskisi myöskään avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- ja keskusteluryhmiin taikka muihin vastaaviin palveluihin sisältyviä aineistoja. Mainitut aineistot eivät kuuluisi myöskään automaattisen haun ja tallentamisen piiriin.

Opetusministeriön asetuksella voitaisiin 30 §:n 1 kohdan mukaisesti säätää tarkemmin myös siitä, mitkä aineistot jäisivät 1 momentissa säädetyin velvollisuuden ulkopuolelle. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi verkko-kauppojen ja muiden vastaavien palveluiden yhteydessä julkaistavat muutamasta sekunnista puoleen minuuttiin kestävät ääni- ja kuvanäytteet verkkojulkaisuista. Varsinaiset verkkojulkaisut olisivat luovutusvelvollisuuden piirissä 9 §:n 1 momentissa tarkoitettua Kansalliskirjaston suunnitelman mukaisessa laajuudessa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin edelleen, että aineiston luovutusvelvollisuuden

ulkopuolella olisivat verkkoaineistot, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai aineiston huomattavan laajuuden vuoksi kohtuutonta. Sekä luovutuksen että arkistoinnin ja pitkäaikaissäilytyksen kannalta ongelmallisimpiin aineistoihin kuuluvat tietokannat. Niiden arkistointi on useimmiten mahdollista vain osittain ja joissain tapauksissa arkistointi on jopa mahdotonta. Tietokantojen tallentamisessa pitkäaikaissäilytystä varten tulisi pyrkiä julkaisijoiden ja Kansalliskirjaston yhteistyöhön.

Pykälän 4 momentin mukaan velvollisuus mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai velvollisuus luovuttaa aineisto olisi silloin, kun Kansalliskirjasto ilmoittaa julkaisijalle, ettei se voi hakea ja tallentaa aineistoa, ja esittää aineiston toimittamista koskevan pyynnön.

Pyyntö voisi koskea joko tiettyä yksilöityä aineistoa, jota ei voida hakea ja tallentaa, tai esimerkiksi kaikkea saman verkkojulkaisijan samalla tekniikalla julkaisemaa aineistoa. Kansalliskirjasto voisi pyytää luovuttamaan aineistoa noudattaen 9 §:n 1 momentissa tarkoitettua suunnitelmaa. Ennen pyynnön esittämistä Kansalliskirjaston tulisi pyrkiä toimimaan yhteistyössä verkkojulkaisijan kanssa laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi.

Haun ja tallentamisen mahdollistamisen tulisi tapahtua 60 päivän kuluessa edellä mainitusta ilmoituksesta. Verkkojulkaisijan tulisi tässä ajassa toimittaa tarvittavat pääsykoodit tai muut tarvittavat tiedot.

Aineiston toimittamispyyntö voisi koskea myös verkkoaineistoa, joka ei vielä ole saatavilla tietoverkossa. Tällöin 60 päivän ajanjakso laskettaisiin siitä, kun aineisto on saatettu yleisön saataville. Kansalliskirjasto voisi saattaa tällaista aineistoa yleisön saataville omissa tiloissaan tai muissa vapaakappalekirjastoissa vasta sen jälkeen, kun aineisto on tekijän tai muun oikeudenhaltijan luvalla julkistettu tai julkaistu.

Kirjaston tulisi puolestaan hakea ja tallentaa aineisto 14 päivän kuluessa siitä, kun verkkojulkaisija on mahdollistanut aineiston hakemisen ja tallentamisen, jollei kirjaston ja verkkojulkaisijan kesken toisin sovita. Perusteltu syy toisin sopimiseen voisi olla esimerkiksi silloin, jos toimenpide kuormittaisi tila-

päisesti Kansalliskirjaston tai sen puolesta toimivan ulkopuolisen resurssija liiallisesti.

9 §. *Muut verkkoaineistoa koskevat säännökset.* Pykälä sisältäisi tarkemmat säännökset verkkoaineiston tallentamisesta, haun ja tallentamisen mahdollistamisesta sekä aineiston luovutusvelvollisuudesta.

Pykälän 1 momentin mukaan opetusministeriö vahvistaisi Kansalliskirjaston esityksestä suunnitelman verkkoaineistojen hakemisen ja tallentamisen laajuudesta sekä verkkoaineistojen luovuttamiskäytännöistä.

Suunnitelmassa tulisi ottaa huomioon käytössä olevat tekniset ja taloudelliset resurssit samoin kuin tutkimuksen tarpeet. Suunnitelmassa voitaisiin niin ikään kiinnittää huomiota esimerkiksi tietosuojasta aiheutuviin erityisvaatimuksiin tai teknisiin suojakeinoihin liittyviin erityiskysymyksiin. Suunnitelma sidottaisiin opetusministeriön ja Kansalliskirjaston välillä tehtävään tulossopimukseen. Suunnitelmaa tarkistettaisiin vuosittain tulosneuvottelujen yhteydessä tai muuna sopivana ajankohtana.

Kansalliskirjaston suunnitelmassa voitaisiin suorittaa priorisointia eri aineistolajien välillä. On luonnollista, että esimerkiksi merkittäviin kansallisiin tai valtiollisiin tapahtumiin liittyvät ajankohtaisaineistot kuuluisivat aineistoihin, joita arkistoidaan muita perusteellisemmin. Suunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon myös odottamattomat maailmanpoliittiset tilanteet ja niistä johtuvat erityistarpeet.

Luovutusvelvollisia olisi kohdeltava tasapuolisesti. Suunnitelmalla ja sen hyväksymisellä varmistettaisiin, että Kansalliskirjasto toimii tasapuolisesti aineistojen luovutusvelvollisiin nähden. Luovutusvelvollisuuden täyttäminen ei saisi vaikuttaa haitallisesti verkkoaineistojen kaupallisiin markkinoihin eikä aiheuttaa kohtuuttomia kustannuksia luovutusvelvollisille.

Lisäksi on tärkeää, että aineisto myös muuten kerätään tarkoituksenmukaisesti tutkimuksen tarpeita ajatellen. Jotta verkkoaineiston arkistointi palvelisi parhaiten lain tarkoitusta, Kansalliskirjaston tulisi suunnitelmalla laatimissaan kuulla sekä arkistoinnin että tutkimuksen asiantuntijoita. Myös luovutusvelvollisten näkökohtiin olisi kiinnitettävä huomiota..

Pykälän 2 momentin mukaan verkkoaineisto tulisi tallentaa ja arkistoida siten, että aineiston alkuperäisyys on todennettavissa ja että tiedoista käy ilmi aineiston alkuperäinen sijaintipaikka ja tallennusajankohta. Tällaisella tiedolla tarkoitetaan esimerkiksi verkkosivuihin liitettyä metadataa, jota voidaan käyttää hyväksi erityisesti aineistoa koskevien hakupalvelujen kehittämisessä. Luovutettavaan verkkoaineistoon tulisi sisällyttää myös tieto aineiston alkuperäisestä sijaintipaikasta.

Verkkoaineistot on tarkoitus tallentaa Kansalliskirjaston VEERA-verkkoaineistoarkistoon. Myös elokuvaa ja televisio- ja radio-ohjelmia sisältävät verkkoaineistot sisällytettäisiin VEERAan, mutta niiden käyttö mahdollistettaisiin audiovisuaalisen arkiston tiloissa erillisen käyttöliittymän kautta. Kansalliskirjaston ja audiovisuaalisen arkiston kesken voitaisiin myös sopia tällaisen aineiston siirtämisestä arkistoon. Tätä koskeva säännös otettaisiin aineistojen säilytyspaikkaa koskevan 21 §:n 3 momenttiin.

Pykälän 3 momentin mukaan Kansalliskirjaston tulisi toimittaa verkkoaineiston luovuttamista tai haun mahdollistamista koskeva pyyntö ensisijaisesti verkkoaineiston julkaisijan tai muun ylläpitäjän sähköpostiosoitteeseen. Toissijaisesti pyyntö voitaisiin toimittaa esimerkiksi postiosoitteeseen. Pyyntö voisi koskea joko verkkojulkaisijan tiettyä aineistoa tai laajemmin tietynlaisia aineistoja.

Kansalliskirjaston tulee noudattaa erityistä huolellisuutta verkkoaineiston haun mahdollistamis- ja luovutusvelvollisuuden laiminlyöntiin liittyvän rangaistusuhkan vuoksi ja käyttää Viestintäviraston ylläpitämässä verkkotunnusrekisterissä olevia verkkoosoitteiden haltijoiden yhteystietoja tai varmistua muulla tavalla käyttämänsä sähköpostiosoitteen tai muun yhteystiedon oikeellisuudesta.

Pykälän 4 momentin mukaan Kansalliskirjasto saisi omistusoikeuden lain nojalla luovutettaviin esineisiin eli tallenteisiin.

4 luku **Televisio- ja radio-ohjelmat**

Luku sisältäisi säännökset televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisesta sekä velvollisuudesta tallettaa kotimainen televisio-

ja radio-ohjelman alkuperäisaineisto Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon. Elokuvan tai televisio- tai radio-ohjelman sisältämän tallenteen, joka on tarkoitettu yleisölle levitettäväksi, luovutusvelvollisuudesta säädetään 2 luvussa. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly nyt ehdotettavan kaltaisia säännöksiä.

10 §. Televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentaminen. Pykälän 1 momentin mukaan Kansallisen audiovisuaalisen arkiston tehtävänä olisi tallentaa lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmistoja. Televisio- ja radio-ohjelmisto on määritelty 3 §:ssä. Tallennettaviin televisio- ja radio-ohjelmistoihin kuuluisivat myös ohjelmien välissä lähetettävät aineistot samoin kuin oheis- ja lisäpalvelut.

Tallennettaviin ohjelmistoihin tulisi momentin mukaan sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisölle lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmistoja.

Tallentamisen piiriin kuuluisivat lain 2 §:n soveltamisalan mukaiset televisio- ja radio-ohjelmistot. Se, missä laajuudessa ohjelmistoja tallennettaisiin, riippuisi lopulta käytävissä olevista resursseista ja teknisistä menetelmistä. Tämän vuoksi lakiin ei ole ehdotettu asiasta tarkkoja säännöksiä. Käytännössä ohjelmistojen tallentamisen laajuus määrittäisi 13 §:n 1 momentissa tarkoitettua audiovisuaalisen arkiston suunnitelmassa, jonka opetusministeriö vahvistaa. Suunnitelmassa tulisi ottaa huomioon paitsi käytävissä olevat tekniset ja taloudelliset resurssit myös tutkimuksen tarpeet.

Ohjelmistojen nykyisten lähetysmäärien ja tallennuskustannusten mukaisesti arvioiden tavoitteena olisi tallentaa kaikki lain piiriin kuuluvat valtakunnallisilla televisio- ja radiokanavilla lähetettävät ohjelmistot. Myös ohjelmistoihin sisältyvien ulkomaista tuotantoa olevien ohjelmien tallentaminen on perusteltua niiden kotimaisilla kielillä olevan tekstityksen vuoksi.

Lisäksi merkittäviin kansallisiin tai valtioliisiin tapahtumiin liittyvät ajankohtaisohjelmat voisivat kuulua muita perusteellisemmin tallennettaviin ohjelma-aineistoihin. Suunnitelmassa voitaisiin ottaa huomioon myös odottamattomat maailmanpoliittiset tilanteet ja niistä johtuvat erityistarpeet.

Paikallisesti lähetettäviä ohjelmistoja tallennettaisiin vain otantana. Tarkoituksenmukainen otantayksikkö olisi yleensä viikko. Tallennusviikkojen vuosittainen lukumäärä määräytyisi käytettävissä olevien taloudellisten resurssien ja tallennuksessa käytettävän resoluution perusteella.

Ohjelmistojen tallentamisella tarkoitetaan televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamista suoraan lähetyksistä audiovisuaalisen arkiston hallinnoimaan digitaaliseen arkistojärjestelmään. Tallentamisen jälkeen aineisto on kuunneltavissa ja katseltavissa järjestelmään liitetyillä työasemilla.

Ohjelmisto voidaan tallentaa, kun se on saatettu katkeamattomaan välitysketjuun yleisön vastaanotettavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voisi käyttää 1 momentin mukaisten tehtävien suorittamisessa apuna ulkopuolisia. Ohjelmistojen teknisen tallentamisen voisi arkiston toimeksiannosta hoitaa myös jokin muu yhteisö tai yritys. Audiovisuaalisen arkiston tulisi nimenomaisen säännöksen mukaisesti huolehtia siitä, että ulkopuoliset sitoutuvat toimimaan tämän lain mukaisesti.

Ulkopuolinen vastaisi näin ollen itse siitä, että se toimii saamansa toimeksiannon ja lain säännösten mukaisesti. Arkiston tulisi kuitenkin noudattaa erityistä huolellisuutta valitessaan yhteistyökumppaneita ja tehdessään toimeksiantoa tämän lain mukaisten tehtävien suorittamisesta.

11 §. *Velvollisuus televisio- ja radio-ohjelmien tallettamiseen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta tallettaa Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tietynlaisten televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistot tai niitä teknisesti vastaavat aineistot. Nykyistä elokuvien tallettamisvelvollisuutta vastaava velvollisuus laajenisi näin osaan televisiossa ja radiossa lähetettyjä ohjelmia.

Pykälän 1 momentin mukaisen tallettamisvelvollisuuden soveltamisala määräytyisi 3 §:n 7 kohdan televisio- ja radio-ohjelman määritelmän mukaisesti. Tallettamisvelvollisuus koskisi siten sellaista kotimaisen tuottajan valmistamaa televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehtyä ohjelmaa, joka on näytelmäteos, dokumentaarinen teos, audiovisuaalinen taideteos taikka joka perustuu

kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään tai muuhun alkuperäiskäsikirjoitukseen.

Säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluisivat esimerkiksi televisioelokuvat, televisio-teatteriohjelmat, draamaan perustuvat sarjaohjelmat, sketsiohjelmat, televisio- ja radiodokumentit, ajankohtaisohjelmien reportaa-siosuudet ja opetusohjelmat. Sävellysteoksiin perustuvista ohjelmista säännöksen soveltamisalaan kuuluisivat musiikkielokuvien ja vastaavien lisäksi televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyt konserttitallennukset ja muut sävellysteosten esitysten tallennukset sekä muut käsikirjoitukseen perustuvat musiikkiohjelmat. Soveltamisalaan kuuluisivat myös televisiota varten tehdyt audiovisuaaliset taideteokset. Radio-ohjelmista tallettamisvelvollisuus kattaisi esimerkiksi radiokuunnelmat, Yleisradion kantanauhoitukset sekä kokeilustudiossa valmistetut radiofoniset ja muut radiota varten tehdyt ääni-teokset.

Tallettamisvelvollisuuden ulkopuolelle jäisivät esimerkiksi uutislähetykset, urheilukilpailut ja ottelut, visailuohjelmat, kilpailut ja arvonnat, mainokset, kuulutukset ja juonnot, formaatiohjelmat, keskusteluohjelmat, hartausohjelmat ja jumalanpalvelukset, valtiolliset ja muut seremoniat sekä vapaamuotoiset musiikki-, tanssi- tai muihin esityksiin perustuvat ohjelmat. Myös kaikki suorat televisio- ja radiolähetykset jäisivät tallettamisvelvollisuuden ulkopuolelle. Edellä mainituista ohjelmista, jotka eivät kuulu 11 §:n tallettamisvelvollisuuden piiriin, tulisi 10 §:n mukaisesti tallennettaviksi vähintäänkin edustava otos.

Pykälän 1 momentin mukaan televisio- ja radio-ohjelmien tallettaminen olisi tehtävä 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettamisestä. Tallettamisvelvollinen olisi ohjelman alkuperäisaineiston omistaja eli yleensä tuottaja. Toissijainen tallettamisvelvollinen olisi se, jolla muuten on oikeus määrätä aineistosta. Esimerkiksi tallettamisvelvollisen konkurssissa toissijainen tallettamisvelvollinen olisi konkurssipesä.

Ohjelmat olisi 1 momentin mukaisesti talletettava eli luovutettava pysyvästi säilytettäväksi Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan. Tällainen muu

säilytystila voisi olla esimerkiksi televisio- tai radioyhtiön oma arkistotila. Säilytystilan olisi oltava sellainen, että se täyttää aineiston säilymisen edellyttämät tekniset vaatimukset.

Tallettamisvelvollisuus koskisi vain kotimaisen tuottajan valmistamia ohjelmia. Tuottajalle aiheutuisi tallettamisesta vain vähäinen taloudellinen rasite. Toisaalta tallettaminen pysyvästi säilytettäväksi merkitsee tuottajalle selvää taloudellista hyötyä, koska näin varmistetaan televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston säilyminen turvallisessa säilytyspaikassa.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset siitä, milloin kyseessä on kotimaisen tuottajan valmistama ohjelma. Tällainen olisi ohjelma, jonka tuottaja on Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen ja ulkomaisen tuottajan yhteistuotannon osalta sääntönä olisi, että ohjelmaa pidetään kotimaisena, jos tuotannon kotimaisella osapuolella on oikeus määrätä ohjelman esittämisestä Suomessa.

Pykälän 3 momentin mukaan tallettamisvelvollisuutta ei olisi, jos arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Audiovisuaalisen arkiston kirjallinen ilmoitus vapauttaisi ohjelman tuottajan myös velvollisuudesta säilyttää aineisto omissa tiloissaan. Ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta päättämistä arkistolla olisi oikeus saada ohjelma katsottavaksi tai kuultavaksi.

Jos pykälässä tarkoitettu aineisto sijoitetaan muuhun tilaan, tallettamisvelvollisen tulisi huolehtia siitä, että aineisto on tutkijoiden käytettävissä. Tutkijakäyttö voitaisiin järjestää joko kyseisessä säilytystilassa tai audiovisuaalisen arkiston tiloissa taikka molemmissa. Tämä järjestettäisiin kirjallisin sopimuksin, jota koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi 13 §:n 2 momenttiin.

Pykälässä säädetty tallettamisvelvollisuus koskisi käytännössä eniten Yleisradiota, joka tuottaa paljon televisio- ja radio-ohjelmia. On oletettavaa, että Yleisradion ohjelmien osalta aineiston pitkäaikaissäilytyspaikkana tulee olemaan yhtiön oma arkisto.

Muiden televisio- ja radioyhtymien omien tuottajien ja televisio- tai radioyhtymien ul-

kopuolisten tuottajien osalta tallettaminen Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tulisi olemaan pääsääntö. Laki mahdollistaisi myös ulkopuolisten tuottajien tallettamisen Yleisradion arkistoon niissä tapauksissa, joissa aineistot ovat tuottajien hallussa ohjelman esittämisen jälkeen.

12 §. *Sopimukseen perustuva televisio- ja radio-ohjelman tallettaminen.* Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voisi sopia kotimaisen tuottajan kanssa tallettamisvelvollisuuden ylittävän aineiston tallettamisesta arkistoon tai arkiston hyväksymään muuhun säilytystilaan. Myös vapaaehtoisesti talletettavan aineiston käyttämisestä olisi tehtävä kirjallinen sopimus.

Pykälän 1 momentti kattaisi kotimaisen tuottajan osalta tallettamisvelvollisuuden piiriin kuuluvaan aineistoon liittyvän muun aineiston. Tällaista aineistoa olisivat esimerkiksi ohjelman käsikirjoitus, valokuvat ja muu kuva-aineisto. Myös muiden oheismateriaalien, kuten ohjelmien kehittelyyn, tuotantoon ja markkinointiin liittyvien asiakirjojen ja kuva-aineiston tallettamisesta voitaisiin sopia. Teatterilevitykseen tarkoitettujen elokuvien mainos- ja muu tiedotusaineisto tulee jo nykyään elokuvien arkistoinnista annetun lain mukaan luovuttaa pysyvästi säilytettäväksi.

Pykälän 2 momentti kattaisi muiden kotimaisen tuottajan televisio- ja radio-ohjelmien ja niihin liittyvien aineistojen tallettamisen.

Pykälän 3 momentin mukaan arkisto voisi sopia myös ulkomaisen tuottajan kanssa televisio- tai radio-ohjelman ja ohjelmaan liittyvän aineiston tallettamisesta audiovisuaaliseen arkistoon.

13 §. *Muut televisio- ja radio-ohjelmia koskevat säännökset.* Pykälän 1 momentin mukaan opetusministeriö vahvistaisi audiovisuaalisen arkiston esityksestä suunnitelman televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisen laajuudesta sekä televisio- ja radio-ohjelmien tallettamiskäytännöistä. Suunnitelmassa tulisi ottaa huomioon käytettävissä olevat tekniset ja taloudelliset resurssit samoin kuin tutkimuksen tarpeet. Suunnitelmassa voitaisiin niin ikään kiinnittää huomiota esimerkiksi tietosuojasta aiheutuviin erityisvaatimuksiin tai teknisiin suojakeinoihin liittyviin erityiskysymyksiin. Suunnitelma sidottaisiin ope-

tusministeriön ja Kansallisen audiovisuaalisen arkiston välillä tehtävään tulossopimukseen. Suunnitelmaa tarkistettaisiin vuosittain tulosneuvottelujen yhteydessä tai muuna sopivana ajankohtana.

Audiovisuaalisen arkiston suunnitelmassa voitaisiin esimerkiksi suorittaa priorisointia tallennettavien ohjelmistojen ja tallennusfrekvenssien osalta. Myös tallettamisvelvollisuuden toteuttamista ja sen laajuutta voitaisiin käsitellä suunnitelmassa. Jotta ohjelmistojen tallentaminen ja ohjelmien tallettaminen palvelisi parhaiten lain tarkoitusta ja aineisto tallennettaisiin tarkoituksenmukaisesti tutkimuksen tarpeita ajatellen, arkiston tulisi suunnitelmaa laatissaan kuulla sekä arkistoinnin että tutkimuksen asiantuntijoita. Myös tallettamisvelvollisten näkökohtiin tulisi kiinnittää huomiota.

Suunnitelmalla ja sen hyväksymisellä varmistettaisiin, että arkisto toimii tasapuolisesti aineistojen tallettamisvelvollisiin nähden. Suunnitelmassa tulisi myös ottaa huomioon tallettamisvelvollisuuden toteuttamiseen liittyvien teknisten seikkojen vaikutukset tuotantoihin.

Pykälän 2 momentin mukaan televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston tallettamisesta tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja muusta kuin tämän lain mukaisesta käytöstä tulisi tehdä kirjallinen sopimus. Kirjallisella sopimuksella varmistettaisiin, että myöhemmin ei tule epäselvyyttä siitä, mitä talletus kattaa tai miten talletettua aineistoa voidaan käyttää. Jollei toisin ole sovittu, talletettua aineistoa saataisiin käyttää lain säännösten mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan aineiston tallettajan tulisi tallettamisen yhteydessä antaa arkistolle luettelo tallettavasta aineistosta. Myös talletettavan aineiston kuvailutiedot tulisi luovuttaa. Kuvailutiedoilla tarkoitettaisiin 20 §:n mukaisia televisio- ja radio-ohjelmistojen kuvailutietoja vastaavia tietoja. Momentin säännöksillä varmistettaisiin se, että talletettava aineisto tulee oikein ja riittäväällä tarkkuudella luetteloiduksi. Tiedot tulisi luovuttaa myös silloin, kun talletettu aineisto säilytetään muussa säilytystilassa.

Pykälän 4 momentin mukaan arkisto vastaisi talletetun aineiston säilymisestä. Arkiston olisi lisäksi tarvittaessa valmistettava ai-

neistosta uusi kopio ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön. Momentin säännökset koskisivat myös sitä, joka on saanut audiovisuaaliselta arkistolta luvan säilyttää talletettua aineistoa muussa säilytystilassa.

Pykälän 5 momentin mukaan talletettavan aineiston omistusoikeus ei siirry audiovisuaaliselle arkistolle, kun aineisto talletetaan 11 tai 12 §:n mukaisesti. Omistusoikeuden siirtyminen ei olisi kohtuullista, sillä ohjelmien alkuperäisaineisto on usein ainutlaatuista ja arvokasta.

Ohjelman oikeuksien haltijalla, joka voi olla sama tai eri kuin aineiston omistaja, säilyy oikeus saada talletettu aineisto haltuunsa. Ohjelman oikeuksien haltijalla olisi oikeus saada talletettu ohjelma haltuunsa ja käyttöönsä tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi. Tällä varmistettaisiin se, että tuottaja tai muu, jolla on oikeus määrätä ohjelman kappaleiden valmistamisesta ja ohjelman saattamisesta yleisön saataviin, voisi tarvittaessa saada alkuperäisaineiston haltuunsa esimerkiksi digitaalisten kappaleiden valmistamiseksi aineistosta tai aineiston muunlaista hyödyntämistä varten.

Pykälän 6 momentin mukaan televisio- ja radio-ohjelmien tallettamista koskevia 13 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös ohjelmiin liittyvän muun aineiston tallettamiseen ja säilyttämiseen.

5 luku **Elokuvat**

Luku sisältäisi säännökset sellaisten kotimaisten tuottajien valmistamien elokuvien arkistoinnista, joita ei ole tehty yksinomaan televisiota varten. Säännökset kattaisivat toisin sanoen yksinomaan elokuvateatterilevitykseen tehdyt elokuvat samoin kuin elokuvat, jotka on tehty sekä elokuvateatteri- että televisiolevitykseen.

Lain 5 luvun säännökset yhdessä muiden lakiin ehdotettavien säännösten kanssa korvaisivat kumottaviksi ehdotettavan elokuvien arkistoinnista annetun lain ja asetuksen säännökset.

14 §. Velvollisuus elokuvan tallettamiseen. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta tallettaa sellaisen elokuvan alkuperäisaineisto tai alkuperäisaineistoa teknisesti vastaava ai-

neisto, jota ei ole tehty yksinomaan televisiota varten. Tallettamisvelvollisuus koskisi ainoastaan kotimaisen tuottajan valmistamaa elokuvaa. Elokuvan alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto olisi talletettava Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan. Säilytystilan olisi oltava sellainen, että se täyttää aineiston säilymisen edellyttämät tekniset vaatimukset.

Pykälä vastaisi pääosin voimassa olevaa elokuvien arkistoinnista annetun lain 4 §:ää, jonka sanamuotoa on uudessa laissa nykyaikaistettu.

Elokuvan alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto olisi 1 momentin mukaan talletettava viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Nykyiseen verrattuna säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tallettamisaika laskettaisiin elokuvan tarkastamisen sijasta aina elokuvan valmistumisesta. Nykyisen lain mukaan tallettamisaika lasketaan vain toissijaisesti elokuvan valmistumisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan tallettamisvelvollisuus koskisi vastaavasti myös sitä, jolla muuten on oikeus määrätä alkuperäisaineistosta. Kyse on tilanteesta, jossa valta määrätä omaisuudesta on siirtynyt esimerkiksi konkurssipesälle.

Pykälässä tarkoitettua elokuvan alkuperäisaineistoa olisi sellainen aineisto, josta valmistetaan elokuvan esitys- ja muita käyttökopioita. Alkuperäisaineistoa vastaava aineisto voisi puolestaan olla esimerkiksi digitaalinen kopio.

Elokuva on määritelty lain 3 §:n 8 kohdassa. Elokuvien tallettamista koskevia säännöksiä sovellettaessa elokuvina pidetään myös elokuvia, jotka ovat kuvataiteen teoksiin verrattavia teoksia. Näiden elokuvien arkistointi on järjestetty Suomen elokuva-arkiston ja Valtion taidemuseon välisin sopimuksin Nykytaiteen museo Kiasmaan. Tätä käytäntöä ei ole tarkoitus muuttaa uudessa kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislainsäädännössä.

Omistajalla tarkoitetaan sitä, jolla on omistusoikeus edellä mainittuun alkuperäisaineistoon. Omistaja ei ole välttämättä sama luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, jolla on

hallussaan elokuvan tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet.

Tallettamisesta aiheutuisi tuottajalle tai muulle tallettamisvelvolliselle vain vähäinen taloudellinen rasite. Toisaalta tallettaminen pysyvästi säilytettäväksi merkitsee tuottajalle selvää taloudellista hyötyä, koska näin varmistetaan elokuvan alkuperäisaineiston säilyminen turvallisessa säilytyspaikassa.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset siitä, milloin kyseessä on kotimaisen tuottajan valmistama elokuva. Tällaisena pidettäisiin elokuvaa, jonka on valmistanut Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidettäisiin myös yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa valmistettua elokuvaa, jos elokuvan alkuperäisaineisto säilytetään Suomessa. Määritelmä vastaa voimassa olevan elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 1 §:ää.

Pykälän 3 momentin mukaan tallettamisvelvollisuutta ei olisi, jos arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Arkistolla olisi oikeus saada elokuva katsottavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä. Momentti vastaa nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun asetuksen 3 §:n 2 momentin säännöstä.

Muuhun säilytystilaan sijoitetun elokuvan saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaisiin vastaavalla tavalla kuin televisio- ja radio-ohjelmien käyttämisestä. Nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun lain voimassaoloaikana elokuvia ei ole sijoitettu muuhun säilytystilaan.

Talletettavien aineistojen omistusoikeus ei siirtyisi audiovisuaaliselle arkistolle. Elokuvan oikeuksien haltijalla olisi oikeus saada talletettu elokuva ja muu aineisto haltuunsa ja käyttöönsä tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi.

Talletettua aineistoa saisi käyttää nyt puheena olevan lain mukaisesti, jollei toisin ole sovittu. Edellä mainituista asioista ehdotetaan otettavaksi säännökset 17 §:ään. Tallettujen aineistojen käytöstä säädettäisiin 22 §:ssä.

15 §. *Velvollisuus esityskopion ja elokuvan tiedotusaineiston tallettamiseen.* Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta tallettaa elokuvan esityskopio ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta. Tallettamisvelvollisuus koskisi 13 §:ssä tarkoitettua kotimaisen tuottajan valmistamaa muuta kuin yksinomaan televisiota varten tehtyä elokuvaa. Säännös vastaisi nykyistä elokuvien arkistoinnista annetun lain 5 §:ää.

Elokuvan esityskopio ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta olisi tallettava audiovisuaaliseen arkistoon kolmen vuoden kuluessa elokuvan valmistamisesta. Esityskopion tallettamisvelvollisuutta ei olisi, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskopio.

Tallettamisvelvollinen olisi elokuvan kotimainen tuottaja. Tallettamisesta olisi vastuussa myös muu oikeuksien haltija, jolla on oikeus määrätä elokuvan esityskopioiden valmistamisesta.

Esityskopiolla tarkoitetaan fyysiselle alustalle valmistettua elokuvan kappaletta, jostaokuva voidaan esittää yleisölle elokuvateatterissa tai muuten julkisesti. Perinteiset esityskopiot ovat filminauhoja. Esityskopio voi olla myös digitaaliselle tallennusalustalle tehty elokuvan kappale. Lain 30 §:ään otettavan säännöksen mukaan opetusministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin talletettävien aineistojen teknisistä vaatimuksista.

Tarkoitus on, että luovutettava esityskopio olisi sellaisessa formaatissa, jota yleisesti käytetään elokuvien julkisessa esittämisessä. Halutessaan tallettamisvelvollinen voisi luovuttaa myös erilaisissa formaateissa olevia esityskopiota. Velvollisuutta siihen ei kuitenkaan olisi.

Talletettävien aineistojen omistusoikeudesta ja aineistojen käytöstä säädettäisiin 17 ja 22 §:ssä.

16 §. *Sopimukseen perustuva elokuvan tallettaminen.* Pykälässä säädettäisiin sopimukseen perustuvasta elokuva-aineistojen tallettamisesta. Pykälän säännökset mahdollistaisivat sen, että Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voisi hankkia kokoelmiinsa myös muuta kuin tallettamisvelvollisuuden piiriin kuuluvaa elokuvakulttuurin kannalta merkittävää aineistoa.

Pykälän 1 momentin mukaan arkisto voisi sopia kotimaisen tuottajan kanssa myös muun 14 §:ssä tarkoitettuun elokuvaan liittyvän aineiston tallettamisesta arkistoon. Sopimus voisi kattaa esimerkiksi käsikirjoituksen tai tuotannon yhteydessä kertyneen valokuva- ja muun aineiston taikka erityisen ääniaineiston tai äänitteen tallettamisen.

Tallettamissopimuksessa voitaisiin sopia tallettavan aineiston käyttämisestä myös muulla tavalla, kuin mitä tässä laissa ja tekijänoikeuslaissa säädetään.

Pykälän 2 momentin mukaan arkisto voisi sopia ulkomaisen tuottajan kanssa Suomessa julkisesti esitetyn elokuvan sekä elokuvan mainos- ja muun tiedotusaineiston tallettamisesta arkistoon. Talletus voisi kattaa myös elokuvan esityskopion.

Lain 17 §:ssä tarkoitettussa kirjallisessa tallettamissopimuksessa voitaisiin myös sopia tallettavan elokuvan ja muun aineiston käyttämisestä. Jollei toisin ole sovittu, talletettua aineistoa saisi käyttää lain säännösten mukaisesti.

17 §. *Muut elokuvia koskevat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin tarkemmat säännökset elokuvan tallettamisesta. Pykälän loppuun otettavalla viittaussäännöksellä näitä säännöksiä sovellettaisiin myös muun elokuvaan liittyvän aineiston tallettamiseen.

Pykälän 1 momentin mukaan lain 5 luvun mukaisen elokuvan alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulisi tehdä kirjallinen sopimus. Sopimukseen tulisi kirjata kaikki merkitykselliset tallettamisen ehdot mukaan lukien tämän lain keskeisten tallettamiseen liittyvien säännösten sisältö. Näin varmistettaisiin se, että molemmat osapuolet ovat tietoisia tallettamisen keskeisistä seikoista.

Sekä tallettamisvelvollisuuden piiriin kuuluvien talletusten että vapaaehtoistalletusten osalta tallettamissopimuksessa tulisi sopia siitä, miten ja millaisin ehdoin talletettu aineisto on tallettajan pyynnöstä mahdollista saada käytettäväksi. Vapaaehtoistallettamisen osalta voitaisiin sopia myös siitä, että aineisto voidaan luovuttaa takaisin tallettajalle. Talletussopimuksesta riippumatta aineiston oikeudenhaltijalla olisi tämän lisäksi 4 momentin mukaan oikeus saada talletettu aineis-

to haltuunsa ja käyttöönsä tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi.

Momentin toisen virkkeen mukaan talletettua aineistoa saataisiin käyttää lain säännösten mukaisesti, jollei toisin ole sovittu. Säännös varmistaisi mahdollisuuden käyttää talletettuja aineistoja lain tarkoituksen ja säännösten mukaisesti niissä tapauksissa, joissa tallettajan ja arkiston välillä ei ole sovittu aineiston käytöstä mitään erityistä.

Pykälän 2 momentin mukaan aineiston tallettajan tulisi tallettamisen yhteydessä antaa arkistolle luettelo ja kuvailutiedot tallettavasta aineistosta. Kuvailutiedoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi teknisiä tietoja ja sisällön ja aiheen kuvailua. Momentin säännöksillä varmistettaisiin se, että talletettava aineisto tulee oikein ja riittävällä tarkkuudella luetteloiduksi. Tiedot tulisi antaa arkistolle myös silloin, kun talletettu aineisto säilytetään muussa säilytystilassa.

Pykälän 3 momentin mukaan audiovisuaalinen arkisto vastaisi talletetun aineiston säilymisestä. Arkiston olisi lisäksi tarvittaessa ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön valmistettava aineistosta uusi kopio. Arkisto vastaisi itse kopion tekemisestä aiheutuvista kustannuksista. Vastuu aineiston säilymisestä sisältäisi muun muassa sen, että aineisto on sijoitettu turvalliseen säilytyspaikkaan siten, ettei se tuhoudu eikä häviä. Momentin säännökset koskisivat myös sitä, joka on saanut arkistolta luvan säilyttää talletettua aineistoa muussa säilytystilassa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että talletetun aineiston omistusoikeus ei siirry Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle.

Elokuvan oikeuksien haltijalla säilyisi käyttöoikeus talletettuun aineistoon. Pykälän 4 momentin toisen virkkeen mukaan elokuvan oikeuksien haltijalla olisi oikeus saada talletettu elokuva käyttöönsä tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi. Elokuvan oikeuksien haltijalla tarkoitettaisiin tuottajaa tai sitä, jolle oikeudet ovat sopimuksella siirtyneet.

Säännöksellä varmistettaisiin se, että oikeuksien haltija voisi tarvittaessa saada elokuvan alkuperäisaineiston haltuunsa esimerkiksi elokuvan kappaleiden valmistamista tai sen muunlaista hyödyntämistä varten.

Pykälän 5 momentin mukaan elokuvan tallettamista koskevia pykälän säännöksiä sovellettaisiin myös muun aineiston tallettamiseen ja säilyttämiseen. Esimerkiksi 4 momentin mukaisesti oikeudenhaltija voisi saada elokuvan lisäksi myös muun talletetun aineiston haltuunsa.

6 luku **Aineistoja koskevat yhteiset säännökset**

18 §. Kustannusvastuu. Pykälän 1 momentin mukaan kustannuksista, jotka aiheutuvat aineiston luovuttamisesta, tallettamisesta, haun mahdollistamisesta ja muuntamisesta luovuttamis- ja tallettamiskelpoiseen muotoon, vastaisi se, jolla on tämän lain mukaan velvollisuus ryhtyä mainittuihin toimiin.

Lain 2 luvun mukaisesta painotuotteen ja tallenteen luovuttamisesta aiheutuvista kuluista, kuten aineiston postitus- ja muista toimituskuluista, vastaisi siten painotuotteen ja tallenteen valmistaja tai levittäjä. Viime kädessä kustannukset tulisivat julkaisijan ja tallenteen tuottajan maksettaviksi. Ulkomailta valmistettujen aineistojen osalta kustannuksista vastaisi julkaisija tai maahantuoja.

Vastaavasti 3, 4 ja 5 luvun mukaisesta aineistojen luovuttamisesta tai tallettamisesta aiheutuvista kuluista vastaisi verkkojulkaisija, televisio- ja radio-ohjelman tuottaja ja elokuvan tuottaja.

Luovutus- ja talletuskelpoisuuden edellytyksenä on että aineisto on kopioitavissa pitkäaikais säilytykseen sopivaan muotoon, jolloin kopiosuojausten ja muiden mahdollisten teknisten suojausten poistaminen voi tulla kyseeseen. Tallenteiden osalta tämä merkinnee julkaisujen luovuttamista tiedostoina.

Verkkojulkaisijoille saattaa aiheutua kustannuksia niiden aineistojen luovuttamisesta, joita ei voida kerätä ohjelmallisesti tietoverkosta ilman julkaisijan myötävaikutusta. Tällaisia aineistoja ovat muun muassa maksulliset tai rekisteröitymistä edellyttävät tai tietokantojen kautta käytettävät verkkokirjat ja -lehdet.

Kustannusten vähentämiseksi ja luovutus-toimenpiteen tehostamiseksi Kansalliskirjaston olisi 9 §:ssä tarkoitettussa suunnitelmassa täsmennettävä muun muassa automaattisen aineiston haun ja tallentamisen suunniteltu

ajankohta samoin kuin se, minkälainen aineisto kuuluisi 8 §:n mukaisen haun mahdollistamis- ja luovutusvelvollisuuden piiriin. Tärkeää olisi mahdollistaa lähetyksen automatisointi niin, että verkkojulkaisija voisi samalla kertaa lähettää suuria aineistomääriä.

Lain 4 ja 5 lukujen mukaisen tallettamisen ja luovuttamisen osalta kustannuksista vastaisi aineiston omistaja tai se, jolla muuten on oikeus määrätä aineistosta, kuten konkurssi- pesä. Kustannukset olisivat postituskuluja tai muita aineiston tallettamiseen liittyviä toimituskuluja. Kulut, jotka aiheutuvat siitä, että arkisto arvioi tietyn aineiston tallettamistarpeen, kuuluvat arkiston normaaliin toimintaan. Näistä kuluista arkisto vastaa itse.

Pykälän 2 momentin mukaisesti aineiston säilyttämisestä ja lain mukaan tapahtuvasta käyttämisestä aiheutuvista kustannuksista vastaisivat ne laitokset, joihin aineisto tämän lain mukaan luovutetaan, talletetaan tai sijoitetaan.

Kansalliskirjasto vastaisi siten 7 §:n mukaisesta verkkoaineiston hausta ja tallentamisesta sekä 2 ja 3 luvun mukaisesti luovutettavien aineistojen säilyttämisestä aiheutuvista kustannuksista. Vastaavasti audiovisuaalinen arkisto vastaisi 10 §:n mukaisesta televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisesta sekä 4 ja 5 luvun mukaisesti talletettavien aineistojen säilyttämisestä aiheutuvista kustannuksista. Kuluja aiheutuisi myös tutkijapalvelujen järjestämisestä. Näille laitoksille lain mukaisesta toiminnasta arvioituja kustannuksia on käsitelty esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa yleisperustelujen jaksossa.

Ehdotetut säännökset vastaisivat periaatetta, joka nykyisen vapaakappalelain 1 §:ssä on ilmaistu painotuotteen ja tallenteen luovutuksen maksuttomuutena. Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin ei sisälly nimenomaista säännöstä tallettamisen maksuttomuudesta tai korvauksettomuudesta. Lakeihin ei nykyisin sisälly muitakaan säännöksiä kustannusten jakautumisesta.

19 §. Aineistojen tekniset vaatimukset. Pykälä sisältäisi säännökset aineistojen teknisistä vaatimuksista. Niistä voitaisiin säätää lisäksi tarkemmin opetusministeriön asetuksella 30 §:ään ehdotettavan valtuussäännöksen nojalla. Kansalliskirjaston ja Kansallisen au-

diovisuaalisen arkiston tulisi muodostaa lain ja mahdollisten asetusten säännösten pohjalta selkeät käytännöt ja antaa niistä ohjeet luovutus- ja talletusvelvollisille.

Pykälän 1 momentti sisältäisi aineistojen laatua eli luovutuskelpoisuutta koskevat säännökset. Luovutettavien ja talletettavien aineistojen olisi oltava täydellisiä ja teknisesti virheettömiä ja siinä muodossa, missä ne on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataville.

Täydellisyydellä tarkoitetaan sitä, että luovutettavan aineiston tulee sisältää kaikki se aineisto, joka kyseiseen yleisölle levitettävään painotuotteeseen tai tallenteeseen sisältyy. Esimerkiksi vapaakappaleina luovutettavat äänitteet olisi luovutettava varustettuina nimilipukkeella ja diasarjat asiaankuuluvien koteloin ja tekstein. Mikäli äänite julkaistaan ilman levyetikettiä, kasettilipuketta tai vastaavaa, olisi mukaan liitettävä tieto äänitteen tilaajasta ja mahdollisuuksien mukaan esiintyjistä, kappaleiden nimistä ynnä muista vastaavista tiedoista.

Virheettömyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, ettei elektronisessa julkaisussa tai verkkoaineistossa saa olla virusta tai muuta haitallista, alkuperäiseen julkaisuun kuulumaton tietokoneohjelmaa.

Tahallaan tai huolimattomuudesta tapahtuvasta lain mukaisten velvollisuuksien rikkomisesta voidaan tuomita 29 §:n mukaisesti kulttuuriaineistojen tallettamisrikkomuksesta sakkoon.

Pykälän 2 momentin mukaan lain 3—5 luvun mukaan luovutus- tai tallettamisvelvollisen tulee huolehtia siitä, että luovutettavat ja tallettavat aineistot ovat kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle ja muunnettavissa pitkäaikais säilytykseen sopivaan muotoon teknisten suojausten estämättä. Edellä mainittua velvollisuutta ei kuitenkaan olisi, jos luovutus- tai tallettamisvelvollisella ei ole oikeutta tai teknisiä välineitä momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittamiseen.

On oletettavaa, että verkkojulkaisijalla yleensä on hallussaan riittävät oikeudet muokata aineistoa laissa edellytetyyn muotoon. Verkkojulkaisijan, joka vetoaa siihen, ettei hänellä ole oikeutta muuttaa aineistoja lain edellyttämään muotoon, olisi tarvittaessa voitava todistaa asia luotettavasti aineistoa kos-

kevaa luovutus- tai tallettamisvelvollisuutta valvovalle laitokselle.

Vastaavasti luovutus- ja tallettamisvelvollisen olisi tarvittaessa kyettävä osoittamaan, ettei hänellä ole aineiston muuntamiseen tarvittavia teknisiä välineitä. Säännöksessä tarkoitettuja teknisiä välineitä ovat esimerkiksi muuntamiseen tarvittavat tietokoneohjelmat ja muut laitteistot. Aineiston muuntamiseen tarvittavaa välineistöä ei luovutus- ja tallettamisvelvollisen tarvitse varta vasten hankkia. Säännös ei myöskään velvoita käyttämään erityistä ulkopuolista palvelua velvollisuuden täyttämiseksi.

Luovutettavan ja talletettavan aineiston tiedollisen, kuvallisen ja äänellisen sisällön tulisi muuntamisen jälkeen vastata mahdollisimman tarkasti alkuperäisen aineiston sisältöä. Tästä otettaisiin erityinen säännös pykälän 2 momenttiin. Aineistoa saisi muuttaa vain siinä tapauksessa, että sen saattaminen luovutuskelpoiseen muotoon edellyttää muuttamista.

Teknisesti suojattu aineisto tulisi toimittaa ensisijaisesti siten, että siinä mahdollisesti oleva tekninen suojaus on poistettu. Velvollisuus teknisen suojauksen poistamiseen koskisi ennen kaikkea 3 luvun säännösten mukaisesti luovutettavia verkkoaineistoja, vähemmän 4 ja 5 luvuissa tarkoitettuja aineistoja.

Lain tavoitteiden toteuttamisen kannalta on tärkeää, että kulttuuriaineistot saadaan arkistoitua riippumatta niissä käytetyistä teknisistä suojauksista. Tämän vuoksi pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jollei aineistoa voida siinä olevan teknisen suojauksen vuoksi käyttää tämän lain mukaisesti, Kansalliskirjasto ja audiovisuaalinen arkisto saisi purkaa tai kiertää teknisen suojauksen. Aineistojen luovutus- ja tallettamisvelvolliset voisivat näin valita, hankkivatko aineiston muuntamista varten tarvittavat oikeudet ja tekniset välineet vai antavatko mainittujen laitosten suorittaa suojausten kiertämisen tai purkamisen lain nojalla.

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevan direktiivin (2001/29/EY) 9 artiklan mukaan direktiivin säännökset mukaan lukien direktiivin 6 artiklan säännökset teknisten suojakeinojen oikeudellisesta suojasta eivät vaikuta säännöksiin, jotka koskevat erityises-

ti "aineistojen tallentamis- ja luovuttamisvaatimuksia" (legal deposit requirements).

Teknisen suojauksen purkamista tai kiertämistä on pidettävä äärimmäisenä toimenpiteenä, johon tulisi turvautua vain silloin, kun aineiston kopiointi tallennusvälineeltä toiselle ei ole muuten mahdollista. Kansalliskirjasto ja audiovisuaalinen arkisto voisivat tarvittaessa käyttää myös ulkopuolisen apua teknisten suojauksen purkamiseksi tai kiertämiseksi.

20 §. *Aineistoa koskevien tietojen luovuttaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin verkkoaineiston luovutuksen osalta myös velvollisuus luovuttaa aineistoon liittyvät kuvailutiedot ja aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien sähköiset hallinnointitiedot Kansalliskirjastolle.

Aineiston kuvailutietojen ja oikeuksien hallinnointitietojen avulla luovutettava verkkoaineisto voidaan tunnistaa ja luetteloida tietokantaan. Momentissa säädettävä luovutusvelvollisuus täydentää 19 §:n säännöksiä aineistojen teknisistä vaatimuksista.

Aineistoon liittyvillä kuvailutiedoilla tarkoitetaan kuvailutietoja, jotka sisältyvät aineistoon siinä muodossa kuin se on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataville. Kuvailutiedot voivat olla luovutettavan aineiston osana mutta myös erillisenä asiakirjana tai sähköisenä tiedostona. Kuvailutietoja ovat myös aineistoon sisältyvä bibliografinen tieto, tuotetieto tai tekninen tieto taikka muu vastaava tieto (metatieto, metadata). Sisällyskuvailuun sisältyvät esimerkiksi asiasanat ja aiheen kuvailu. Bibliografinen tieto voi olla esimerkiksi tieto nimekkeestä, tekijästä ja julkaisijasta. Tekninen tieto voi sisältää tiedon esimerkiksi aineiston tiedostoformaattista.

Säännös velvoittaisi luovuttamaan vain sellaiset tiedot, jotka ovat sisältyneet aineistoon julkaistaessa tai yleisön saataville saatettaessa. Verkkojulkaisija voisi halutessaan luovuttaa myös muita hallussaan olevia aineistoon liittyviä tietoja. Velvollisuutta tähän ei kuitenkaan olisi.

Momentin mukaan luovutusvelvollisen olisi luovutettava aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien sähköiset hallinnointitiedot. Näillä tiedoilla tarkoitetaan tekijänoikeuslain 50 d §:n mukaisia oikeuksien hal-

linoititietoja, joita ovat kaikki oikeudenhaltijoiden suojattuun aineistoon sisällyttämät teoksen tunnustiedot, tekijää tai oikeuksien muuta haltijaa koskevat tiedot sekä tiedot teoksen käyttöehdoista. Säännöksessä tarkoitettuihin tietoihin rinnastetaan myös tällaista tietoa tarkoittavat numerot ja koodit. Tällainen suojatun aineiston tunnistamiseksi asetettu tekninen ratkaisu voi olla suunniteltu toimimaan myös siten, että oikeuksien hallinnoititiedot ilmenevät vasta teosta yleisölle välitettäessä. Hallinnoititieto voi olla esimerkiksi elokuvan ääniraitaan sisällytetty tieto oikeudenhaltijasta ja siitä, miten teosta saa käyttää.

Ehdotettavan säännöksen tarkoitus on, ettei luovutusvelvollinen poistaisi aineistoon jo sisältyviä oikeuksien sähköisiä hallinnoititietoja ennen luovutusta.

Kansalliskirjaston tulisi järjestää sähköisiä aineistoja sisältävien arkistojensa tarjoaminen tutkijoiden ja muiden tiedon tarvitsijoiden käytettäviin turvallisessa ja palomurein eristetyssä ympäristössä siten, ettei aineistoihin voida päästä käsiksi laitoksen ulkopuolelta hakuohjelmilla, jotka pystyvät havaitsemaan edellä mainitut kuvailutiedot tai sähköiset hallinnoititiedot.

Pykälän 2 momentin mukaan lähettäjäyri-tysten tulisi vastaavasti luovuttaa lain 10 §:ssä tarkoitettujen televisio- ja radio-ohjelmistojen olemassa olevat kuvailu- ja lähetystiedot audiovisuaaliselle arkistolle lähettämisen jälkeen. Vaihtoehtoisesti lähettäjän tulisi mahdollistaa pääsy mainitut tiedot sisältävään tietojärjestelmään.

Digitaalisen ohjelma-aineiston lähetystieto voi sisältää metadatan, joka koostuu esimerkiksi ohjelman nimestä, lähetyksajasta ja genrestä. Lähettäjä ei velvoiteta lisäämään aineistoon tai tuottamaan sen yhteyteen uusia ja ylimääräisiä kuvailutietoja.

Kansalliskirjaston ja audiovisuaalisen arkiston tulee huolehtia siitä, ettei luovutettuja kuvailutietoja, oikeuksien sähköisiä hallinnoititietoja eikä muita tietoja käytetä muuhun kuin aineiston tehokasta järjestämistä ja käyttöä tukevien tietokantaratkaisujen ja muiden arkistoinnin hallinnointijärjestelmien aikaansaamiseen.

Opetusministeriön asetuksella voitaisiin 30 §:n 3 kohdan nojalla säätää tarkemmin

20 §:ssä tarkoitetuista aineistoa koskevista tiedoista ja niiden luovuttamiskäytännöistä. Näin voitaisiin ohjata luovutusvelvollisia käyttämään standardoituja kuvailu- ja muita vastaavia tietoja.

21 §. Aineiston säilytyspaikka. Pykälän 1 momentin mukaan Kansalliskirjastolle kuu-tena kappaleena luovutetut painotuotteet si-joitettaisiin siten, että Kansalliskirjasto, Joen-suun, Jyväskylän, Oulun ja Turun yliopiston kirjastot ja Åbo Akademin kirjasto saisivat kukin yhden kappaleen. Eduskunnan kirjas-toa lukuun ottamatta aineistot sijoitettaisiin samoihin kirjastoihin kuin ne sijoitetaan ny-kyisen vapaakappalelain mukaan.

Eduskunnan kirjaston erityisasemasta Kan-salliskirjaston ja Kansallisen audiovisuaali-sen arkiston sähköisten aineistojen käytön osalta säädettäisiin tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan pienpainat-teet sijoitettaisiin Kansalliskirjastoon ja Tu-run yliopiston kirjastoon.

Pykälän 3 momentin mukaan sanomaleh-det, muut kuin elokuvan sisältävät tallenteet, yhtenä kokonaisuutena julkaistavat aineistot ja verkkoaineistot säilytettäisiin Kansalliskir-jastossa. Nykyisen vapaakappalelain mukaan sanomalehdistä luovutetaan toinen kappale Turun yliopiston tai Åbo Akademin kirjastol-le ja tallenteista toinen kappale Jyväskylän yliopiston kirjastolle.

Kansalliskirjasto ja Kansallinen audiovisua-alinen arkisto voisivat sopia verkkoaineiston säilyttämisestä myös audiovisuaalisessa ark-istossa tai muussa säilytyspaikassa. Säännös mahdollistaisi sen, että audiovisuaalisten verkkoaineistojen ja verkosta kerättyjen televi-sio- ja radiolähetyksen säilytys ja käsittely voisi tapahtua tarkoituksenmukaisimmassa paikassa ja erikoistuneessa ympäristössä.

Pykälän 4 momentin säännökset olisivat luonteeltaan selventäviä. Elokuvan sisältävät tallenteet samoin kuin tallennettavat televi-sio- ja radio-ohjelmistot sekä talletettavat televi-sio- ja radio-ohjelmat ja elokuvat oheis-aineistoinen sijoitettaisiin Kansalliseen au-diovisuaaliseen arkistoon. Talletetut televi-sio- ja radio-ohjelmat, elokuvat ja muu ai-neisto voitaisiin säilyttää myös muussa säily-tystilassa säännöksessä mainittujen pykälien mukaisesti.

Nykyisin eräiden 2 luvun mukaisen luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvien aineistojen osalta aineistojen säilyttäminen muualla kuin vapaakappalekirjastoissa on perustunut sopimukseen Kansalliskirjaston ja säilyttävän instituution välillä. Sen vuoksi ehdotetaan, että opetusministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä lain 2 luvun mukaisten aineistojen sijoittamisesta muuhun tarkoituksenmukaiseen säilytystilaan. Tätä koskeva säännös otettaisiin 30 §:ään.

22 §. Aineiston käyttö. Pykälän 1 momentin mukaan aineistoa saisi käyttää tämän lain tarkoituksen ja säännösten mukaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisin rajoituksin.

Julkisuuslain mukaan pääsääntö on, että viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa toimitettu asiakirja tulee julkiseksi, kun viranomainen on sen saanut, jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta ole julkisuuslaissa tai muussa laissa säädetty. Julkisuuslain vaikutuksia tämän lain mukaiseen aineistoon on käsitelty myös yleisperustelujen jaksossa 2.2.

Pykälän 2 momentin mukaan luovutus- ja tallettamisvelvollisen olisi luovutuksen yhteydessä ilmoitettava siitä, että tietojen antamista luovutetusta aineistosta on laissa tai muuten rajoitettu, jos hän tietää tällaisesta rajoituksesta. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättämisestä ei ole säädetty laissa rangaistusta. Säännös vastaa nykyisen vapaakappalelain 10 §:n 3 momentin säännöstä.

Pykälän 2 momentti sisältäisi myös säännöksen tietynlaisen aineiston salassa pitämisestä. Salassa pidettäviä tietoja sisältäviä aineistojen kappaleita olisi säilytettävä Kansalliskirjastossa tai audiovisuaalisessa arkistossa, kunnes salassapitoaika on kulunut umpeen. Säännös vastaa nykyisen vapaakappaleasetuksen 3 §:n säännöstä.

Aineistoihin liittyvän tiedon salassapito-velvollisuutta ja muita rajoituksia aineiston saattamisessa tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön on käsitelty yleisperustelujen jaksossa 3.2.

Pykälän 3 momentti sisältäisi informatiivisen säännöksen siitä, että tekijänoikeudella suojatun aineiston kappaleiden valmistami-

sesta ja aineiston saattamisesta yleisön saataville tämän lain mukaisissa laitoksissa on lisäksi voimassa, mitä tekijänoikeuslaissa säädetään. Säännös vastaa asiallisesti nykyisen vapaakappalelain 10 §:n 1 momentin säännöstä. Tekijänoikeuslain säännöksiä on käsitelty yleisperustelujen jaksossa 2.2.

Pykälän 4 momentissa asetetaan laissa tarkoitetuille laitoksille eli aineiston säilyttämisestä ja käytöstä vastaaville kirjastoille ja Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle velvollisuus huolehtia siitä, ettei tämän lain nojalla luovutettua, kerättyä, tallennettua tai talletettua aineistoa käytetä lain vastaisesti.

Laitosten vastuu tämän säännöksen noudattamisesta samoin kuin muiden tämän lain säännösten noudattamisesta pohjautuu julkishallinnon toimien lainmukaisuutta koskevaan perustuslain yleiseen hallinnon lainmukaisuutta koskevaan säännökseen.

23 §. Aineiston säilyttäminen ja poistaminen kokoelmista. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi laissa tarkoitettujen aineiston informaation säilymisen ja säilyttämisen kannalta keskeiset säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan laissa tarkoitettujen aineiston säilyttämisen edellyttämän kopioimisen ja muuntamisen toiseen muotoon tulisi tapahtua siten, että kopioidun ja muunnetun aineiston tiedollinen, kuvallinen ja äänellinen sisältö vastaa alkuperäistä.

Säännöksessä asetettaisiin kirjastoille ja muille laissa tarkoitetuille laitoksille velvollisuus säilyttää lain säännösten mukaisesti luovutettava, kerättävä, tallennettava ja talletettava aineisto tiedolliselta, kuvalliselta ja äänelliseltä sisällöltään alkuperäistä vastaavassa muodossa. Velvollisuus koskisi ennen kaikkea tilanteita ja toimenpiteitä, joissa aineiston säilyttäminen edellyttää kopiointia ja muuntamista toiseen muotoon.

Pykälän 2 momentin mukaan kokoelmista voitaisiin poistaa sellainen huonokuntoinen tai teknisesti vanhentunut aineisto, josta on valmistettu uusi kappale säilytystä ja käyttöä varten. Myös muutoin käyttökelvoton tai tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisältönsä menettänyt aineisto voitaisiin poistaa kokoelmista. Säännöksellä mahdollistettaisiin se, että kirjasto tai muu laitos voi asianmukaisesti huolehtia kokoelman säilyttämis- ja arkistointi-velvollisuudestaan.

Kansalliskirjaston ja muiden aineistoja säilyttävien kirjastojen samoin kuin Kansallisen audiovisuaalisen arkiston tulisi, kun aineiston poistaminen kokoelmista tulee aiheelliseksi, ensisijaisesti tarjota aineisto sellaiseen käyttöön, jossa se edelleen palvelisi yhteiskunnan sivistyksellisiä ja kulttuurisia intressejä ja vasta toissijaisesti poistaa aineisto kokoelmistaan muulla tavoin. Lain luovutusvelvollisuuden nojalla saadun aineiston poistamisen kokoelmista ei tulisi ensisijaisesti tuottaa säilyttävälle laitokselle taloudellista hyötyä, esimerkiksi myyntituloja.

24 §. Säädetystä velvollisuuksista poikkeaminen. Pykälän säännökset koskisivat luovutus- ja tallettamisvelvollisen mahdollisuutta saada helpotuksia tai vapautus laissa säädetystä velvollisuuksista.

Pykälän 1 momentin mukaan Kansalliskirjasto voisi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää helpotuksia luovutettavien painotuotteiden ja tallenteiden kappaleiden lukumäärän osalta tai kokonaan vapautuksen luovutusvelvollisuudesta, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana. Helpotuksen tai vapautuksen myöntämismahdollisuus koskisi kaikkia 2 luvussa säädetyn luovutusvelvollisuuden piiriin kuuluvia painotuotteita ja tallenteita elokuvan sisältäviä tallenteita lukuun ottamatta.

Elokuvia sisältävien tallenteiden osalta helpotuksen tai vapautuksen myöntämismahdollisuus sisältyisi pykälän 2 momenttiin. Vapautuksen voisi myöntää Kansallinen audiovisuaalinen arkisto luovutusvelvollisen hakemuksesta.

Pykälässä tarkoitettu ilmeinen kohtuuttomuus voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun painotuotteita tai tallenteita on valmistettu vain erittäin pieni määrä. Näkövammaisille tarkoitettujen tallenteiden luovuttamista useampana kappaleena voitaisiin pitää ilmeisen kohtuuttomana, koska niiden lukumäärä on usein varsin rajattu ja ne on valmistettu vain tilauksesta tietyille erityistarpeita omaavalle ryhmälle.

Myös painotuotteen tai tallenteen suuret valmistuskustannukset voisivat joissain tapauksissa johtaa tilanteeseen, jossa luovuttaminen olisi kohtuutonta. Jos esimerkiksi luovutettavien kappaleiden valmistaminen lisäisi painotyön tai tallenteen valmistamisen koko-

naiskustannuksia merkittävästi, luovuttaminen olisi kohtuutonta. Lisäksi ulkomailla valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden luovuttaminen voisi olla kohtuutonta esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomeen yleisölle levitettäväksi tuotu painotuote- tai tallenne-erä tuhoutuu eikä tuotetta sen vuoksi myöhemminkään tuoda Suomeen yleisölle levitettäväksi.

Helpotus tai vapautus voitaisiin myöntää lähtökohtaisesti vain painotuote- tai tallennekohtaisesti, kuitenkin siten, että samalla hakemuksella voitaisiin hakea luovutusvelvollisuuden helpotusta tai vapautusta useamman painotuotteen tai tallenteen osalta.

Erityisaineistojen kuten vammaisille tarkoitettujen aineistojen osalta voitaisiin helpotus tai vapautus myöntää myös etukäteen ja siten, että se koskee ennalta määräämättömiä julkaisuja tai tallenteita. Päätökseen voitaisiin kuitenkin liittää ehtoja, joilla varmistettaisiin alkuperäisaineistojen säilyminen aineistoja tuottavassa organisaatiossa.

Pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettu helpotus ja vapautus luovutusvelvollisuudesta voitaisiin myöntää vain luovutusvelvollisen hakemuksesta. Luovutusvelvollisen tulisi yhteistyössä painotuotteen julkaisijan tai tallenteella olevan aineiston tuottajan tai muun oikeudenhaltijan kanssa arvioida, olisiko luovutusvelvollisuuden helpotuksen tai vapautuksen hakeminen aiheellista.

Pykälään ehdotettavat säännökset vastaavat pääosin nykyisen vapaakappaleasetuksen 4 §:n säännöksiä.

7 luku Erinäiset säännökset

25 §. Konkurssipesän luovutus- ja tallettamisvelvollisuus. Pykälän mukaan konkurssiin asetetun luovutus- tai tallettamisvelvollisen sijasta konkurssipesä olisi velvollinen täyttämään konkurssivelalliselle kuuluvan velvollisuuden. Konkurssipesän luovutus- tai tallettamisvelvollisuus koskisi ennen konkurssia valmistettuja aineistoja. Aineisto olisi luovutettava tai talletettava viimeistään 30 päivän kuluessa konkurssiin asettamisesta.

Säännös vastaa asiallisesti vapaakappaleiden luovutuksen osalta voimassa olevan vapaakappalelain 8 §:n säännöstä.

Elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin vastaavaa säännöstä ei nykyisin sisälly. Lain 4 §:n 1 momentin säännöksen sanamuodon, jonka mukaan tallettamisvelvollisuus koskee myös sitä, joka muuten on oikeutettu määrittämään alkuperäisaineiston ja siihen liittyvän ääniaineiston tallettamisesta, voitaisiin tulkita kattavan myös konkurssitilanteen.

26 §. Valvonta. Pykälän 1 ja 2 momentissa säädettäisiin luovutus- ja tallettamisvelvollisuuden valvonnasta. Luovutus- ja tallettamisvelvollisuuden valvonta kuuluisi sille laitokselle, johon aineisto lain säännösten mukaan luovutetaan tai talletetaan.

Pykälän 1 momentin mukaan Kansalliskirjasto valvoisi painotuotteiden ja tallenteiden sekä verkkoaineiston haun mahdollistamista ja luovuttamista 4 ja 8 §:n mukaisesti elokuvan sisältämiä tallenteita lukuun ottamatta. Säännös vastaa painotuotteiden ja tallenteiden osalta nykyisen vapaakappalelain 12 §:n säännöstä. Tarkoitus on, että valvonta tapahtuisi vastaavalla tavalla kuin vapaakappalelain mukaista luovutusvelvollisuutta nykyisin valvotaan.

Vapaakappalelähetyksen valvonta tapahtuu nykyään käytännössä kirjapainorekisterin avulla. Vastaanotetut lähetykset kirjataan luovutusvelvollisten perustiedot sisältävään rekisteriin, jonka perusteella puuttuvia luovutuksia karhutaan. Myös yksittäisiä julkaisuja ja puuttuvia lehtien kappaleita pyydetään erikseen. Tiedot puuttuvista kappaleista saadaan Fennica-tietokantaan kirjattujen ennakkotietojen ja lehtien saapumisvalvontatietojen avulla. Musiikkiäänitteitä koskevat tiedot sisältyvät Viola-tietokantaan ja puheäänitteitä koskevat tiedot Fennica-tietokantaan. Tenho-tietokantaan kertyvät elokuvia koskevat tiedot.

Valvonnan apuna käytetään lisäksi Virallista lehteä, josta saadaan tiedot konkurseista. Kaupparekisteritietojen perusteella uusille graafisen alan yrityksille lähetetään tiedote laissa säädetyistä velvoitteista.

Verkkoaineistoja koskevaa haun mahdollistamis- ja luovutusvelvollisuutta Kansalliskirjasto valvoisi Viestintäviraston ylläpitämän verkkotunnusrekisterin tietojen avulla. Verkkotunnuslaki (228/2003) edellyttää, että tunnusten hakija antaa rekisteriin tarvittavat yhteystiedot, joiden avulla verkkotunnukseen

liittyviä asioita hoidetaan. Ehdotettavan lain 9 § 3 momentin mukaan Kansalliskirjaston tulisi toimittaa verkkoaineiston haun mahdollistamista tai luovuttamista koskeva pyyntö ensisijaisesti verkkoaineiston julkaisijan tai muun ylläpitäjän sähköpostiosoitteeseen. Toissijaisesti pyyntö voitaisiin toimittaa postiosoitteeseen.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansallinen audiovisuaalinen arkisto valvoisi elokuvan sisältämien tallenteiden osalta luovutusvelvollisuuden noudattamista sekä televisio- ja radio-ohjelmien, elokuvien ja muiden aineistojen tallettamista. Luovutettavien tallennekappaleiden osalta tieto saadaan nykyään Valtion elokuvatarkastamosta. Tallettavista elokuvista tieto saadaan suurelta osin Suomen elokuvasäätiöstä. Elokuvia koskevat tiedot tallennetaan arkiston tietokantaan.

Televisio- ja radio-ohjelmien osalta valvonta perustuisi ohjelmia koskeviin lähetystietoihin. Lain 20 §:ssä on ehdotettu säädettäväksi lähettäjäyrityksen velvollisuudesta luovuttaa audiovisuaaliselle arkistolle televisio- ja radio-ohjelmistojen olemassa olevat kuvailu- ja lähetystiedot lähettämisen jälkeen tai vaihtoehtoisesti mahdollistaa pääsy tiedot sisältävään tietojärjestelmään. Arkisto informoisi tarvittaessa televisio- ja radio-ohjelmien tallettamisvelvollisia ja antaisi niille tiedot siitä, mitkä televisiossa tai radiossa lähetetyt ohjelmat tulee lain mukaan tallettaa audiovisuaaliseen arkistoon. Tätä koskevat tiedot voitaisiin myös sisällyttää arkiston 13 §:ssä tarkoitettuun suunnitelmaan.

27 §. Laiminlyönnin oikaiseminen. Pykälässä säädettäisiin lain mukaisen luovutusvelvollisuuden toteuttamisesta luovutusvelvollisuutta valvovan laitoksen esittämän vaatimuksen perusteella sekä mahdollisuudesta käyttää uhkasakkoa luovutus- tai tallettamisvelvollisuuden tehostamiseksi.

Pykälän 1 momentti koskisi tilannetta, jossa painotuotteita tai tallenteita ei ole luovutettu lain säännösten mukaisesti. Momentti ei koskisi elokuvan sisältävien tallenteiden luovuttamista. Lisäksi momentti koskisi tilanteita, joissa verkkoaineiston hakua ja tallentamista ei ole mahdollistettu tai verkkoaineistoa ei ole luovutettu lain säännösten mukaisesti. Luovutusvelvollisuuden laiminlyönti tarkoittaisi paitsi aineiston luovuttamisen

laiminlyömistä ylipäätään myös aineiston luovuttamista 19 ja 20 §:n vastaisesti. Kansalliskirjaston olisi kehotettava luovutusvelvollista täyttämään velvollisuutensa.

Pykälän 2 momentti koskisi tilannetta, jossa elokuvan, elokuvan sisältävän tallenteen tai muun elokuvaan liittyvän aineiston taikka televisio- ja radio-ohjelmien luovuttaminen tai tallettaminen on laiminlyöty. Luovutus- tai tallettamisvelvollisuuden laiminlyönti tarkoittaisi paitsi aineiston luovuttamisen tai tallettamisen laiminlyömistä ylipäätään myös aineiston luovuttamista tai tallettamista 19 ja 20 §:n vastaisesti. Kansallisen audiovisuaalisen arkiston olisi kehotettava luovutusvelvollista täyttämään velvollisuutensa.

Pykälän 3 momentin mukaan lääninhallitus voisi valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta velvoittaa luovutus- tai tallettamisvelvollisen täyttämään velvollisuutensa sakan uhalla. Uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudatetaan uhkasakkolakia (1113/1990). Uhkasakkoa koskevalta osalta pykälään ehdotettavat säännökset vastaavat voimassa olevan vapaakappalelain 11 §:n 2 momentin ja elokuvien arkistoinnista annetun lain 11 §:n 2 momentin säännöstä.

28 §. Muutoksenhaku. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta hakea muutosta Kansalliskirjaston tai Kansallisen audiovisuaalisen arkiston lain nojalla tekemään päätökseen.

Päätökseen tyytymätön voisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallintomenettelylain mukaisesti valitus on tehtävä kirjallisesti valitusviranomaiselle 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaantia seuraavasta päivästä laskien.

29 §. Rangaistussäännökset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi nykyisessä vapaakappalelaissa ja elokuvien arkistoinnista annetussa laissa olevia rangaistussäännöksiä vastaavat säännökset, jotka on mukautettu ehdotettavan lain laajempaa soveltamisalaa vastaaviksi.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan luovutusvelvollisuuden rikkomisesta tuomittaisiin sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 4 §:n mukaista painotuotteen tai tallenteen luovutusvelvolli-

suutta tai 8 §:n mukaista verkkoaineiston luovutusvelvollisuutta. Vastaava teko on nykyisessä vapaakappalelaissa säädetty rangaistavaksi tuottamuksellisenä. Ehdotettava säännös merkitsee tältä osin rangaistavuuden supistamista. Painotuotteiden ja ääni- ja kuvatallenteiden osalta säännös vastaisi nykyisen vapaakappalelain 11 §:n vapaakappalerikkomusta koskevaa säännöstä.

Vastaavasti tuomittaisiin sakkoon 11, 14 tai 15 §:n mukaisesta televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan tallettamisvelvollisuuden rikkomisesta. Vastaavaa tallettamisvelvollisuuden rikkomista sanktioivaa säännöstä ei sisälly nykyiseen elokuvien arkistoinnista annettuun lakiin. Ehdotettavan säännöksen lisääminen lakiin on tarpeen televisio- ja radio-ohjelmia sekä elokuvia koskevan tallettamis- ja luovutusvelvollisuuden toteutumisen varmistamiseksi.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan nojalla tuomittaisiin sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta luovuttaa tai tallettaa aineiston vastoin aineistojen teknisiä vaatimuksia koskevan 19 §:n tai aineistoa koskevien tietojen luovuttamista koskevan 20 §:n säännöksiä. Painotuotteiden ja ääni- ja kuvatallenteiden osalta säännös vastaisi nykyisen vapaakappalelain 11 §:n vapaakappalerikkomusta koskevaa säännöstä.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan hävittämiskiellon rikkomisesta tuomittaisiin sakkoon se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta hävittää ohjelman tai elokuvan vastoin 32 §:n 3 tai 4 momentin kieltoa.

Kaikkien momentin mukaisten rikkomusten nimike olisi "kulttuuriaineistojen tallettamisrikkomus".

Pykälän 2 momentin mukaan uhkasakolla tehostetun velvollisuuden täyttämättä jättämisestä voitaisiin jättää tuomitsematta rangaistukseen, jos 27 §:n 3 momentin nojalla asetettu uhkasakko tuomitaan maksettavaksi.

30 §. Tarkemmat säännökset. Pykälä sisältäisi valtuussäännökset lain säännöksiä täydentävien teknisluonteisten säännösten antamiseksi opetusministeriön asetuksella.

Pykälän 1 kohdan mukaan opetusministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset siitä, mitä on pidettävä pienpainatteenä ja aineistona, jonka tiedollinen,

kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Käytännössä luovutusvelvollisten ohjeistus voitaisiin hoitaa esimerkiksi siten, että Kansalliskirjasto julkaisee asetuksen pohjalta edellä mainitusta aineistosta luettelon Kansalliskirjaston Internet-kotisivuilla ja luovutusvelvollisille jaettavissa painetuissa esitteissä.

Pykälän 2 kohdan mukainen valtuussäännös antaisi mahdollisuuden järjestää aineistojen sijoittaminen tarkoituksenmukaisuussyistä toisin tiettyjen erityisaineistojen osalta. Tällaisia aineistoja voisivat olla esimerkiksi näkövammaisille tarkoitettut äänikirjat, saamenkielinen aineisto tai jokin muu suppea erikoisaineisto. Aineistoja muihin säilytyspaikkoihin sijoitettaessa olisi erityistä huomiota kiinnitettävä aineiston luonteeseen, toisin sanoen siihen, että aineisto on tullut valtion omistukseen laissa säädetyn luovutusvelvollisuuden seurauksena.

Pykälän 3 kohdan mukaiset aineistojen teknisiä vaatimuksia koskevat säännökset voisivat koskea tallenteiden, verkkoaineistojen ja televisio- ja radio-ohjelmien muuntamista luovutuskelpoiseen muotoon sekä luovutettavien aineistojen siirtomenetelmiä eli tapoja, joilla sähköinen aineisto luovutettaisiin säilytettäväksi. Aineistoja koskevien tietojen osalta säännökset voisivat koskea sekä tietojen sisältöä että niiden käytännön luovuttamista. Luovutus- ja tallettamisvelvollisuutta valvovan laitoksen tulisi julkaista myös näistä selkeät ohjeet laitoksen verkkosivuilla ja mahdollisesti myös luovutus- ja tallettamisvelvollisille jaettavien painettujen esitteiden muodossa.

Pykälän 4 kohdan mukaan opetusministeriön asetuksella voitaisiin antaa luovutettujen, tallennettujen ja talletettujen aineistojen säilyttämistä käytännössä ohjaavia tarkemmat säännökset sekä lain 22 ja 23 §:ää täsmentäviä säännöksiä aineistojen käytöstä laissa tarkoitetuissa laitoksissa. Asetuksen säännökset voisivat koskea aineistojen käyttöä myös pykälän 2 kohdassa tarkoitetuissa muissa säilytystiloissa.

8 luku **Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset**

31 §. Voimaantulo. Esityksessä ehdotetaan, että laki tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008.

Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumotaisiin vapaakappalelaki ja laki elokuvien arkistoinnista niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Pykälän 3 momentin mukaan lakia sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen valmistettuihin painotuotteisiin, tallenteisiin ja elokuviin sekä yleisön saataville saatettuihin verkkoaineistoihin ja lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin.

Pykälän 4 momentin mukaan aineiston säilyttämistä ja käyttämistä koskevia säännöksiä sovellettaisiin myös ennen lain voimaantuloa luovutettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, haettuihin ja tallennettuihin verkkoaineistoihin, 32 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin ennen lain voimaantuloa lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin sekä Suomen elokuva-arkistoon talletettuihin elokuvaan ja muihin aineistoihin.

Ehdotettavalla säännöksellä Kansalliskirjaston toimesta jo haetut ja tallennetut verkkoaineistot sekä vapaakappalekokoelmiin luovutetut painotuotteet ja tallenteet tulisivat lain soveltamisalaan. Lakia sovellettaisiin myös ennen lain voimaantuloa lähetettyjen 11 §:ssä tarkoitettujen televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistoihin. Näitä aineistoja ei lain 32 §:n 3 momentin mukaan saisi hävittää, vaan niitä olisi tarjottava arkistolle säilytettäväksi.

Pykälän 5 momenttiin valtuussäännöksen mukaan ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

32 §. Siirtymäsäännökset. Varsinaiset siirtymäsäännökset ehdotetaan säädettäväksi lain 32 §:ssä.

Pykälän 1 momentin mukaan sellainen kirjasto, johon ei sijoiteta pienpainatteita, voisi hävittää sellaisia vapaakappalekokoelmissaan olevia painotuotteita, jotka uuden lain ja asetuksen mukaan olisivat pienpainatteita.

Pykälän 2 momentin mukaan aineistoja säilyttävä kirjasto voisi lisäksi hävittää nykyisen vapaakappalelain nojalla saamiaan painotuot-

teita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen.

Pykälän 3 ja 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi televisio- ja radiotoiminnan harjoittajan sekä ohjelmien ja elokuvien tuottajien velvollisuudesta tarjota ennen lain voimaantuloa lähetettyjen televisio- tai radio-ohjelmien tai julkisesti esitettyjen elokuvien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia aineistoja Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle säilytettäväksi. Aineistot voitaisiin mainittujen säännösten mukaan hävittää vain siinä tapauksessa, että arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan. Näistä säännöksistä aiheutuvat käytännöt tulevat lain ensimmäisten voimassaolovuosien aikana muodostettaviksi audiovisuaalisessa arkistossa.

1.2 Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta

Esityksessä ehdotetaan, että laki Suomen elokuva-arkistosta (891/1978) kumottaisiin ja säädettäisiin laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta.

1 § Kansallinen audiovisuaalinen arkisto. Pykälässä määriteltäisiin Kansallisen audiovisuaalisen arkiston toimiala ja se, että arkisto kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan. Nykyistä Suomen elokuva-arkiston toimialaa laajennettaisiin elokuvien lisäksi myös televisio- ja radio-ohjelmien säilyttämiseen ja niihin liittyvään tutkimukseen. Toimialan laajennus olisi seurausta ehdotettavasta kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevasta laista.

Myös arkiston nimi muutettaisiin Suomen elokuva-arkistosta Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi.

2 §. Tehtävät. Pykälässä määriteltäisiin Kansallisen audiovisuaalisen arkiston tehtävät. Säännöksen yhdistettäisiin elementtejä kumottavasta Suomen elokuva-arkistosta annetusta laista samoin kuin mainitun lain nojalla annetusta asetuksesta (228/1997).

Pykälän 1 momentti sisältäisi ehdotettavan kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevan lain mukaiset arkistolle kuuluvat perustehtävät, joita olisivat elokuvien, televisio-ohjelmien ja radio-ohjelmien talle-

tusten vastaanotto ja arkistointi. Myös televisio- ja radio-ohjelmien tallentaminen ja arkistointi sisältyisivät arkiston tehtäviin. Lisäksi arkisto voisi hankkia kokoelmiinsa elokuvia, televisio- ja radio-ohjelmia sekä niihin liittyvää esineistöä ja muuta aineistoa käytettävissä olevien taloudellisten resurssien puitteissa. Aineistojen pitkäaikaissäilytykseen kuuluu olennaisena osana kokoelmissa olevien aineistojen entistäminen.

Pykälän 2 momentin mukaan arkiston tehtäviin kuuluisivat tutkimuksen edistäminen ja harjoittaminen sekä arkiston toimialaan liittyvien palvelujen tarjoaminen. Tutkimustoiminta voisi tapahtua joko arkiston omasta aloitteesta tai tilauksesta. Tutkimustoiminnan edistämiseksi tarkoitettaisiin esimerkiksi tutkijapalveluiden järjestämistä ja aineistojen muunlaista saattamista tutkijoiden käytettäväksi. Arkiston palvelut voisivat olla myös elokuvaan, televisio-ohjelmiin tai radio-ohjelmiin liittyviä tietopalveluja, aineistoselvityksiä sekä arkistoitujen aineistojen katselun tai kuuntelun järjestämistä.

Arkiston tehtäviin kuuluisi myös arkiston toimialan kulttuurin eli elokuvan, televisio-ohjelmien ja radio-ohjelmien tuntemuksen edistäminen. Tämä tapahtuisi saattamalla elokuvia ja ohjelmia yleisön saataville kulttuuri-, koulutus- ja tutkimustarkoituksessa ja harjoittamalla niiden esitystoimintaa. Arkiston tehtäviin kuuluisi myös toimialansa aineistojen näytteille asettaminen.

Momentin säännökset mahdollistaisivat sen, että arkiston tehtäviin voisi kuulua elokuvien ja ohjelmien yleisen saatavuuden parantamista edistäviä toimintoja ja palveluja. Säännökset eivät kuitenkaan velvoittaisi arkistoa, eikä kenelläkään olisi niiden nojalla subjektiivista oikeutta vaatia arkistolta tällaisia palveluja. Arkisto voisi saattaa aineistoja yleisön saataville siinä laajuudessa ja sellaisin tavoin kuin sen käytettävissä olevat taloudelliset resurssit ja tekniset järjestelmät sekä aineistojen käyttöoikeudet sallivat.

Pykälän 3 momentin säännös mahdollistaa sen, että arkistolle voidaan antaa sen tehtäviä edistäviin tarkoituksiin lahjoituksia ja että arkisto voidaan vastaavassa tarkoituksessa määrätä testamentin edunsaajaksi. Säännös vastaisi nykyisen Suomen elokuva-arkistosta annetun lain 4 §:ää.

3 §. Johtokunta. Pykälässä säädettäisiin arkistolle johtokunta. Pykälä sisältäisi myös valtuussäännöksen, jonka mukaan johtokunnan kokoonpanosta ja tehtävistä säädettäisiin opetusministeriön asetuksella. Säännös vastaisi Suomen elokuva-arkistosta annetun lain 2 §:ää.

4 §. Suoritteiden maksullisuus. Pykälän mukaan arkisto voisi periä palveluistaan ja suoritteistaan maksuja siten kuin valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädetään. Maksuista säädettäisiin tarkemmin opetusministeriön asetuksella. Pykälän säännökset vastaavat Suomen elokuva-arkiston osalta voimassa olevia säännöksiä.

Voimassa olevan Suomen elokuva-arkiston suoritteiden maksullisuudesta annetun opetusministeriön asetuksen (1278/2005) mukaisesti elokuva-arkiston maksuttomia suoritteita ovat vain vähäisiä kustannuksia aiheuttavat lakisääteisten ja vapaaehtoisten talletusten luovutus tallettajan omaan käyttöön sekä kansainväliseen kulttuurivaihtoon liittyvä palvelutoiminta. Muunlaisiin suoritteisiin sovelletaan hinnoittelua liiketaloudellisin perustein valtion maksuperustelain mukaisesti.

5 §. Tarkemmat säännökset. Pykälä sisältäisi valtuussäännöksen, jonka mukaan arkiston organisaatiosta ja päätöksenteosta voitaisiin antaa tarkemmat säännökset opetusministeriön asetuksella.

Lakiin sisällytettävien 3, 4 ja 5 §:n valtuussäännösten nojalla on tarkoitus antaa voimassa olevaa Suomen elokuva-arkistosta annettua asetusta vastaava asetusta sekä asetusta arkiston suoritteiden maksullisuudesta.

1.3 Laki yliopistolain 25 §:n muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan, että yliopistolain (586/2006) 25 §:n 2 momenttiin, jossa on määritelty Kansalliskirjaston tehtävät, tehtäisiin ehdotettavasta kulttuuriaineistojen tallettamista ja säilyttämistä koskevasta laista aiheutuva tekninen muutos. Viittaus vapaakappalelakiin muutettaisiin viittaukseksi kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annettuun lakiin.

1.4 Laki tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta

16 b §. *Teosten käyttäminen kulttuuriaineistoja säilyttävissä kirjastoissa.* Pykälän edellä olevassa väliotsikossa käytetty ilmaisu "vapaakappalekirjasto" ehdotetaan muutettavaksi "kulttuuriaineistoja säilyttäväksi kirjastoksi". Muutos olisi linjassa sen kanssa, että kulttuurihistoriallista arkistointia koskevat vapaakappalelain ja elokuvien arkistointilain säännökset ehdotetaan sisällytettäväksi yhteen lakiin.

Vastaavasti pykälässä olevat viittaukset vapaakappalelakiin muutettaisiin viittauksiksi kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annettuun lakiin. Viittaus Suomen elokuva-arkistoon muutettaisiin viittaukseksi Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon.

Pykälän 1 momentin 1 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos. Ilmaisu "pykälässä mainituin" muutetaan muotoon "pykälässä säädettyin".

Momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että Kansalliskirjasto saisi välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislaisissa tarkoitettujen kirjastojen ja audiovisuaalisen arkiston ohella myös eduskunnan kirjastossa pykälässä mainituin ehdoin. Eduskunnan kirjasto säilyisi siten sähköisen aineiston osalta vapaakappalekirjastoon verrattavana kirjastona.

Säännös turvaisi eduskunnan kirjaston ydinasiakkaiden, eduskunnan ja valtioneuvoston, esteetöntä tiedonsaantia. Sähköinen kokoelma-aineisto olisi pykälässä säädettyin ehdoin myös tutkijoiden ja muiden tiedon tarvisijoiden käytössä kirjaston tiloissa.

Momentin 3 kohdasta poistettaisiin rajaus, joka sallii Kansalliskirjaston suorittaman kappaleen valmistamisen vain avoimessa tietoverkossa olevista teoksista. Kansalliskirjasto voisi siten tallentaa esimerkiksi kustantajien julkaisemaa tekijänoikeudella suojattua verkkoaineistoa kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislakin ehdotettavien säännösten mukaisesti.

16 c §. *Teosten käyttäminen Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa.* Pykälän edellä

olevaa väliotsikkoo muutettaisiin sen vuoksi, että Suomen elokuva-arkiston nimi ehdotetaan muutettavaksi Kansalliseksi audiovisuaaliseksi arkistoksi. Vastaava muutos arkiston nimeen tehtäisiin myös pykälässä.

Pykälän 1 momentin 1 kohtaan ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos. Ilmaisui "pykälissä mainituin" muutetaan muotoon "pykälissä säädetyin".

Momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että arkisto saisi välittää kokoelmassaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislaissa tarkoitettujen kirjastojen ohella myös eduskunnan kirjastossa ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksessa pykälässä mainituin ehdoin. Eduskunnan kirjaston osalta muutos vastaisi 16 b §:n muutosta.

Muutos mahdollistaisi pääsyn arkistoaineistoon myös Tampereen yliopistossa, joka on keskeinen viestinnän tutkimuksen yksikkö Suomessa. Ohjelmien ja ohjelmistojen tutkimus kuuluu keskeisenä osana radio- ja televisio-opin tutkimusperinteeseen. Käytännössä arkistoaineisto voisi olla esimerkiksi yliopiston kirjaston tiloissa erillisen käyttöoikeuden perusteella viestinnän alan tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden käytettävissä. Edellytyksenä olisi, että muu kuin teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti ja teoksen välittäminen on estetty.

Pykälän 2 momentin sanamuotoa ehdotetaan selvennettäväksi. Säännöksen soveltamisala säilyisi entisellään. Säännöksen mukaan pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan säännöksiä ei sovellettaisi ulkomaisen tuottajan tallettamaan elokuvateokseen. Säännös viittaisi entistä selvemmin voimassa olevan elokuvien arkistointilain ja ehdotettavan kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislain mukaisiin ulkomaisten tuottajien elokuviin, jotka ovat tärkeä osa elokuvakulttuuria mutta joiden tallettamiseen ei ole velvollisuutta. Voimassa olevan tekijänoikeuslain säännöksen perusteluissa (HE 28/2004 vp) on nimenomaan viitattu vapaaehtoistalletuksiin ja todettu, että tällaisen elokuvateoksen tallettaminen samoin kuin kappaleen valmistaminen talletetusta elokuvasta ja elokuvan käyttö perustuu tallettajan ja arkiston väliseen sopi-

mukseen. Vastaava selventävä muutos ehdotetaan tehtäväksi 3 momenttiin.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä viitattaisiin nykyisen elokuvien arkistoinnista annetun lain sijasta kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain säännöksiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä. Lain 30 § sisältäisi valtuussäännökset lain säännöksiä täydentävien teknisluonteisten säännösten antamiseksi opetusministeriön asetuksella.

Opetusministeriön asetuksella voitaisiin määritellä tarkemmin lain mukaisten velvollisuuksien ulkopuolelle jäävät pienpainatteet ja aineistot, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen.

Opetusministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin myös painotuotteiden ja tallenteiden sijoittamisesta muuhun säilytystilaan, aineistojen teknisistä vaatimuksista, aineistoihin liittyvien tietojen luovuttamisesta sekä lain mukaan luovutettujen, tallennettujen ja talletettujen aineistojen säilyttämisestä ja käyttämisestä.

Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta. Lain 5 § sisältäisi valtuutuksen tarkempia säännösten antamiseksi arkiston organisaatiosta ja päätöksenteosta opetusministeriön asetuksella.

3 Voimaantulo

Esitys liittyy vuoden 2008 talousarvioon. Suomen elokuva-arkiston toiminnan laajentaminen kattamaan myös radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi esitetään rahoitettavaksi valtion talousarvioon otettavalla määrärahalta.

Esitykseen sisältyvät lainsäädännön muutokset muodostavat kiinteän kokonaisuuden. Sekä laki tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta että laki yliopistolain 25 §:n muuttamisesta sisältää viittauksen uuteen kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislakiin.

Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta annettava laki, jossa säädetään arkiston hal-

linnosta, sisältää arkiston uudet kulttuuriai-
neistojen tallettamis- ja säilyttämislain mu-
kaiset tehtävät.

Tämän vuoksi kaikki esitykseen sisältyvät
lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan
aikaan 1 päivänä tammikuuta 2008.

4 Suhde perustuslakiin ja säätä- misjärjestys

Perusoikeudet. Vapaakappalejärjestelmän
ja nyt ehdotettavan kulttuuriai-
neistojen tallettamis- ja säilyttämislain peruslähtökohta on,
että lain soveltamisalaan kuuluva aineisto tu-
lee luovuttaa maksutta laissa säädetyille lai-
toksille. Eräiden aineistolajien kohdalla vaih-
toehtoina ovat joko aineiston luovutus tai tal-
lettaminen tai se, että tekijänoikeuslain mu-
kaisia yksinoikeuksia rajoittamalla mahdol-
listetaan aineiston tallentaminen tai muu
kappaleen valmistaminen aineistosta.

Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa ra-
joitetaan omistusoikeutta. Vaikka aineiston
luovutusvelvollisuutta koskevan pääsäännön
mukaan painotuotteen tai tallenteen valmista-
jan on luovutettava aineisto, velvollisuuden
taloudellinen vaikutus kohdistuu viime kädessä
siihen, jonka toimeksiannosta ja lukuun
valmistaminen tapahtuu. Aineistoa tallennet-
taessa tai aineistosta kappaleita valmistetta-
essa oikeudenhaltijalle aiheutuva taloudellinen
rasite ilmenee saamatta jäävissä mahdol-
lisissa tekijänoikeuskorvauksissa. Vastaavas-
ti kustantajalta, julkaisijalta tai tuottajalta jää
saamatta tuotteen myyntihinta.

Lain mukaisesti talletettavien aineistojen
omistusoikeus ei siirry sitä säilyttävälle lai-
tokselle, vaan se pysyy aineiston omistajalla.
Näissä tilanteissa rajoitetaan vain omistusoi-
keuteen liittyvää aineiston hallintaoikeutta.
Talletettavan aineiston oikeuksien haltijalla
olisi ehdotettavien säännösten mukaan oikeus
saada talletettu aineisto käyttöönsä talletuk-
sesta tekemänsä sopimuksen mukaisesti.

Ehdotettavan lain mukaan luovutettavan
aineiston käyttö rajoittuu laissa määriteltyi-
hin kirjastoihin ja muihin laitoksiin. Luovu-
tettavaa aineistoa ei käytettäisi esimerkiksi
korvaamaan yleisölle lainattavaksi hankitta-
vaa aineistoa. Aineistosta ei sallittaisi myös-
kään digitaalisten kopioiden tekemistä asiak-
kaalle ilman erillistä sopimista oikeudenhalti-

joiden tai heitä edustavan yhteisvalvontajär-
jestön kanssa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan edel-
leen, että laissa tarkoitetuilla laitoksilla olisi
velvollisuus huolehtia siitä, että lain nojalla
luovutettua, kerättyä, tallennettua ja talletet-
tua aineistoa ei käytetä lain vastaisesti. Teki-
jänoikeuslaissa on jo olemassa säännökset
tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttä-
misestä laissa tarkoitetuissa laitoksissa. La-
kiehdotus ei näin ollen ole ongelmallinen te-
kijänoikeuksien suojan kannalta.

Ehdotettava laki kattaa hyvin erilaisia ai-
neistoja. Niiden luovuttamisesta ja tallettami-
sesta aiheutuva taloudellinen rasite on erilai-
nen eri tapauksissa. Esimerkiksi kohtuullisen
suuria painoksia kustantavien ammattimais-
ten kustantajien kohdalla luovutusvelvolli-
suudesta syntyvien kustannusten voidaan ar-
vioida jäävän melko merkityksettömiksi. Sen
sijaan niin sanottujen omakustanteiden ja
muiden pieninä painoksina julkaistavien pai-
notuotteiden ja tallenteiden luovutuksesta voi
aiheutua luovutusvelvolliselle tuntuvampia
rasitteita. Luovutusvelvollisuudesta on mah-
dollista hakea helpotusta tai vapautusta siltä
laitokselta, jolle aineisto lain mukaan tulee
luovuttaa.

Kun aineistoja tallennetaan tai niistä muu-
ten valmistetaan kappaleita arkistoitavaksi,
voidaan tilannetta arvioida myös tekijänoi-
keuskorvausten kannalta. Mahdollisesti saa-
matta jäävien tekijänoikeuskorvausten määrä
riippuu lähinnä siitä, millä korvauksella ai-
neisto tällaiseen käyttöön normaalisti luovu-
tettaisiin. Korvausten suuruudessa voi eri ai-
neistojen välillä olla suuria eroja.

Laissa ehdotetun luovutusvelvollisuuden
täyttämistä aiheutuu myös välillistä hyötyä,
jolla voi olla myös taloudellista merkitystä
luovutusvelvolliselle. Lain 4 §:n mukaisesti
luovutettava kirjallinen aineisto luetteloidaan
kansallisbibliografiatietokanta Fennicaan.
Äänitteitä koskevat tiedot luetteloidaan Vio-
la-tietokantaan ja elokuvia koskevat tiedot
Tenho-tietokantaan. Tietokantoihin tallennet-
tu tieto on hyvinkin nopeasti sekä kirjastojen
että kirjakauppojen ja tallenteita myyvien
liikkeiden käytettävissä. Tällä tavoin paino-
tuotteiden ja tallenteiden luovuttaminen voi
palvella myös tuotteiden markkinointia ja
edistää niiden myyntiä.

Kaiken kaikkiaan painotuotteiden ja tallenteiden luovutusvelvollisuuden taloudellisten rasitteiden tai hyötyjen voidaan arvioida enimmilläänkin olevan yksittäisille luovutusvelvollisille vähäisiä.

Verkkoaineistojen luovutusvelvollisuus tulee lain mukaan kyseeseen vain silloin, jos verkkojulkaisija ei voi tai halua mahdollistaa aineiston hakua ja tallentamista. Luovutettava samoin kuin haun ja tallentamisen mahdollistamista edellyttävä verkkoaineisto on sellaista, jonka hakemiseen, tallentamiseen ja käyttämiseen tarvitaan avain, pääsykoodi tai muu aineiston saannin mahdollistava menetelmä. Lähes poikkeuksetta tällainen teknisesti suojattu aineisto on myös taloudellisesti arvokasta.

Verkkoaineiston luovutuksesta aiheutuvat kustannukset tulevat suoraan verkkojulkaisijan kannettaviksi. Luovutusvelvollisten taloudellinen rasitus riippuu siitä, millä tavalla aineisto luovutetaan. Laki edellyttää, että aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa toiselle alustalle ja muunnettavissa pitkäaikais säilytykseen sopivaan muotoon.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta tallettaa kotimaisten tuottajien valmistamien muiden kuin yksinomaan televisiota varten tehtyjen elokuvien alkuperäisaineistot Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon. Säännökset vastaavat voimassa olevan elokuvien arkistoinnista annetun lain säännöksiä. Aineiston tallettamisesta tai säilyttämisestä ei maksettaisi korvausta. Ohjelmiin liitetyt kuvailu- tai lähetystiedot olisi ohjelman lähettämisen jälkeen luovutettava arkistolle tai mahdollistettava pääsy tiedot sisältävään tietojärjestelmään.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi myös velvollisuus tallettaa audiovisuaaliseen arkistoon esityskelpoinen kopio ja kopio elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta, kun kyse on muusta kuin televisiota varten tehdystä kotimaisesta elokuvasta. Mainos- ja tiedotusaineiston tallettamisen voidaan arvioida olevan hyvin vähäinen taloudellinen rasite. Sen sijaan elokuvan esityskelpoisen kopion tallettaminen voi jossain tilanteessa olla hyvinkin suuri kustannuserä elokuvan tuottajalle. Taloudellista rasitusta on pyritty ehdotuksessa vähentämään ehdottamalla säädettäväksi, ettei tallettamisvelvollisuutta olisi, jos

elokuvasta on vain yksi esityskelpoinen kopio.

Uusina säännöksiä lakiin ehdotetaan säännöksiä tietynlaisten televisio- ja radio-ohjelmien alkuperäisaineistojen tallettamisvelvollisuudesta. Tallettaminen voisi tapahtua joko audiovisuaaliseen arkistoon tai muuhun säilytystilaan.

Tallettamisesta elokuvan tai ohjelman tuottajalle aiheutuvan taloudellisen rasitteen voidaan katsoa jäävän vähäiseksi. Tallettaminen pysyvästi säilytettäväksi merkitsee tuottajan kannalta myös selvää taloudellista hyötyä, koska näin varmistetaan elokuvan ja televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston säilyminen turvallisessa säilytyspaikassa. Tallettaminen ei millään tavalla estä tuottajaa hyödyntämästä elokuvaa tai ohjelmaa kaupallisesti.

Aineiston luovutus- ja tallettamisvelvollisuudesta on mahdollista hakea helpotusta tai vapautusta siltä laitokselta, jolle aineisto lain mukaan tulee luovuttaa tai johon se tulee tallettaa.

Omaisuuksien suojan kannalta ehdotettavan lain voidaan katsoa merkitsevän lähinnä omaisuuden vähäiseen käyttörajoitukseen rinnastuvaa luovutusvelvollisuutta. Luovutusvelvollisuuden säätämällä pyritään saavuttamaan tärkeitä yhteiskunnallisia päämääriä, joista yhtenä tärkeimmistä on kansallisen kulttuurin aineistojen säilyttäminen.

Lain säännösten mukaisesti luovutettava, kerättävä, tallennettava ja talletettava aineisto palvelee sekä tutkimusta että yksittäisen ihmisen tiedonhakuja ja muodostaa merkittävän lähdeaineiston. Siten laissa säädettävä aineistojen luovutusvelvollisuus mukaan lukien laitojen tallentamis- ja arkistointivelvollisuus edesauttaa myös perustuslain 16 §:n 2 momentissa taattujen sivistyksellisten oikeuksien toteutumista. Mainitun perustuslain säännöksen mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Kansalliskirjaston ja Kansallisen audiovisuaalisen arkiston toimivalta. Laissa säädettävän luovutus- ja tallettamisvelvollisuuden sekä aineistojen haku- ja tallentamisvelvollisuuden tarkka määrittely lain tasolla on eräiltä osin varsin vaikeaa. Erityisesti aineiston haku ja tallentaminen riippuu suuresti käyt-

tössä olevista taloudellisista ja teknisistä resursseista. Sen vuoksi laissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että aineiston säilyttävä laitos määrittelee haettavan ja tallennettavan verkkoaineiston ja tallennettavat televisio- ja radio-ohjelmat. Tämän määrittelyn ehdotetaan tapahtuvan siten, että lain säännöksellä nämä laitokset velvoitetaan tekemään opetusministeriön vahvistettavaksi suunnitelmat, joissa verkkoaineiston hakua ja tallentamista sekä televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamista selvitetään tarkoin.

Kansalliskirjasto tekisi siten suunnitelman siitä, missä laajuudessa verkkoaineistoja haettaisiin ja tallennettaisiin. Kansallinen audiovisuaalinen arkisto tekisi vastaavasti suunnitelman niistä televisio- ja radio-ohjelmista, joita se aikoo tallentaa. Nämä suunnitelmat vaikuttaisivat myös siihen aineistoon, jonka haku voidaan pyytää mahdollistamaan tai joka voidaan pyytää luovuttamaan. Näin suunnitelmat toimisivat myös haun, luovuttamisen ja tallettamisen kohteena olevan aineiston omistajien kannalta toimintaedellytysten ennalta arvattavuutta parantavana toimenpiteenä.

Käytännössä Kansalliskirjasto tekisi ratkaisunsa kerättävän ja luovutettavan aineiston suhteen lain soveltamisalan ja käytössä olevien resurssien puitteissa. Vaikka julkisia hallintotehtäviä hoitavan yliopiston kirjaston on hallinnon yleisten periaatteiden mukaisesti noudatettava tasapuolisuutta päätöksissään, ehdotetaan hallituksen esityksessä, että kirjaston laatima suunnitelma vahvistettaisiin opetusministeriössä. Näin varmistettaisiin, etteivät verkkojulkaisijat joudu perusteettomasti keskenään eri asemaan. Samanlaista järjestelyä ehdotetaan Kansallisen audiovisuaalisen arkiston osalta siltä osin kuin se tallentaa televisio- ja radio-ohjelmistoja ja ottaa vastaan televisio- ja radio-ohjelmien talletuksia.

Tarkemmat määräykset aineiston luovutus- ja tallettamiskelpoisuuden teknisistä vaati-

muksista, tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä ehdotetaan annettavaksi opetusministeriön asetuksella. Koska aineiston tallentamisessa käytettävät tekniset menetelmät kehittyvät jatkuvasti, on tarkoituksenmukaista, ettei niitä koskevia tarkempia säännöksiä säädetä lain tasolla. Lakiehdotuksen perusteluissa on laissa mainittuja laitoksia kehoitettu tuottamaan opetusministeriön asetuksen pohjalta tiedotusaineistoa sekä verkkosivuilleen että painatusmuodossa luovutus- ja tallettamisvelvollisille jaettavaksi.

Laissa ehdotetaan edelleen säädettäväksi, että vapaakappaleina luovutettavien tai talletettavien aineistojen määrästä Kansalliskirjasto voisi hakemuksesta myöntää helpotuksia, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana. Lisäksi Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voisi erityisesti syystä myöntää poikkeuksia elokuvan esityskopioiden luovutusvelvollisuudesta. Päätöksiin voitaisiin hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakumahdollisuuden voidaan katsoa takaavan luovutus- ja tallettamisvelvollisten tasapuolisen kohtelun.

Luovutus- ja tallettamisvelvollisuutta valvovat laitokset voisivat velvoittaa täyttämään lain mukaiset velvollisuudet. Valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta lääninhallitus voisi lisäksi asettaa uhkasakon. Valvontavelvollisen organisaation päätöksestä on laissa säädetty valitusmahdollisuus. Tämän voidaan katsoa takaavan luovutus- ja tallettamisvelvollisten tasapuolisen kohtelun.

Esitykseen ei sisälly säännöksiä, jotka vaatisivat perustuslain 73 §:n mukaista säätämistäjärjestystä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on Suomessa yleisön saataville saatettujen kansallisen kulttuurin aineistojen säilyttäminen tuleville sukupolville ja saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön.

2 §

Sovelletamisala

Tätä lakia sovelletaan:

- 1) Suomessa valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle;
- 2) ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu;
- 3) Suomessa sijaitsevilla palvelimilla oleviin verkkoaineistoihin sekä muihin verkkoaineistoihin, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa;
- 4) televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 7 §:n 1 momentin mukaisen ohjelmistoluvan saaneen tai 7 b §:n mukaisen ilmoituksen tehneen televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan taikka Yleisradio Oy:n alkuperäisiin televisio- ja radio-ohjelmistoihin ja niihin sisältyviin ohjelmiin;

5) kotimaisen tuottajan valmistamiin julkisesti esitettäväksi tarkoitettuihin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon; sekä

6) ulkomaisen tuottajan valmistamiin julkisesti esitettäväksi tarkoitettuihin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon, jos elokuvan ja muun aineiston tallettamisesta on sovittu.

Tämä laki ei koske tietoverkon välityksellä saatavilla olevia arkistolaissa (831/1994) tarkoitettuja asiakirjoja, lukuun ottamatta yleisön saataville tarkoitettuja julkaisuja. Tämä laki ei koske myöskään sellaista elokuvaa, johon sovelletaan arkistolakia.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *painotuotteella* aineistoa, joka sisältää kirjoitusta, merkkejä tai kuvia ja josta on teknistä menetelmää käyttäen valmistettu useita kappaleita paperille tai vastaavalle alustalle;
- 2) *pienpainatteella* mainosta, esitettä ja hinnastoa sekä muita niihin verrattavia painotuotteita;
- 3) *sanomalehdellä* vähintään kerran viikossa ilmestyvää painotuotetta, joka sisältää pääasiassa uutisia sekä selostavia ja kommentoivia kirjoituksia ajankohtaisista asioista yhteiskuntaelämän eri aloilta;
- 4) *tallenteella* aineistoa, joka sisältää ääntä, kuvaa tai merkkejä ja joka on teknistä menetelmää käyttäen tallennettu teknisen laitteen avulla käytettävälle alustalle;

5) *verkkoaineistolla* tietoverkoissa saatavilla olevaa aineistoa;

6) *televisio- ja radio-ohjelmistolla* ohjelmien muodostamaa ennalta valikoitua kokonaisuutta, johon sisältyvät ohjelmien välissä lähetettävät aineistot ja ohjelmiin mahdollisesti liittyvät oheis- ja lisäpalvelut ja niiden sisältämät aineistot;

7) *televisio- ja radio-ohjelmalla* ohjelmaa, joka on näytelmäteos, dokumentaarinen teos, audiovisuaalinen taideteos taikka joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään tai muuhun alkuperäiskäsikirjoitukseen;

8) *elokuvalla* teosta, joka voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina;

9) *valmistajalla* sitä, joka valmistaa 1—4 kohdassa tarkoitetun aineiston kappaleet;

10) *julkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muuten levitetään yleisölle;

11) *verkkojulkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla verkkoaineisto saatetaan yleisön saataville.

2 luku

Painotuotteet ja tallenteet

4 §

Luovutusvelvollisuus

Suomessa valmistetuista painotuotteista ja tallenteista on luovutettava kappaleet seuraavasti:

- 1) muusta painotuotteesta kuin pienpainatteesta ja sanomalehdestä kuusi kappaletta;
- 2) pienpainatteesta kaksi kappaletta;
- 3) sanomalehdestä yksi kappale;
- 4) elokuvan sisältävästä tallenteesta kaksi kappaletta;
- 5) muusta tallenteesta yksi kappale.

Jos 1 momentissa tarkoitettuja painotuotteita ja tallenteita julkaistaan yhtenä kokonaisuutena sen vuoksi, että ne on tarkoitettu käytettäväksi yhdessä, luovutetaan tällaisesta kokonaisuudesta lisäksi yksi kappale.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan Kansalliskirjastoon lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä

tallenteita, jotka luovutetaan Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon.

Luovutusvelvollisuus ei koske:

1) pienpainatteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen;

2) painotuotteiden ja tallenteiden muuttamattomia lisäpainoksia;

3) vain ulkomailla julkaistavia painotuotteita ja tallenteita;

4) pistekirjoituksella valmistettuja tuotteita; eikä

5) taidegraafisia alkuperäisvedoksia.

Mitä 4 momentissa säädetään, koskee vastaavasti ulkomailla valmistettua painotuotetta ja tallennetta.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, koskee myös ulkomailla valmistettua painotuotetta ja tallennetta, jos sitä on tuotu maahan vähintään 50 kappaletta.

Kunkin vuosineljänneksen aikana valmistetut painotuotteet ja tallenteet on luovutettava 30 päivän kuluessa tämän ajanjakson päättymisestä. Ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet on luovutettava 30 päivän kuluessa siitä, kun ne on tuotu maahan.

5 §

Luovutusvelvolliset

Kappaleet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden valmistaja. Elokuvatallenteen kappaleet luovuttaa tallenteen levittäjä.

Kappaleet 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija.

Kappaleet 4 §:n 5 momentissa tarkoitetuista ulkomailla valmistetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija tai, jos julkaisijalla ei ole toimipaikkaa Suomessa, niiden maahantuojat.

6 §

Muut painotuotteita ja tallenteita koskevat säännökset

Kuhunkin 4 §:ssä tarkoitettua aineistoa koskevaan lähetykseen on liitettävä kaksi lähetysluetteloa, joista toinen jää Kansalliskir-

jastoon tai Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon ja toinen palautetaan luovuttajalle varustettuna merkinnällä, että lähetys on vastaanotettu. Luettelosta tulee käydä ilmi lähetykseen sisältyvien painotuotteiden ja tallenteiden tunnistetiedot, lukumäärä sekä maininta siitä, mitä ajanjaksoa lähetys koskee.

Jollei painotuotteeseen tai tallenteeseen ole merkitty valmistusvuotta, on luovutusvelvollisen se siihen lisättävä arkistointikelpoisella menetelmällä, joka ei vahingoita aineistoa.

Tämän luvun mukaisesti luovutettavien painotuotteiden ja tallenteiden omistusoikeus siirtyy sille laitokselle, johon aineisto 21 §:n mukaan sijoitetaan säilytettäväksi.

3 luku

Verkkoaineisto

7 §

Verkkoaineiston haku ja tallentaminen

Kansalliskirjaston tehtävänä on ohjelmallisesti hakea ja tallentaa verkkoaineistoa tietoverkoista. Haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa.

Kansalliskirjasto voi käyttää 1 momentin mukaisten tehtävien suorittamisessa apuna ulkopuolisia. Kansalliskirjaston tulee huolehtia siitä, että ulkopuoliset sitoutuvat toimimaan tämän lain mukaisesti.

8 §

Velvollisuus verkkoaineiston haun mahdollistamiseen ja luovuttamiseen

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa 7 §:ssä tarkoitetun verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto Kansalliskirjastolle, jos aineistoa ei voida hakea ja tallentaa ohjelmallisesti. Jos verkkojulkaisija ei voi mahdollistaa verkkoaineiston hakua ja tallentamista, hänen tulee luovuttaa aineisto.

Velvollisuus aineiston haun mahdollistamiseen ja luovuttamiseen ei koske verkkoai-

neistoja, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen, eikä avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- tai keskusteluryhmiin taikka muihin vastaaviin palveluihin sisältyviä aineistoja.

Velvollisuus aineiston luovuttamiseen ei koske verkkoaineistoja, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai aineiston huomattavan laajuuden vuoksi kohtuutonta.

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa aineisto 60 päivän kuluessa siitä, kun Kansalliskirjasto on ilmoittanut julkaisijalle tämän pykälän mukaisesta velvollisuudesta ja esittänyt pyynnön toimittaa aineisto. Jos pyyntö koskee verkkoaineistoa, jota ei vielä ole saatettu yleisön saataville, 60 päivän aika laskeetaan siitä, kun aineisto on saatettu yleisön saataville. Kirjaston tulee hakea ja tallentaa aineisto 14 päivän kuluessa siitä, kun verkkojulkaisija on mahdollistanut aineiston hakemisen ja tallentamisen, jollei kirjaston ja verkkojulkaisijan kesken toisin sovita.

9 §

Muut verkkoaineistoa koskevat säännökset

Opetusministeriö vahvistaa Kansalliskirjaston esityksestä suunnitelman verkkoaineistojen hakemisen ja tallentamisen laajuudesta sekä verkkoaineistojen luovuttamiskäytännöistä.

Verkkoaineisto tulee tallentaa ja arkistoida siten, että aineiston alkuperäisyys on todennettavissa ja että tiedoista käy ilmi aineiston alkuperäinen sijaintipaikka ja tallennusajankohta. Luovutettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää tieto aineiston alkuperäisestä sijaintipaikasta.

Kansalliskirjaston tulee toimittaa verkkoaineiston luovuttamista tai haun mahdollistamista koskeva pyyntö ensisijaisesti verkkoaineiston julkaisijan tai muun ylläpitäjän sähköpostiosoitteeseen. Pyyntö voi koskea joko verkkojulkaisijan tiettyä aineistoa tai laajemmin tietynlaisia aineistoja.

Tämän luvun mukaisesti luovutettavien tallenteiden omistusoikeus siirtyy Kansalliskirjastolle.

4 luku

Televisio- ja radio-ohjelmat

10 §

Televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentaminen

Kansallisen audiovisuaalisen arkiston tehtävänä on tallentaa televisio- ja radio-ohjelmistoja. Tallennettaviin ohjelmistoihin tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisölle lähetettäviä televisio- ja radio-ohjelmistoja.

Arkisto voi käyttää 1 momentin mukaisten tehtävien suorittamisessa apuna ulkopuolisia. Arkiston tulee huolehtia siitä, että ulkopuoliset sitoutuvat toimimaan tämän lain mukaisesti.

11 §

Velvollisuus televisio- ja radio-ohjelmien tallettamiseen

Kotimaisen tuottajan valmistaman televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyn televisio- tai radio-ohjelman alkuperäisaineiston omistajan on 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettämisestä talletettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineistosta.

Kotimaisen tuottajan valmistamana pidetään ohjelmaa, jonka tuottaja on Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana pidetään myös ohjelmaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos yhteistuotannon kotimaisella osapuolella on oikeus määrätä ohjelman esittämisestä Suomessa.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Arkistolla on oikeus saada ohjelma katsottavaksi tai kuultavaksi ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta päättämistä.

12 §

Sopimukseen perustuva televisio- ja radio-ohjelman tallettaminen

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voi sopia kotimaisen tuottajan kanssa myös muun 11 §:ssä tarkoitettuun televisio- tai radio-ohjelmaan liittyvän aineiston tallettamisesta arkistoon tai muuhun säilytystilaan.

Arkisto voi sopia kotimaisen tuottajan kanssa myös muun kuin 11 §:ssä tarkoitettuun ohjelmaan ja ohjelmaan liittyvän aineiston tallettamisesta arkistoon tai muuhun säilytystilaan.

Arkisto voi sopia ulkomaisen tuottajan kanssa televisio- tai radio-ohjelman ja ohjelmaan liittyvän aineiston tallettamisesta arkistoon.

13 §

Muut televisio- ja radio-ohjelmia koskevat säännökset

Opetusministeriö vahvistaa Kansallisen audiovisuaalisen arkiston esityksestä suunnitellun televisio- ja radio-ohjelmistojen tallentamisen laajuudesta sekä televisio- ja radio-ohjelmien tallettamiskäytännöistä.

Televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja muusta kuin tämän lain mukaisesta käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus. Jollei toisin ole sovittu, talletettua aineistoa saadaan käyttää tämän lain mukaisesti.

Aineiston tallettajan tulee tallettamisen yhteydessä antaa arkistolle luettelo ja kuvailutiedot tallettavasta aineistosta.

Arkisto vastaa talletetun aineiston säilymisestä. Arkiston on tarvittaessa ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön valmistettava aineistosta uusi kopio. Mitä tässä momentissa

säädetään arkistosta, koskee myös sitä, joka säilyttää talletettua aineistoa muussa säilytys-tilassa.

Talletettavan aineiston omistusoikeus ei siirry Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle. Ohjelman oikeuksien haltijalla on oikeus saada talletettu ohjelma haltuunsa ja käyttöönsä tekijänoikeuslain (404/1961) mukaisen oikeuksien toteuttamiseksi.

Mitä tässä pykälässä säädetään televisio- ja radio-ohjelmien tallettamisesta, sovelletaan myös ohjelmiin liittyvän muun aineiston tallettamiseen ja säilyttämiseen.

5 luku

Elokuvat

14 §

Velvollisuus elokuvan tallettamiseen

Kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan on viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistamisesta talletettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineistosta.

Kotimaisen tuottajan valmistamana pidetään elokuvaa, jonka on valmistanut Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana pidetään myös elokuvaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos elokuvan alkuperäisaineisto säilytetään Suomessa.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Arkistolla on oikeus saada elokuva katsottavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä.

15 §

Velvollisuus esityskopion ja elokuvan tiedotusaineiston tallettamiseen

Muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn kotimaisen elokuvan tuottajan on talletettava Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon yksi esityskopio elokuvasta ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta kolmen vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Esityskopion tallettamisvelvollisuutta ei ole, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskopio. Mitä tässä pykälässä säädetään tuottajasta, koskee vastaavasti muuta oikeuksien haltijaa, jolla on oikeus määrätä elokuvan esityskopioiden valmistamisesta.

16 §

Sopimukseen perustuva elokuvan tallettaminen

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voi sopia kotimaisen tuottajan kanssa myös 14 §:ssä tarkoitettuun elokuvaan liittyvän aineiston tallettamisesta arkistoon.

Arkisto voi sopia ulkomaisen tuottajan kanssa Suomessa julkisesti esitetyn elokuvan sekä elokuvan mainos- ja muun tiedotusaineiston tallettamisesta arkistoon.

17 §

Muut elokuvia koskevat säännökset

Tämän luvun mukaisen elokuvan alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja käytöstä tulee tehdä kirjallinen sopimus. Jollei toisin ole sovittu, talletettua aineistoa saadaan käyttää tämän lain mukaisesti.

Aineiston tallettajan tulee tallettamisen yhteydessä antaa arkistolle luettelo ja kuvailutiedot tallettavasta aineistosta.

Arkisto vastaa talletetun aineiston säilymisestä. Arkiston on tarvittaessa ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön valmistettava aineistosta uusi kopio. Mitä tässä momentissa säädetään arkistosta, koskee myös sitä, joka

säilyttää talletettua aineistoa muussa säilytystilassa.

Talletetun aineiston omistusoikeus ei siirry arkistolle. Elokuvan oikeuksien haltijalla on oikeus saada talletettu elokuva haltuunsa ja käyttöönsä tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien toteuttamiseksi.

Mitä tässä pykälässä säädetään elokuvan tallettamisesta, sovelletaan myös elokuvaan liittyvän muun aineiston tallettamiseen ja säilyttämiseen.

6 luku

Aineistoja koskevat yhteiset säännökset

18 §

Kustannusvastuu

Aineiston luovuttamisesta, tallettamisesta, haun mahdollistamisesta ja muuntamisesta luovuttamis- ja tallettamiskelpoiseen muotoon aiheutuvista kustannuksista vastaa se, jolla on tämän lain mukaan velvollisuus ryhtyä edellä tarkoitettuihin toimiin.

Laitos, johon aineisto tämän lain mukaan luovutetaan, talletetaan tai sijoitetaan, vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat aineiston säilyttämisestä ja tämän lain mukaan tapahtuvasta käyttämisestä.

19 §

Aineistojen tekniset vaatimukset

Luovutettavien ja talletettavien aineistojen tulee olla täydellisiä, teknisesti virheettömiä ja siinä muodossa, missä ne on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataville.

Tämän lain 3—5 luvun mukaan luovutus- tai tallettamisvelvollisen tulee huolehtia siitä, että luovutettavat ja talletettavat aineistot ovat kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle ja muunnettavissa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon teknisten suojausten estämättä. Luovutettavan ja talletettavan aineiston tiedollisen, kuvallisen ja äänellisen sisällön tulee vastata mahdollisimman tarkasti alkuperäisen aineiston sisältöä. Tässä momen-

tissa tarkoitettua velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovutus- tai tallettamisvelvollisella ei ole oikeutta tai teknisiä välineitä edellä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

Jollei aineistoa voida siinä olevan teknisen suojauksen vuoksi käyttää tämän lain mukaisesti, Kansalliskirjasto ja Kansallinen audiovisuaalinen arkisto saavat purkaa tai kiertää teknisen suojauksen.

20 §

Aineistoa koskevien tietojen luovuttaminen

Edellä 8 §:ssä tarkoitettuun verkkoaineiston luovutukseen tulee sisällyttää aineistoon liittyvät kuvailutiedot ja aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien sähköiset hallinnointitiedot.

Edellä 10 §:ssä tarkoitetun televisio- ja radio-ohjelmiston lähettäjän tulee luovuttaa olemassa olevat ohjelmiston kuvailu- ja lähetystiedot Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle tai mahdollistaa sille pääsy tiedot sisältäviin tietojärjestelmiin.

21 §

Aineiston säilytyspaikka

Edellä 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista painotuotteista sijoitetaan yksi kappale Kansalliskirjastoon, Joensuun yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Oulun yliopiston kirjastoon, Turun yliopiston kirjastoon ja Åbo Akademin kirjastoon.

Pienpainatteista yksi kappale sijoitetaan Kansalliskirjastoon ja yksi kappale Turun yliopiston kirjastoon.

Sanomalehdet, muut kuin elokuvan sisältävät tallenteet, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen aineistot ja verkkoaineistot säilytetään Kansalliskirjastossa. Kansalliskirjasto ja Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voivat sopia verkkoaineiston säilyttämisestä myös audiovisuaalisessa arkistossa tai muussa säilytyspaikassa.

Elokuvan sisältävät tallenteet sekä 10, 11, 12, 14 ja 15 §:n mukaisesti tallennettavat tai talletettavat aineistot säilytetään Kansallises-

sa audiovisuaalisessa arkistossa. Edellä 11, 12 ja 14 §:ssä tarkoitetut aineistot voidaan säilyttää myös muussa säilytystilassa siten kuin mainituissa pykälissä säädetään.

22 §

Aineiston käyttö

Aineistoa saa käyttää tämän lain tarkoituksen ja säännösten mukaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisin rajoituksin.

Jos luovutus- tai tallettamisvelvollinen tietää, että tietojen antamista luovutettavasta tai tallettavasta aineistosta on laissa tai muuten rajoitettu, siitä on ilmoitettava luovutuksen tai tallettamisen yhteydessä. Aineistojen kappaleet, jotka sisältävät salassa pidettäviä tietoja, on säilytettävä Kansalliskirjastossa tai Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa, kunnes salassapitoaika on kulunut umpeen.

Tekijänoikeudella suojatun aineiston kappaleiden valmistamisesta ja aineiston saattamisesta yleisön saataville 21 §:ssä mainituissa kirjastoissa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa on lisäksi voimassa, mitä tekijänoikeuslaissa säädetään.

Aineiston säilyttämisestä ja käyttämisestä vastaavien kirjastojen ja arkiston tulee huolehtia siitä, että tämän lain nojalla luovutettua, kerättyä, tallennettua tai talletettua aineistoa ei käytetä lain vastaisesti.

23 §

Aineiston säilyttäminen ja poistaminen kokoelmista

Aineiston säilyttämisen edellyttämän kopiointin ja muuntamisen toiseen muotoon tulee tapahtua siten, että kopioidun ja muunnetun aineiston tiedollinen, kuvallinen ja äänellinen sisältö vastaa alkuperäistä.

Aineiston säilyttämisestä vastaavalla laitoksella on oikeus poistaa kokoelmista huonokuntoinen tai teknisesti vanhentunut aineisto, josta on valmistettu uusi kappale säilytystä ja käyttöä varten, sekä muutoin käytökelpoton tai tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisältönsä menettänyt aineisto.

24 §

Säädetyistä velvollisuuksista poikkeaminen

Kansalliskirjasto voi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää luovutettavien painotuotteiden ja tallenteiden kappaleiden lukumäärän osalta helpotuksia tai vapautuksen luovutusvelvollisuudesta 4 §:n 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto voi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää luovutettavien elokuvan sisältävien tallenteiden lukumäärän osalta helpotuksia tai vapautuksen 4 §:n 1 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

7 luku

Erinäiset säännökset

25 §

Konkurssipesän luovutus- ja tallettamisvelvollisuus

Jos luovutus- tai tallettamisvelvollinen asetetaan konkurssiin, konkurssipesä on velvollinen 30 päivän kuluessa konkurssiin asettamisesta täyttämään konkurssivelallisuuden luovutus- tai tallettamisvelvollisuuden niiden aineistojen osalta, jotka on valmistettu ennen konkurssin alkua.

26 §

Valvonta

Kansalliskirjasto valvoo 4 ja 8 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvollisuuden noudattamista lukuun ottamatta elokuvan sisältävien tallenteiden luovutusta.

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto valvoo 4 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvollisuuden noudattamista elokuvan sisältävien tallenteiden osalta ja 11, 14 ja 15 §:ssä tarkoitettua tallettamisvelvollisuuden noudattamista.

27 §

Laiminlyönnin oikaiseminen

Kansalliskirjaston on kehotettava sitä, joka laiminlyö 4 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa luovuttaa painotuote tai tallenne taikka 8 § 1 momentissa tarkoitetun velvollisuutensa mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai velvollisuutensa luovuttaa verkkoaineisto taikka joka aineistoa luovuttaessaan jättää noudattamatta, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään, täyttämään velvollisuutensa.

Kansallisen audiovisuaalisen arkiston on kehotettava sitä, joka laiminlyö 4 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa luovuttaa elokuvan sisältävä tallenne tai 11, 14 tai 15 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa tallettaa televisio- tai radio-ohjelma tai elokuva ja niihin liittyvä aineisto taikka joka aineistoa luovuttaessaan tai tallettaessaan jättää noudattamatta, mitä 19 ja 20 §:ssä säädetään, täyttämään velvollisuutensa.

Jollei 1 tai 2 momentin nojalla annettua kehotusta noudateta, lääninhallitus voi Kansalliskirjaston tai Kansallisen audiovisuaalisen arkiston hakemuksesta velvoittaa luovutus- tai tallettamisvelvollisen sakan uhalla täyttämään velvollisuutensa tai korjaamaan rikkomuksensa. Uhkasakon asettamisesta ja maksettavaksi tuomitsemisesta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

28 §

Muutoksenhaku

Tämän lain mukaiseen Kansalliskirjaston tai Kansallisen audiovisuaalisen arkiston päätökseen haetaan muutosta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

29 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

- 1) laiminlyö 4, 8, 11, 14 tai 15 §:n mukaisen velvollisuutensa,
- 2) toimii 19 tai 20 §:n vastaisesti, tai

- 3) rikkoo 32 §:n 3 tai 4 momentissa tarkoitettua kieltoa,

on tuomittava *kulttuuriaineistojen tallettamisrikkomuksesta* sakkoon.

Rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, jos 27 §:n 3 momentin nojalla asetettu uhkasakko tuomitaan maksettavaksi.

30 §

Tarkemmat säännökset

Opetusministeriön asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset

- 1) siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pienpainatteena sekä 4 §:n 4 momentin 1 kohdassa ja 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuna aineistona, jonka tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen;

- 2) lain 2 luvussa tarkoitettujen painotuotteiden ja tallenteiden sijoittamisesta muuhun tarkoituksenmukaiseen säilytystilaan;

- 3) 19 §:ssä tarkoitetuista aineistojen teknisistä vaatimuksista ja 20 §:ssä tarkoitettujen tietojen luovuttamisesta;

- 4) luovutettujen, tallennettujen ja talletettujen aineistojen säilyttämisestä ja käyttämisestä.

8 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Tällä lailla kumotaan 12 päivänä kesäkuuta 1980 annettu vapaakappalelaki (420/1980) ja elokuvien arkistoinnista 27 päivänä heinäkuuta 1984 annettu laki (576/1984) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, yleisön saataville saatettuihin verkkoaineistoihin, lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin sekä valmistettuihin elokuviin.

Tämän lain aineiston säilyttämistä ja käyttämistä koskevia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa luovutettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, haettuihin ja tallennettuihin verkkoaineistoihin sekä jäljempänä 32 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin televisio- ja radio-ohjelmiin sekä Suomen elokuva-arkistoon säilytettäväksi luovutettuihin elokuviin.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

32 §

Siirtymäsäännökset

Kirjasto, johon ei tämän lain mukaisesti sijoiteta pienpainatteita, voi hävittää vapaakappalelain nojalla saamiaan painotuotteita, jotka tämän lain ja 30 §:n 1 kohdan nojalla säädetyn asetuksen mukaan ovat pienpainatteita.

Edellä 21 §:n 1 momentissa tarkoitettu kirjasto voi hävittää vapaakappalelain nojalla saamansa 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettut painotuotteet ja tallenteet, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on 30 §:n 1 kohdan nojalla annetun opetusministeriön asetuksen mukaan erityisen vähäinen.

Ennen lain voimaantuloa lähetettyjen 11 §:ssä tarkoitettujen televisio- tai radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia aineistoja ei aineiston omistaja tai lähettäjäyrittäjä saa hävittää ennen kuin niitä on tarjottu Kansalliselle audiovisuaaliselle arkistolle säilytettäväksi ja tämä on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan.

Ennen lain voimaantuloa valmistettujen 14 §:ssä tarkoitettujen elokuvien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia aineistoja ja 15 §:ssä tarkoitettuja esityskopioita tai elokuvaa koskevaa tiedotus- ja muuta aineistoa ei elokuvan tuottaja saa hävittää ennen kuin niitä on tarjottu arkistolle säilytettäväksi ja tämä on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan.

2.

Laki**Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto

Elokuvien ja televisio- ja radio-ohjelmien säilyttämistä sekä niihin liittyvää tutkimusta varten on opetusministeriön alainen Kansallinen audiovisuaalinen arkisto.

2 §

Tehtävät

Arkisto ottaa vastaan talletuksina ja hankkii kokoelmiinsa elokuvia ja televisio- ja radio-ohjelmia sekä niihin liittyvää esineistöä ja muuta aineistoa, tallentaa ja arkistoi televisio- ja radio-ohjelmia sekä entistää kokoelmissaan olevia aineistoja.

Arkisto edistää ja harjoittaa tutkimusta sekä tarjoaa toimialaansa liittyviä palveluja. Lisäksi arkisto edistää toimialansa kulttuurin tuntemusta saattamalla elokuvia ja ohjelmia yleisön saataville kulttuuri-, koulutus- ja tutkimustarkoituksessa ja harjoittamalla niiden esitystoimintaa sekä asettamalla näytteille toimialansa aineistoja.

Arkistolla on oikeus ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja tehtäviänsä edistäviin tarkoituksiin.

3 §

Johtokunta

Arkistossa on johtokunta, jonka kokoonpanosta ja tehtävistä säädetään opetusministeriön asetuksella.

4 §

Palveluiden ja suoritteiden maksullisuus

Arkisto voi periä palveluistaan ja suoritteistaan maksuja siten kuin valtion maksupestelaisissa (150/1992) säädetään. Maksuista säädetään tarkemmin opetusministeriön asetuksella.

5 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset arkiston organisatiosta ja päätöksenteosta annetaan opetusministeriön asetuksella.

6 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Tällä lailla kumotaan Suomen elokuvaarkistosta 24 päivänä marraskuuta 1978 annettu laki (891/1978) siihen myöhemmin tehdyine muutoksineen.

3.

Laki**yliopistolain 25 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 27 päivänä kesäkuuta 1997 annetun yliopistolain (645/1997) 25 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 586/2006, seuraavasti:

25 §

Kansalliskirjaston tehtävänä on kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvä-

listä yhteistyötä. Kansalliskirjaston tehtävistä on lisäksi voimassa, mitä kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

4.

Laki**tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun tekijänoikeuslain (404/1961) 16 b § ja sen edellä oleva väliotsikko ja 16 c § ja sen edellä oleva väliotsikko, sellaisina kuin ne ovat laissa 821/2005, seuraavasti:

*Teosten käyttäminen kulttuuriaineistojä
säilyttävissä kirjastoissa*

16 b §

Kirjasto, jolle kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain (/) mukaan on luovutettava teoksen kappale, saa:

1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainituin edellytyksin;

2) välittää kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin tässä kohdassa tarkoitettu käytön edellyttämä teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen

välittäminen edelleen on estetty, sellaisen kirjaston tiloissa, jonka kokoelmiin liitettäväksi aineisto kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain mukaan sijoitetaan, sekä eduskunnan kirjastossa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita tietoverkoissa yleisön saataviin saate-
tuista teoksista;

4) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi kirjaston kokoelmaa on tarpeen, mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.

Mitä 1 momentin 1 ja 4 kohdassa säädetään, sovelletaan myös niihin kirjastoihin, joiden kokoelmiin liitettäväksi 1 momentissa tarkoitettu kirjasto kulttuuriaineistojen tallet-

tamisesta ja säilyttämisestä annetun lain mukaan sijoittaa aineiston.

Teosten käyttäminen Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa

16 c §

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto saa:

1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitetuin tavoin ja pykälissä säädetyin edellytyksin;

2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitettujen kirjaston tiloissa, eduskunnan kirjastossa ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksessa yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäviksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista.

Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, ei sovelleta ulkomaisen tuottajan tallettamaan elokuvateokseen.

Kansallisen audiovisuaalisen arkiston kokoelmissa olevaa teosta saa, lukuun ottamatta ulkomaisen tuottajan tallettamaa elokuvateosta, käyttää tutkimukseen ja korkeakoulutaseeseen elokuvaopetukseen.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, sovelletaan myös sellaiseen tallettamisvelvollisuuden piiriin kuuluvaan aineistoon, jota säilytetään kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain mukaisesti hyväksytyssä säilytystilassa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

Helsingissä 13 päivänä syyskuuta 2007

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Kulttuuri- ja urheiluministeri *Stefan Wallin*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

3.

Laki

yliopistolain 25 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 27 päivänä kesäkuuta 1997 annetun yliopistolain (645/1997) 25 §:n 2 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 586/2006, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

25 §

Kansalliskirjaston tehtävänä on kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Kansalliskirjaston tehtävistä on lisäksi voimassa, mitä vapaakappalelaissa (420/1980) säädetään.

Kansalliskirjaston tehtävänä on kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Kansalliskirjaston tehtävistä on lisäksi voimassa, mitä *kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetussa laissa (/)* säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .

4.

Laki

tekijänoikeuslain 16 b ja 16 c §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun tekijänoikeuslain (404/1961) 16 b § ja sen edellä oleva väliotsikko ja 16 c § ja sen edellä oleva väliotsikko, sellaisina kuin ne ovat laissa 821/2005, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Teosten käyttäminen
vapaakappalekirjastoissa*

16 b §

Kirjasto, jolle vapaakappalelain (420/1980) mukaan on luovutettava teoksen kappale, saa:

- 1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainituin edellytyksin;
 - 2) välittää kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin tässä kohdassa tarkoitettun käytön edellyttämä teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty, sellaisen kirjaston tiloissa, jonka kokoelmiin aineisto vapaakappalelain mukaan sijoitetaan liitettäväksi, ja Suomen elokuva-arkistossa;
 - 3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita avoimessa tietoverkossa yleisön saataviin saatetuista teoksista;
 - 4) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi kirjaston kokoelmaa on tarpeen mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.
- Mitä 1 momentin 1 ja 4 kohdassa säädetään, sovelletaan myös niihin kirjastoihin, joiden kokoelmiin 1 momentissa tarkoitettu

*Ehdotus**Teosten käyttäminen **kulttuuriaineistoja säilyttävissä** kirjastoissa*

16 b §

Kirjasto, jolle *kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain* (/) mukaan on luovutettava teoksen kappale, saa:

- 1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä säädetyin edellytyksin;
 - 2) välittää kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin tässä kohdassa tarkoitettun käytön edellyttämä teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty, sellaisen kirjaston tiloissa, jonka kokoelmiin *liitettäväksi* aineisto *kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain* mukaan sijoitetaan, *sekä eduskunnan kirjastossa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa* arkistossa;
 - 3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita *tietoverkoissa* yleisön saataviin saatetuista teoksista;
 - 4) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi kirjaston kokoelmaa on tarpeen, mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.
- Mitä 1 momentin 1 ja 4 kohdassa säädetään, sovelletaan myös niihin kirjastoihin, joiden kokoelmiin *liitettäväksi* 1 momentissa

kirjasto vapaakappalelain mukaan sijoittaa aineiston liitettäväksi.

tarkoitettu kirjasto *kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä annetun lain* mukaan sijoittaa aineiston.

Teosten käyttäminen Suomen elokuva-arkistossa

16 c §

Suomen elokuva-arkisto saa:

1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainituin edellytyksin;

2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitettujen kirjojen tiloissa yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista.

Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, ei sovelleta ulkomaisen tuottajan valmistamaan elokuvateokseen.

Suomen elokuva-arkiston kokoelmissa olevaa teosta saa, lukuun ottamatta ulkomaisen tuottajan valmistamaa elokuvateosta, käyttää tutkimukseen ja korkeakoulutaseiseen elokuvaopetukseen.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, sovelletaan myös sellaiseen talletusvelvollisuuden piiriin kuuluvaan aineistoon, jota säilytetään elokuvien arkistoinnista annetun lain (576/1984) säännösten mukaisesti hyväksytyssä säilytystilassa.

Teosten käyttäminen Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa

16 c §

Kansallinen audiovisuaalinen arkisto saa:

1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainituin edellytyksin;

2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalla henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitettujen kirjojen tiloissa, *eduskunnan kirjastossa ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksessa* yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista.

Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, ei sovelleta ulkomaisen tuottajan *tallettamaan* elokuvateokseen.

Kansallisen audiovisuaalisen arkiston kokoelmissa olevaa teosta saa, lukuun ottamatta ulkomaisen tuottajan *tallettamaa* elokuvateosta, käyttää tutkimukseen ja korkeakoulutaseiseen elokuvaopetukseen.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, sovelletaan myös sellaiseen talletusvelvollisuuden piiriin kuuluvaan aineistoon, jota säilytetään *kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä* annetun lain säännösten mukaisesti hyväksytyssä säilytystilassa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 200 .